

12311
20

Magyar

I R O D A L M I
R I T K A S Á G O K

Szerkeszti Vajthó László

20.

PÁZMÁNY VILÁGA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:
BRISITS FRIGYES

A Magyar Irodalmi Ritkaságok eddig megjelent számai:

1. Bessenyei György: A törvénynek útja, Tudós társaság. Sajtó alá rendezte és kiadta a *budapesti Berzsényi Dániel-reálgimnázium* 1929/30. évi VIII. osztálya.
2. Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai. Sajtó alá rendezte és kiadta a *budapesti Berzsényi Dániel-reálgimnázium* 1930/31. évi VIII. osztálya.
3. Benyák Bernát: Joas. (Piarista iskolai dráma, 1770.) Eredeti kéziratból sajtó alá rendezte s bevezetéssel ellátta dr. *Perényi József* tanár. Kiadta a *budapesti kegyes-tanítórendi kath. gimnázium*.
4. Bessenyei György: Egy magyar társaság iránt való Jámbor Szándék. Bécs, 1790, VII. oszt. tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Várady Zoltán* tanár. Kiadta a *budapesti Verbőczy István-reálgimnázium*.
5. Károlyi Gáspár: Két könyv... Debrecen, 1563, VIII. oszt. tanítványaival sajtó alá rendezte *Jablonowsky Piroska* tanár. Kiadta a *budapesti Ev. Leánykollégium*.
6. Szemelvények Temesvári Pelbárt műveiből. Fordította s tanítványaival sajtó alá rendezte *Brisits Frigyes* tanár. Kiadta a *budapesti ciszterci-rendi Szent Imre-gimnázium*.
7. Péterfy Jenő zenekritikái. Sajtó alá rendezte és kiadta a *budapesti Berzsényi Dániel-reál-gimnázium* 1930—31. évi VIII. osztálya.

Pázmány Péter

MAGYAR IRODALMI RITKASÁGOK
SZERKESZTI VAJTHÓ LÁSZLÓ

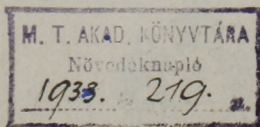
XX. SZÁM.

PÁZMÁNY VILÁGA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:
BRISITS FRIGYES

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

ELŐJÁRÓ LEVÉL.

Pázmány Péter egyike a magyar irodalom ama klasszikusainak, akikkel szemben az irodalomtörténetírás még nem végezte el minden feladatát. Forráskutatás, összehasonlító irodalomtörténeti vizsgálódás, nyelvészet, stílustörténet, szövegkritika irányában még sok megoldatlan kérdés vár munkáival kapcsolatban megoldásra. Ez a kis könyv nem indul ilyen igényekkel. „Sommásan“ kívánja Pázmány Pétert, a hitvitázó tudóst, a szónokot s a nyelv mesterét a könyveiből vett szövegrészek világánál jellemezni, s így Pázmány iránt az irodalmi érdeklődés elevenségét még jobban megszilárdítani.¹

Pázmány Péterről akkor lesz hű irodalomismeretünk, ha úgy közelítünk hozzá, hogy

¹ A szöveget a Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem Hittudományi Karának 1894-ben, az Egyetemi Nyomdában megjelent kiadása szerint adtuk. Pázmánynak nincs egységes helyesírása. Műveinek kiadása sem egységes helyesírás alapján történt. Ez szolgáljon magyarázatul e kiadás látszólagos következetlenségeire vonatkozólag. — Pázmány nyelvi jelentőségének megvilágítására szükségesnek tartottuk bölcséleti s egyéb szavaiból, amelyekkel ő latin szavait magyarosította, továbbá közmondásaiból is, egy nem annyira teljességre, mint inkább csak jellemzésre törekvő gyűjteményt összeállítani.

egyetlen vonást sem adunk fel belőle. Ő úgy egész, amint a XVII. század izzó világnézeti viharában áll előttünk. Ez nem azt jelenti, hogy irodalmi értékét teológiája határozza meg, hanem hogy az irodalom fogalmát az ő korában a teológia vallásos ihletének keretében kell megalkotnunk. Munkásságának az a történelmi értelme, hogy nálunk befejezi az ellenreformációt, úgy alakul át irodalmi következménnyé, hogy e küzdelem folyamán hatja át egymást s találkozik egymással kizárólagosan utoljára irodalom és vallás. Az irodalom fogalmi és tárgyi története őutána az ihlet és az anyag teljes elvilágiasodása nyomán halad tova.

E kis kötet részleteiből is tagadhatatlanul nagyarányúan bontakozik ki *Pázmány egyénisége*. Történeti összefüggésben szemlélve, Pázmány tudománya módszerében középkori, de egyénisége módjában semmi sem emlékeztet benne a középkorra. A jezsuita-rend új vonásait hordozza magán: csupa kifelé törő cselekvés, harc, az egyház időszerűségének tudós bizonyossága rajta minden. Az egyéniség ez új formája irodalmilag is gyümölcsözik: vele lesz teljes a *nyilvánosság*, s ő fejleszti jelentőssé azt az új művelődési típust, amely e században a *doctor*, a *tudós* néven szolgálja a szellemi élet magasabb szintjét, de egy század múlva belőle sarjadzik a *literator* és *literator* alakja, aki először a deákosság, később pedig a nemzeti művelődés tartalmát és szándékait foglalja önmagában össze. Egyébként Pázmány logikai

érzelmeiktől erősen átjárt egyénisége gazdag lelkeséget sugárzott ki magából. Volt benne valami a magyar nemes büszke tudatából, amelyet nagyszerűen össze tudott egyeztetni a magyar észjárás törőlmetszett világosságával, játékos kedvével, a tudásnak humanista módon önmagát élvező személyes gyönyörével s nagy képzettségét az egyház diadaláért harcba vető alázatos, személytelen szolgálatával. Képzeteiben és tudásában nincs nyoma sem Róma renaissance-dicsőségének, sem Tasso ragyogó világképének, sem Tintoretto avagy Guido Reni színeinek, aminthogy annak sincsen még csak látszata sem, hogy gondolkodását megérintette volna Kopernikus, Kepler avagy Descartes s Bacon pedig — mint rámutattak — kortársai voltak. De viszont birtokában volt mindazoknak, akik kora ítélete szerint klasszikusok vagy nagyok voltak: tudósok és költők, skolasztikusok és misztikusok, antik és humanista írók, akiket ő a középkori gondolkodás vértézetében és szintézisében mégegyszer mind felvonultat a hit „oltalmazása“-ra. Hiszen a következő idők a hitvédelem új feladatai felé már új módon fognak járni.

Ezt az új módot Pázmány technikailag előkészítette legnagyobb irodalmi érdemével: nyelvével. A könyvnyomtatás magyar kezdete óta nyelvünk könyv-élete először az ő munkájában nyilatkozik meg legnagyobb szabású nyilvánossággal. Százados, beszélt és hallott, tudós és paraszti, egyházi és világi, alkotott és ter-

mésszerűen nyers nyelvi fejlődés összegezéséről van itt szó. Ezt a nyelvet nem ő terem-
tette, csak meghozta, továbbfejlesztette és iro-
dalmi képességűvé tette. Pázmány eleinte a
latin szerkezetre mintázza magyarnyelvű mon-
datformáit, „mivel sokszor nagyobb és kedvesb
ereje vagyon a mondásoknak abban a nyelv-
ben“. De lassan-lassan kifejlik a latinság min-
tázó hatásából, rákap a magyar szó ízére, szó-
lás-zamatára s mindinkább elmélyül nyelv-
tudásának gazdagságában. Amint nyelvéről
lehúzódik a latinság terhe, szinte nyomon lehet
kísérni, mint tér magához, hogy ébred, zsen-
dül nyelvének hímes kertje. Az ige, a szino-
nimfogalom hol durvább, hol finomabb szálain
szétbokrosodik, hogy minél jobban gyökerez-
tesse a világosságot. A főnéven még nem ko-
pott el a jelentés. A jelző ki nem használtan
végzi a szemléltetés szolgálatát. Szemléltetése
legtöbbször konkrét, nyers és vaskos, szinte
dagasztja maga körül a valóság erejét, hogy
minél megfogóbban dolgozhassa ki benne a ki-
fejezés tartalmát. A teológiai elmélkedés bel-
sőleg sokat finomított és tömörített e nyelven,
a szónoki és a vitatkozó stílus sok tudós elem-
mel gazdagította kifejező készségét, de egyik
műveltségi kör sem tudta egészen eltüntetni
azt az anyajegyét, hogy ez a nyelv „a kerek
kék Égnek csudálatos boltya alatt született“.
Néha, midőn Pázmány gondolatjárása nyu-
godt, nem izgatja s nem dűl fel a dialektikai
szenvedély, nyelve merengő fényűvé válik,

egy pillanatra átragyog rajta a természet igézetének, csendes pompájának csodálata: Néztetek-e tiszta északának idején, mely sok szép szikrázó csillagokkal ragyog (az ég), mint annyi drága gyémántokkal tűzött menyezet? A teli hóldnak ezüst-színű világosságát; a tiszta napnak aranyas tündöklését és fényes-séges sugárit szemléltetek-e valamikor? — Mintha csak nyelve szülőföldjének tündérorságát írná le ilyenkor.

Irodalomtörténeti jelentőségének teljességéhez tartozik vitáinak irodalmi eredménye: a könyv uralmának állandósítása. Az ő korát bevezető évszakok nyilvános vitái az irodalmi szóbeliség záró idői voltak. Pázmány meghozza a szépíró szót, vele gyakorlatibbá teszi az irodalmi mondat fogalmát s ennek gyűjtő összefoglalóját, fejlesztőjét és fenntartóját: a könyvet. Az ő könyve az ő irodalmi fogalmának szolgálja és kifejezése.

Első olvasásra e könyv visszaringat bennünket az írásbeliség idejére, amikor egy írott könyv egy egész kor tudása és műveltsége volt. Pázmány minden könyve is egy könyv, enciklopédia, amely a teológia keretében kora szellemi életét kitevő és egybefoglaló vallásos tudást és műveltséget foglalja össze. Csak lassan alakul ki előttünk Pázmány könyvének új jelentősége: a tudás forrásának nyilvános hitelesítése, amelynek mint módszertani újításnak az irodalmi anyag megrögzítése és ellenőrzése szempontjából volt nagy következ-

ménye; továbbá az írói egyéniségnek a közösséghez viszonyuló új helyzete, amelyben a tárgy mellett fontosságot kap az író személyisége, korszerűsége s lelki alkata. Pázmány e kettős újjátással élte a maga irodalmi életét ama harcok során, amelyeket ellenfeleivel kellett folytatnia. Ezeket abban az arányban értékelte, amelyben a maga készültségének és tudásának vonásait bennük is megtalálta. Ezért becsülte és vette komolyan Magyari Istvánt és ezért volt fölényeskedő Alvinczi Péterrel s a többiekkel szemben, akiket éppen gyengeségeik miatt nem tartott sokra. Csak egy ponton nem vitatkozott, nem keresett ellenfelet: prédikációiban. Ezeket papjainak szánta, a lelki élet kimélyítésére. Az anyag, amelyet szentbeszédeiben felölelt, nem is dialektikus természetű. Sőt, ha nagyon belépünk mélyedünk, bár kétségtelen bennük a szónoki szerkezet formáira való alakítás, alapanyaguk szerint igen sokszor elmélkedések Loyolai Szent Ignác Exercitia-inak szellemében és módján, amelyek Pázmány lelkének is legegynibb és legmélyebb pillanataiban: vallásos áhítatának csendjében készültek. Ezekhez már nem illett a harc. Ezt ő már lényegileg eldöntötte Magyari Istvánnak adott Feleletében, amelynek a Kalauz már csak rendszeres kiépítése volt. A prédikációkban másról volt szó: Hogyan kell élni, hogyan kell felépíteni az összeomlott életet, amelynek az ő századában külső látszatra oly szomorú volt az értelme!?

Pázmány Péter halála után is sokféle úton folytatja életét. Mindaz, ami pályája történetében sűrítve volt, később oldódott fel ható elemekre. Teológiája külön vált tudományterületen kapott folytatást. Szónoki hatása belefolyt a magyar vallásos élet világnézeti erezébe. Szókincsének szak-része, amelyet a középkori nyelvtudósok után inkább latin-magyar értelmezéssel, mint újítással alkotott, tudományos nyelvünk birtoka lett. Nyelvének egyéb egésze, szavainak ősi, tiszta bősége, szólasainak üdítő magyarsága, gazdagsága állandó ércfedezete romlandó irodalmi és köznyelvünk hányt-vetett életének. Ezek az értékek Pázmány mindig megmaradó igazságai. Joga volt ahhoz, hogy minden idők emlékezete számára ezt írja magáról: Oly jó magyarnak tartom magamat, mint bárki más. Hazámnak, nemzetemnek becsületét és csendességét szeretem és Istentől óhajtva kérem.

Brisi

PÁZMÁNY PÉTER ÖNMAGÁRÓL.

*„Soha, Édes Nevelő Hazám,
feledékenységből nem volt
előttem emlékezeted.“*

(Az Sz. Írásról.)

... **A**z én szerelmes hazám, az mennyei
királyné aszszony Várása, Várad...

(Az mostan támadt új tudományok...)

*

Az én nevem Pázmány, nem Pasman; kit
magad-is jól tudtál, és az egész könyvben
mindenkor z-vel írtad nevemet, csak mikor
disznólkodtál, akkor túrtad-ki rút orroddal az
z-t és más bötűt adtál helyébe, hogy itt-is
orunak mutatnád magadat.

*(Az igazságnak győzedelme:
Barátságos intésem Alvinczihez.)*

*

Az hol pedig ennihányszor csigázod neve-
met és *Pázmány* helyett *Námzáp*-nak írsz és
száp tyukmónyhoz hasonlítasz: azra csak azt
mondom, hogy ha szabad vólna az derék dől-
gokban jádézani, az te nevedbe-is feltaláltatik
az *Niálciv*, és ha én-is gyermek-ésszel vólnék,

azt hoznám-ki belőlle, hogy te csak nyálaskodásnak cíve, vagy csatornája vagy. Azonképpen az te nevednek czégére Ál, megdisputálhatnám, ha Ál orcza-é, Ál kúcs-é, Ál ajtó-é?

De ez-féle játékok én-hozzám nem illenek. Nincs-is tehetségedben, hogy az én nevemet elváltoztasd, mert noha ez világi böcsülletre és genealogiára nem szaggatok és inkább akarok az én Istenem házába kicsin és elvetett, hogy-sem azon kiül böcsülletes lenni: de annak könnyen végére mehecz, hogy az én eleim az-előt három száz esztendővel-is böcsülletes fő emberek voltak az országban; azért későn serkentél az Pázmány névnek elváltoztatásához, az magadét könnyen akár-mely faluba elváltoztathatod. Intlek azért, hogy ez-féle tréfákat akkorra tarcs, mikor farkasnyakat vonsszasz az Lutheránusokkal.

(Alvinczi Péter Feleletinek megrostálása.)

*

Az pápa... annyira megalázza magát, hogy Clemens Octavus, mikor én Romába valék, mezítelen lábbal egyik templomból a másikba ment egynehányszor, Francia országért könyörögvén az Istennek.

(Keresztyéni felelet a megdicsőült szentek tiszteletirül.)

*

Az Pápák gonosz életét (mikor gonoszúl kezdnek élni) és az ő udvara népének fesített erkölcsét nyilván ez mai naponnis, szinte Ró-

mábais, szinte az Pápa és Cardinálok hallatára, minden nap erőssen feddik és dorgálják az jámbor tudós Tanítók. És csak én is oly kemény szókkal hallottam Rómába, hogy megfeddették az Udvar népének vétkeit, hogy soha egyikis ezek-közzül, kiket te elő számlálsz, keményben meg nem feddhette.

De mindazáltal ebből nem következik, hogy ezek Lutheristák légyenek; mivelhogy nem az Pápa tanítását, nem az Római udvarnak hitit, hanem az ő gonosz életeket gyalázzák és kárhoztattyák.

(Felelet Magyar Könyvére.)

*

Azt sem igazán írja az attendens, hogy az Kalauz sok jesuitáknak egyenlő munkájából készítettett. Mert bizonyos legyen, hogy abban senki keze szennye nincsen, hanem egyedül csak azé, a kinek nevét viseli: ki efféle dőlgekben nem szűkült más ember czimborájára.

(Csepregi Mesterség.)

*

Hogy... német könyvet-is írtak Kalaúz néven... azzal... meg sem bizonyíttátok, hogy sok jesuiták munkájával készítettett az Kalaúz. Mint szinte azzal sem, hogy sok fő tudós ember írásából tanultam és vettem, az mit az Kalaúzban írtam: mert ugyanis uj-jomból nem szophattam, sem anyám méhéből nem hoztam magammal. Az ti Concordiatok-

rúl írt Bellarminus; summáját írásának elő-is hoztam az Kalaúzbán. De az ki ezzel egybe veti azokat, melyeket én írtam az Augustai Confessorról és Concordiájáról az Kalaúzbán, megtapasztalhattya, hogy le nem írtam Bellarminust.

(Csepregi Szégyenvallás.)

*

Az Csepregi mesterségben az vagyon, hogy ha annyit tud az deáksághoz-is, mennyit az igazmondáshoz az sócze (= fickó), bár elhaggya az sajtárságot (= tudatlanságot) és ásóhoz, kapához nyúllyon. Erre azt mongyák, hogy azoktól sem irtóznak, mikor reájok kerül. Engemet pedig herének neveznek, hogy az más keresményét rágom. De valaki engem ismér, tuggya, hogy az henyélés és hereség hozzám nem illik: mert noha nem ásök, kapálok, de az mely hivatalban Isten engem rendelt, abban többet munkálkodom, hogy sem akarnáják az Morgók.

(Csepregi Szégyenvallás.)

*

... Azt végezém; hogy, a mi predikációimban készen vagyon, azt adgyam a nyomtató prés satúja alá. Bezzeg ha ifjúságomban szándékoztam volna predikációim nyomtatására, más-képpen rendelhettem volna írásimat. De, noha nem mondhatom ezeket a predikációkat hamar műnek, mely hammas szokott lenni; mivel csak a nyomtatásba-is három esz-

tendőt kívánt: mindazáltal azt sem mondhatom, a mit Zeuxis egy képről, mellyet, *Ideo multo tempore pinxit, quia in multum tempus vellet durare*; azért írt sokáig, mert sokáig akarta, hogy, maradó légyen, mert harmincz-esztendei predikállásom-után, kezdettem gondolkodni a nyomtatásról. Akkor pedig vénségemmel-együtt járó sok nyavalyáim és köteles foglalatosságim nem engedtek üdőt, és erőt, hogy elől-kezgyem munkámat. Hanem azt kellett ékesgetnem és kibocsátanom, a mi vagy készen, vagy üszögében vólt. Innen vagy az-is; hogy némely napra, csak egy predikációrt írtam: némelyekre egynehányat.

(A Keresztyén olvasóhoz.)

*

A Magyar Ortographiába nincs a mi Nemzetünknek valami közönséges regulája és praeceptoma. Kiből a' következik, hogy nem minnyájan egy-formán írják ugyan azon szót-is. Így láttyuk, hogy némellyek *esmérem*, egyebek *ismérem*, ki *künnien*, ki pedig *keonnién*, némellyek *chiak*, egyebek *csak* avagy *csak etc.* szoktak írni. Az *y* pedig és *h* gyakran íratik némellyektől a magyar írásba, némellyek pedig ritkán élnek ezekkel. Én efféle aprólékra nem viseltem nagy gondot, jóllehet nem csak a *z* bötünek szűk vóltáért, de egyéb okokbólis, mindenkor *cs*-vel írtam a *csakot*, *csudát*, *csupát* és több efféle szókat,

mellyeknek hasonló sonussa vagyon; a *czé-
gért* pedig, *czigánt*, *teczik*, *láczik*, *halhacza*,
*Custanczinápol*t és a több hasonló-képpen han-
gосkodó szókat *cz*-vel írtam.

(Az Új Tudományok Hamisságának
Tíz Bizonyága.)

A VALLÁS FELŐL VETÉLKEDŐ.

„Az Atya mindenható Ur Istent az ő szerelmes szent fiáért, az közbejáró Jesus Christusért kérem, hogy az igazságnak ismémentire vezérellye és az hitben s keresztyéni szeretetben való eggyességre juttassa mind ez világot.“

(Alvinczi Feleletinek Megrostálása.)

Az Keresztyén olvasónak.

Keresztyén olvasó, minek előtte olvasni kezdgyed ez könyvecskét, rövideden két dologról akarlak inteni.

Először arról, hogy valamit ez könyvbe előhozok az Új tanító Atyafiak írásiból, azt én magam az önnön saját könyvökből írom-le. Titkos és elrejtett dolgokat nem írok, hanem csak a' mit önnön magok nyilván tanítottak és nyomtatott könyvek-által mind az egész világ-előt mondtak. Ennek-fölötte, nem valami tudatlan paraszt tanító tudományát, hanem az Újjonnan támt Vallások közönséges értelmét és az ő fő kezdőinek derék tudományát hozom-elő. Az Új hit szerző fő Tanítók tulajdon könyvökből, tisztán és igazán, elő-hozom derék fon-

damentomit az mostani vallásoknak. Senkire semmit nem fogok, hanem a' mit én magam az önnön írásokból feljegzettem, csak azt írom. Ha valamelyik könyve kezembe nem jutott, feljegzem, holot és minémű írásba olvastam, a' mit előhozok; és ha valaki külömben talállya, ez-utánis bár orczámra térjen. Mert ugyanis sok üdőtül-fogva olvasom az Új tanítók írásit: a' végre, hogy minden tudományoknak és róka-lyukoknak végére mehessek.

Azt pedig senki ne ítéllye, hogy ezek az Új Tanítók könyvei, melyekből bizonságokat támasztok, nem tulajdon Luther, Calvinus, Melanthon írási légyenek: hanem (mint valamely sült tudatlan gondolhatná) mí szerzettük ő nevekkal, avagy elváltoztattuk. Mert az Úr Isten, ki fejünk-fölöt áll, tudgya: és ebbe bizonságim ő magokis az Új Tanítók, hogy soha még csak ki sem nyomtatták ezeknek írásit a' Régi hiten való Keresztyének; hanem a' mint ő magok Lipsiába, Wittebergába, Jénába, Basileába, Genévába nyomtatták, míis úgy olvassuk.

Másodszor: jó lelki esmérettel tudománt tészek, hogy senkit akaratom-szerént nem igyekezém írásomba szidalmazni és gyalázni. Mivelhoggy nem az Lutherista és Calvinista Atyafiak személye-ellen: hanem az ő tudományok és vallások-ellen írtam, valamit írtam, csak e végre, hogy az hamisságrúl levonassék az áll orcza, és az üdvösségnek úttya megesmértessék.

Tudom, hogy az Új tanító Atyafiak igen nehéz néven vészik, mikor valaki igazat mond nekik: és akár-mely lágy dorgálástis szitokgyanánt vésznek: de ők e-mellett oly iszonyú szitkokat s káromlásokat szórnak fejünkre, hogy az emberi elme nagyobbakat ugyan nemis gondolhat.

Azok-közzül, kik Magyar országba az régi keresztyén vallás-ellen írtak, alég olvastam, ki mértékletesbnek tétetné magát Magyarai Istvánnál: de hogy megércsed, mely tisztességesen szoktak nekünk szóllani még azokis, kik csendeszbeknek tétetik magokat, halhadsza, mely böcsülletes neveket és titulusokat ád ős az Régi hiten való keresztyéneknek. *Az Pápis-ták, úgymond, Evangéliom ellenségi és igazságnak gyűlölői. Az Pápa Antichristus. Az Pápistaság tellyes Istentelenséggel, szentség töréssel, fertelmességgel, árulósággal és sok töb czégéres vétkekkel. Az Pap Uraknak így szól: Noha Nagyságosoknak hívattatnak, de csak egy halászó horgotis alég kellene reájok bízni, nem hogy lelkeket, oly tudatlanok etc.*

Illyen szép böcsülletes nevekkal ékesget minket fejenként egy tudatlan Colosvári taligás. És effélé, mind édes méz az Ujító Atya-fiaknál. Ha pedig mí egy nehéz szót ejtünk, mindgyárt füstölög sokaknak az orrok, és azt akarják, hogy mint az Úr emberének, nekik minden szabad legyen, mí pedig csak vállal vonicsunk.

De jöllehet azokat, kik együgyűségek-miat

megcsalattak, gyengén kel és keresztyéni szeretettel, *In spiritu lenitatis*, tanítani és szelídeden dorgálni: mindazonáltal az tévelygések tanítóit tartozunk a Szent Pál Apostol parancsolattya-szerént *keményen megfeddeni*, hogy a' mi csendes halgatásunkból magának nagyot ne tulajdonícon. Ez az oka, hogy néha néha a' Szent Írás igen kemény szókkal illeti az hamis tanítókat. Az régi Szent Atyákis gyakorta igen keményen szóllottak az Újítóknak.

Ezt a' végre hozom-elő szerelmes Atyámfia, hogy ne csudálkozzál, ha néha mís megelé-síttjük az penna orrát, megmelegíttjük az ten-tát, mikor ez mostani Új tanítókrúl szóllunk: és kerek szóval az hamisságot hamisságnak, az hazugságot hazugságnak nevezzük. *Néhult megis kel csúfolni az hamisságot*, azt írja Ter-tulliánus, *az önnön érdeme-szerént. Az Igas-sághozis hozzá fér az nevetség, mert víg: és illik, hogy az ő ellenségivel néha játszó-is, mivelhogy bizonyos az győzelemről és bátor-ságos.*

Mindazonáltal, ha ezzel meg nem elégszel, Keresztyén Olvasó, és nehezled, hogy nehult megis sértettem az te tanítóidat, hald mit felel erre én képeben Optátus: *A' szabó, ha az el-szakatt ruhát régi épségre akarja vinni, szűk-ség, hogy az ép posztótis meglyugassa. De azért nem illik panaszkodni a' szabóra, hanem arra méltób nehezleni, a' ki elszakasztván az ép ruhát, okot ada a' szabó munkájára. Jóllehet eltekélt szándékom ez, hogy minden szitkot*

és átkot félre-hagyván, csendességgel és Isteni félelemmel erőssítsem az igasságot; és (a' mint Szent Ágostonis szól) azoknak hagyom, hogy keményeb szókkal és haraggal írjanak az tévelygők-ellen, kik nem értik, mely nehéz és tisztán csak Isten dőlga légyen az belső szemnek megnyilatkoztatása, az Igasságnak isméréti.

(Az Új Tudományok Hamisságának
Tíz Bizonyosága.)

*

FELELET AZ MAGYARI ISTVÁN SÁR-
VÁRI PRÆDICATORNAK AZ ORSZÁG
ROMLÁSA OKAIRÚL ÍRT KÖNYVÉRE.
IRATOTT PÁZMÁNY PÉTER ÁLTAL.
NAGYSZOMBATBA. M. D. C. III.

Az Magyar István írásának summája.

Az Ország veszedelmének okát mutattya meg ez könyvecskébe: és rövid szóval megmondván azt taníttya, hogy az romlásnak nem egyéb az oka, hanem az bűn, mellyért ostoroz Isten bennünket. De az bűnök-között legnagyobbak mondgya lenni az mi hitünkön valóknak hamis tudományokat. És annak-okaért azt mondgya, hogy nem ők, hanem mi vagyunk az ország veszésének okai. Sőt ők, mint egy Atlások, vállokon tartották eddigis az eget; mert régen nyakunkba szakatt volna, régen mind elvesztünk volna, ha ők nem oltalmaznának.

Ezeket hogy elhitethesse az emberekkel, Négy rendbéli dolgot akar megmutatni.

Először. Hogy méltatlan mondgyák ő-rőllok, hogy az ő vallások új. Mert ez, úgymond, igen régi és nem mostan támadott vallás.

Másodszor. Azt mondgya, hogy az Pápis-ták hiti új és az Pápáktúl egyszeris, mász-szoris tataroztatott és faragtatott.

Harmadszor. Az Pápák és töb Egyházi embereknek életét és magok viselését hozza-elő és rágalmazza. Az Egyházi emberek gazdagságais igen ál gyomrán Magyar Uramnak.

Negyedszer. Azt mondgya, hogy mí bálványozók vagyunk, Istentelen hamisságokat tanítunk és ezt tizenkét dologgal bizonyította.

Ez rendi és rövid sommája az Magyar írásának.

*

Hogy az Lutheristák hiti és vallása új és új vallás legyen.

Soha senki Luther Márton-előtt azt nem vallotta és nem tanította, a' mit ti most val-lotok és tanítotok, és ennek-okáért méltán Újítóknak, Új hitűeknek híhatunk bennete-ket. És mivelhogy az újság bizonyos jele az hamis tanításnak, a' mint az Szent Írás nyil-ván mondgya, mivelhogy az Christus nyája és gyöleközeti soha meg nem szűnhetett, min-denkor megmaratt; az ti gyöleközetetek pe-dig csak minapi, kezdetett: méltán aztis mondhattyuk felölletek, hogy Tévelygők vat-

tok, kit adná az Isten, hogy bár ne mondhatnánk. Te-fellőled pedig méltán azt mondhaty-tyuk, hogy igen sík az ajakad, és hogy hazugsággal akarád az te újságotat régivé tenni.

És bizonyára igen hasonlók az mostani Újítók amaz Gabaónitákhoz, *Josue* 9., kik meg akarván Jósuét és az Sidókat csalni, régi szakadozott köntest vőnek magokra, megszáratott és megaszott kenyeret táskájokba, és azt mondák, hogy ők igen megszűnően jöttek, hogy frígyet szerzenének az Sidókkal, maga bizony csak ott közel laknak vala. Szinte ezenképpen az Újítókis csalárdúl az régi Szent Írásból és az Szent Atyák írásiból töldeznak földoznak valami rongyot az nyakokra, imitt amott eldiribolt-darabolt, elszaggattatott foltokat kapván: és ezzel akarják megcsalni az híveket, mint régen mondám, hogy megcsalák Jósuét az Gabaóniták.

*

Calvinus mit mondgyon ez dologban.

Míis azt mondgyuk azért Calvine, hogy valamely tudomány ellenkezik az Apostoli írásokkal, azt kárhoztatni kel; de a' mellett aztis mondgyuk, hogy az te magyarázatod nem Szent Írás. Nem bizzuk te-reád az Szent Írás igaz magyarázattyát és értelmét. Ha te az régi Szent Doktorokrúl azt mondod, hogy emberek vóltak, eltévelyödtek: míis azt mondgyuk felölletek, hogy tíis emberek vattok, nem angyalok, avagy megtestesült ördögök;

és annak-okáért ne csudálkozzatok rajta, ha miis tinéktek olyan fontal mérünk, mint ti az szent Atyáknak. És soha mi-velünk el nem hitethetitek, hogy akár-kiis ti-közülletek szemesb légyen, többet lásson, hogy-sem mint az régi böcsülletes Szent Atyáknak tanácsa. Hogy csak ti ércsétek az Szent Irást, csak ti hordozzátok az Szent Lelket az tarsolyba.

Mit mondanál, ha énis, más, harmadis ezent tulajdonítaná magának? Forगतod az Szent Irást? Énis. Könyörgesz Istennek, hogy világosító Szent Lelket adgyon? Énis. Kivánod lelked üdvösségét? Énis. Te magyarázod az Szent Irást? Énis. Honnan tudgyam, mellyikünk magyarázza jobban, igazban? Nemde az igaz magyarázatot kellé előb bizonynyal megismérnem mellyik légyen, és azután-osztán látni, mellyik tudomány eggyezzen ezzel? Honnan tudhatom ezt az igaz értelmet, melylyik légyen? Az te tetczésedbőlé? Miért nem az enyimből? Nem tudodé, mit mond Aristoteles: *Etiam stultis multa videntur*. Nem tudodé, hogy kinek kinek az ő tetczési igen tetczenek? Csak az én avagy te tetczéseden fondálljuké az mi üdvösségünkre szükséges tudománt? az mi lelkünk üdvösségét? az mi valásunkat?

Rövid szóval azért, azt kívánnyuk Először az Újítóktúl, mutassanak csak egy embert az Apostolok-után, az ki véllek egy hiten lött vólna. Másodszor, ha azt akarják megmutatni, hogy az ő tudománnyok eggyez az Apostolok

írásával, mutassák meg, honnan kellyen megismérnünk, melyik legyen igaz értelme az Szent Írásnak; honnan lehessen én avagy más bizonyos, hogy igazán értem és magyarázom az Szent Írást? Avagy, ha minden dolog oly nyilván megvagyon az Szent Írásban, mi az oka, hogy senki az régi tanítók-közzül, kik az Christusban-való hiteket vérekkelis pecsétleték, azt nem látták az Szent Írásban, a' mit ez Új Tanítók? Vallyon szemesbeké ők mind ez világnál?

*

*Hogy hamissan híja Magyarinus az mi
vallásunkat új vallásnak.*

Valamit te az mi hitünk dolgaiban újnak mondasz lenni, az nem új dolog, hanem régi, gyökeres és megrögzött igaz vallás.

Vannak némely rend-tartások az Anyaszentegyházba, melyeket az lelki Pásztorok külömb külömb üdőbe szerzetek. De ezek nem illetik az hitnek ágazatit, és elváltoztathatnak az Anyaszentegyház végzéséből. Mindazáltal, míg az Anyaszentegyház Pásztori köteleznek minket efféle rend-tartásokra, tartozunk velle, hogy ezeket hátra ne hagyjuk, hanem az Szent Pál intése-szerént Engedgyünk az mi előttünk járó Pásztoroknak, mert (mivelhogy minden birodalom és méltóság az Istentől vagyon) a' ki az méltóságban helyheztetett Pásztoroknak nem enged, az Istennek nem enged. És annak-okáért ha lelki isméletünket meg nem akarjuk sér-

teni, úgy-mond Szent Péter, engedelmeseknek kel lennünk az Anyaszentegyház Pásztori végezésinek, kiket a' végre rendelt Isten, hogy bírják és igazgassák az Anyaszentegyházatot. Nyilva ha még ez világi urunk és fejedelmünk végezetinek is úgy kel engednünk mint az Isten végezetinek, a' mint Szent Pál mondgya: sokkal méltób, hogy az Anyaszentegyház Pásztorinak engedgyünk, mikor az közönséges jó rendtartásért valamit végeznek az Szent Írás-kívül, de nem a' Szent Írás-ellen. És így látytyuk minden üdőbe, hogy ezt cselekedték az hívek: mert az Ó törvényben innepeket és böj-töket rendelének az Sidók Pásztori. Az Új testamentombannis nem csak az Apostolok-felől olvassuk, hogy az véres és főjtott állatok ételéről parancsolatot szerzének, de az után-való Szent Gyöleközetekbeis sok szép rend-tartások és caeremóniák szerzetek. Tí magatokis (noha semmit az Szent Írás-kívül nem akartok cselekedni) ezer ötszáz kilenczven nyölcz esztendőben egy *Agendát* szerzétek Sopron vármegyébe és annak megtartására kötelezitek az Tanítókat, noha abba sok dolgok vannak a' Szent Írás-kívül. Mert nyilva az Sz. Írásba fel nem találod, hogy a' kik megházasodnak, gyűrűt váltcsanak és megesküdgyenek egymással. Avagy hogy az Minister így szóllyon az házasoknak: Én Istennek akarattyából, és az ő képeben, öszve kötöm őket, Atyának, Fiúnak és Sz. Léleknek nevébe. Hon olvastad az Írásba, hogy komákat kellyen fogadni az keresztelés-

kor? Hogy olyan kérdéseket, olyan praedikációkat és imátságokat kellyen mondani, és annyszor esni térdre, menyiszer tí abba az Agendába parancsollyátok? Mellyik Apostol rendelte, hogy az szülés és az elhálás-után az aszszony-állatokat bé kellyen avatni, és oly módon, mint tí abba az könyübe rendelitek? Hon olvastátok a' töb efféle rend-tartásokat, mellyeket (majom módra minket akarván követni) elő-számláltok? Ha néktek szabad Agendákat, rend-tartásokat, caeremóniákat szabnotok, miért nem szabad az Christus juhái Pásztorinak?

Noha azért az Anyaszentegyház rend-tartási-közzül némellyek az Apostolok-után rendeltettek: mindazáltal az hit dolgaiban csak egy czikkely sincsen, mely új vólna. Te sok dolgot számlálsz-elő, mellyekbe mondod hogy mí újságot tanítunk, és ugyan emberétis mutatod, a' ki ezeket szerzette. Tudni illik: az halottakért-való imádkozást és Purgatóriomot; hogy bőjtnap nem kel húst énni; az Gyónást; az Egyházi embereknek nőtelen vóltokat; és az Oltári szentség-felől sok külömb külömb féle dolgokat.

Ezekre, én azt alítom, elégséges felelet vólna, ha azt. mondanám, a' mit Moyses: *Inimici nostri sint iudices*, és Calvinus Jánost támasztanám ellened, ki imígyen szól az Purgatóriumról: *Cum mihi obijciunt adversarii ante mille trecentos annos usu receptum fuisse, ut preces fierent pro defunctis, eos interrogo: quo Dei verbo? qua revelatione factum sit?* Ím látod, nyilván vallya Calvinus, hogy ez-előtt

ezer három száz esztendővel szokott dolog vólt az halottakért-való imátság. És méltán vallya, mert Szent Ágoston oly nyilván taníttya, hogy az emberek-közzül sokan holtok-után Purgatóriomba mennek, és őket ez világi emberek imátsági és áldozati segíthetik, mely nyilván taníttya az Tridentumbéli gyöleközet.

Az *Gyónás*-felől azt mondog, hogy Innocentius tertius Pápa szerzé az sűgva-való gyónást, mellyet megtilta Nectárius.

Jól vagyon, hogy te magad megmutatod nyilván való hazugságodat, és hogy ingyen azt sem tudod, mit mondasz. Innocentius tertius Christus születése-után 1198. esztendőben élt, az Negyedik Otho Császár idejébe: Nectárius pedig, a' mint Socrates írja, Szent Chrysostomus-előtt vólt Custanczinápolyi Patriárcha, Honórius császár idejébe, Urunk születetete-után 393 esztendővel, az az nyólcz száz esztendővel előb Innocentius tertiusnál. Örömet érteném azért, hogy tilthatta meg Nectárius az Innocentius találmányát nyólcz száz esztendővel Innocentius-előtt?

Ha Istenedet, lelkedet szereted Magyarai István, efféle nyilvánvaló hamisságokkal ne csald meg magadat és halgatóidat, kik-felől méltán amazt mondhattuk Ose. 7. v. 11: *Ephraim columba seducta non habens cor.*

Hogy pedig jól megércsed, Nectárius nem az sűgva-való gyónást tiltá meg, hanem az köség-előtt és nyilván való gyónást, mely okalón az botránkozásnak. Innocentius Pápa pe-

dig nem a' gyónást szerzé, hanem csak azt parancsolá, hogy senki tovább ne halasztaná gyónását esztendőnél, hanem minden esztendőben egyszer meggyónnék minden keresztyén, az Anyaszentegyház szokása-szerént.

És jóllehet nincs szándékom most, hogy bővön szóllyak az gyónásról, megmutatván a' Szent Írásbólis, hogy ezt Christus Urunk rendelte legyen: mindazonáltal ím kedvedért a' régi szent Atyáknak egynihány mondásit hozom-elő, hogy eszedbe vehessed magadat. Cypriánus azért így szól: *Confiteantur singuli, quaeso vos fratres, delictum suum, dum adhuc qui deliquit, in saeculo est, dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes apud Dominum grata est.*

Tertulliánus pedig, minek-utánna azt mondta vólna, hogy az Papok lábához térdre esvén, meg kellyen gyónni, így ír: *Plerosque tamen hoc opus, ut publicationem sui, aut suffugere, aut de die in diem differe, pudoris magis memores quam salutis.* És hogy sok töb efféle mondásokat elhaggyak, mellyeket Szent Dieneből, Origenesből, Tertulliánusból, Cypriánusból, Lactantius, Hierónymus, Gregorius, Leo, Basiliusból elő hoznak bőségessen az Cathólicusok: lássuk a' Szent Ágoston könyvei-között mit olvasunk ez dologról: *In hoc quod per seipsum dicit sacerdoti, et erubescen-tiam vincit timore offensae, fit venia criminis.*

Az Bőjtölést te magadis jóvallod. Nem szükség azért megmutatnom, hogy szabad legyen

az testet sanyargatni böjtléssel és egyéb sanyarúságokkal. Nem igazán mondod pedig, hogy böjt nap húst ne égyenek az keresztyének, és hogy ez ördögi tudomány legyen a' Szent Pál ítéleti-szerént. Mert azt nem Szent Gergely szerzette. Hald mit mond Szent Ágoston, ki Szent Gergely-előtt élt közel két száz esztendővel: *Catholici edomandi corporis causa (non quod illa immunda esse credant) non solum a carnibus, verum etiam a quibusdam terrae fructibus abstinent, vel semper, sicut pauci, vel certis diebus ac temporibus, sicut per quadragesimam fere omnes.* Ugyan ezent mondgya Cyrillus *catech. 4.*, Basilius *hom. 1. de jejunio*, Epifánius, Fulgentius és többenis, kik Szent Gergely-előtt éltek.

A' Szent Pál mondását¹ miképpen kellyen érteni, megmagyarázza Szent Ágoston: *Hos, inquit, apertissime designat Apostolus, qui non propterea temperant a cibis talibus, ut concupiscentiam refraenent, sed quia ipsas carnes immundas putant et earum creatorem Deum esse negant.* Mert jó ömagába minden teremtet állattya az Istennek, úgymond Szent Pál, és a' mi bémégyen az embernek száján, az meg nem rútíttya az ember lelkét, az az, a' mint Szent Ágoston mondgya, az ő természetek szerént meg nem rútíttják lelkiünket, noha midőn mértéklet-nélkül, avagy az parancsolat-ellen vésszszük efféle teremtetett-állatokat, megfertéz-

¹ Tim. 4., 4.

tettyük lelkünket, mint a' részeges emberek és az Ádám esetiből megtetczik.

Az Egyházi Emberek Házasságnélkül-való Életekről, én azt hiszem, farsangba írtál avagy kikeletbe, hogy oly igen nem szenvedheted az más ember maga túrtetését. Először azért azt mondod, hogy Siricius Pápa szerzé ezt a törvént: és hogy mí az házasságot tisztátalan életnek híjuk. Másodszor azt akarod bizonyítani, hogy a' Papok kötelesek az házasságra.

Legelőször, nem igazán mondod, hogy mí az házasságot förtelmes életnek itílyük. Lásd meg az Tridentomi Conciliomot, holott azt mondgya: *Sancta res est matrimonium etc.* Lásd meg Szent Tamást és az több Cathólicus Doctorokat, és eszedbe vészed, hogy mí az házasságot nem kárhoztattyuk, tudván, hogy ezt az Szent Írás javallya. Sőt mí annyira tisztellyük az Szent Házasságot, hogy ezt Sacramentomnak vallyuk lenni, kit tí tagattok.

De tudom, honnan jutott eszedbe, hogy mireánk azt fogjad, hogy kárhoztattyuk az házasságot. A' Siricius Pápa mondásibúl, ki azt írja, hogy az mely Egyházi ember megházasodik, Isten kedvében nem lehet, és fertelmes életbe vagyon. Holott Siricius, nem az Isten-szerént-való házasságot kárhoztattya, hanem az Egyházi embernek fajtalanságát.

Másodszor, nem igazán mondod, hogy Siricius szerzette az Egyházi emberek nőtelen vóltát. Az első Cálixtus Pápa (ki 218. esztendőben élt és amaz harmincz egy Római Pápák-közzül

vólt, kikkel te egyget értesz) azt mondgya, hogy az régi Szent Cónonok-szerént az Pap, Diaconus, subdiaconus és az Barát meg nem házasodhatik.

Csak azt kel tehát immár megmutatnom, hogy az Anyaszentegyháznak vólt arra való hatalma, hogy senkinek papságot nem adna, a' ki fel nem fogadná, hogy nőtelen és tisztán élne.

Az Anyaszentegyház azért senkit nem erőltet, hogy Pappá légyen, avagy hogy efféle fogadást tégyen, sőt azt akarja, hogy senki Pappá ne lehessen huszon öt esztendőnek előtte, hogy jól megpróbállya magát, ha oly Isten ajándékát érezze magában, mellyel az ő testi kívánságát, az Christus érdeme-által adott mallasztal, megzabolázhattya; és ha arra-való Isten ajándékát nem isméri magában, ellégyen az papságnélkül.

Miképpen azért ez világi urak és fejedelmek bizonyos conditiókat, esküvéseket és kötelességeket vetnek azok-eleibe, kiket az Consiliáriusságra, Hadnagyságra, Capitánságra etc. emelnek, úgy hogy valaki efféle tisztet fel akar venni, szükség, hogy ezekre megesküdgyék. Miképpen tiis, Luheristák, mikor valakit praedikátorságra akartok venni, azt kívánnjátok legelőször tőlle, hogy egy ifiú menyecskével megesküdgyék. Annak utánna, hogy erős hittel kösse magát az ti tévelygésekhez és kárhoytassa az Calvinistákat, mint megtetctzik amaz Magyar könyüből, mellyet ti szerzet-

tetek az Augustána Confessiön valóknak viszzavonyásírúl, melynek végében írjátok az Istentelen esküvésteknek formuláját. Ennek fölötté senkit az házasságra nem bocsáttok, a' ki meg nem esküszik feleségével, noha ezt Isten nem parancsolta az Irásba. Ha azért tiis efféle dólgozat cselekesztek és bizonyos conditiókat kívántok azoktól, kiket Praedikátorrá téstek: miért nem szabad az Anyaszentegyháznakis bizonyos conditiókat vetni azok-eleibe, kiket Pappá akar tenni, úgy hogy a' ki efféle lehetséges és tisztességes dologra nem akarja kötelezni magát, azt Pappá ne szentellye?

*

*Az Oltári Szentségbe tartozunk imádni
az Christust.*

Az Oltári Szentségbe mí szinte úgy imádkyuk Christus Urunkat, mint ha látható ábrázatba előttünk vólna. És egy dólgon nagyob csudám nines, mint hogy tí, Companista Lutheristák, hiszitek, hogy az Úr vacsorájába Christus Urunk, személye és emberi természete-szerént jelen vagyon (noha őtet szemünkel nem láttyuk, miképpen az Istent sem láttyuk), és mégis azt itílitek, hogy mí bálvánt imádkunk, mikor Christust ez Sacramentomban imádkyuk. Talám azt itíled, hogy Christus bálvány? Mí bizony egyebet Christusnál nem imádkunk az kenyér és bor szine-alatt. Úgy hogy miképpen a' ki Christus Urunkat ez

földön jártába imádgya vala, nem pusztán az ő látható öltözetit és ábrázattját, avagy *accidensit* imádgya vala, hanem őmagát az mi Urunkat: azonképpen miis nem az kenyér és bor színét, hanem a' mint az Tridentumbéli gyöleközet mondgya, *Christum in Eucharistia*, imádgjuk. Ezt, akarnám érteni, hogy-hogy nevezzed bálványozásnak? Mert ha szinte az ti vélekedéstek-szerént az kenyér és bor el nem változnejekis, mindazonáltal ha ki nem az pusztá kenyeret és bort, hanem Christust (kit tiis hisztek hogy itt jelen vagon) imádná, nem értem, miképpen mondhatod, hogy bálvánt imádgyon. Sőt nagyobbat mondok. Ha szinte az Calvinisták vallása-szerént jelen nem vólnais az Christus teste, ugyan nem lehetnének bálványozók, ha Isteni tisztelettel tisztelnőjük, nem az bort vagy ke nyeret, hanem az Christust, kit hiszünk, hogy ott jelen légyen.

Ha azért nem bálvány az mi Üdvözítőnk, nyilva nem mí vagyunk bálványozók, ha nem ti vattok háládatlan szolgák, kik az ti Uratok, Isteneteket az Szent Írás parancsolattya-szerént nem akarjátok imádni, az az Christust, kit az Úr vacsorájába hisztek jelen lenni. És ebbe elszakattok az régi szent Atyáknak egyenlő értelmektől, kik mindenkor imádták Christust az Oltári szentségbe.

*Hogy az Jó Cselekedetek Érdeme
vallásába nincs semmi bálványozás.*

Tí soha nem értettétek, mit vallyon az keresztyén Anyaszentegyház az mi cselekedtünknek jutalma-felől: hanem csalárdúl adgyátok az kösség-eleibe az mi vallásunkat. Efféle kezes lábas hazugságokat, mellyekkel minket káromoltok az kösség-előtt, hogy rend-szerént kinyilatkoztassuk: Eszünkben kel vennünk.

Először azt vallotta mindenkor, most is azt vallya az Római Anyaszentegyház: Hogy oly szükséges az Christus érdeméért adott Istennek malasztya az gyarló embernek, hogy e' nélkül az mi szabad akaratunknak erejéből semminémű üdvösségre-való jót nem cselekedhetünk.

Másodszor. Miképpen mondám, hogy az Istennek segítő és jóra indító malasztját, vallyuk, hogy érdemünk nélkül és ingyen adgya az Úr Isten: azonképpen aztis mindenkor vallottuk, hogy az megszentölő malasztotis, melly-által Istennek fiai leszünk, ingyen, ajándékon, és az mi érdemünk nélkül adgya az Úr Isten, csak az ő szent Fiának érdeméért. Úgy annyira, hogy senki az ő cselekedetivel sem az bűnnek bocsánattyát, sem az megigazulást nem érdemli, hanem csak ingyen, az mi Üdvözítőnk jó vóltából, adatnak embernek.

Noha pedig az Úr Isten érdemenélkül és ingyen igazította meg az bűnös embert: mindazáltal azt kívánja ő szent felsége, hogy az bűnös ember az ő-tőlle adott segítő malasztal, megszűnvén az gonoszságtúl, jó és Isteni dolgokba

foglallya magát és ezek-által *disponáltassék* az ő bűnének bocsánattyára. Miképpen azért nem szoktak az emberek alamisnát adni (noha ezt ingyen adgyák) senkinek, a' ki az ő szegítségét vagy kérése, vagy szegítségének mutogatása-által meg nem jelenti: azonképpen az Isten sem ád senkinek ingyen megszentelő malasztot, valamig efféle eszközök avagy *dispositióknélkül* vannak.

Ebbe pedig, az alítom, nem különböztök mitőlünk, mert tiis azt mondgyátok, hogy ingyen bocsátta meg Isten a' mi bűneinket és ingyen fogad minket fiaivá, beoltván Christusban.

De mégis hogy ne láttassatok tellyességgel eggyezni velünk, azt mondgyátok, hogy semmi egyéb készület és *dispositio* nem szükség az megigazulásra az egy pusztá hitnél, úgy hogy *Sola, Sola fides sufficiat*. Ezt te, Magyarai Uram, amaz Szent Pál mondásából bizonyítod: *Arbitramur hominem justificari per fidem, sine operibus legis. Gratia estis salvati per fidem, non ex operibus*. Azokat a Szent Írás mondásitis szoktátok elő hozni, mellyekbe olvassuk, hogy Hit-által igazúl meg az ember.

Az te ellen vetésid pedig igen erőtlének. Mert ugyan azon Sz. Pál azon levélbe, melybe azt mondgya, *Arbitramur hominem justificari, per fidem*, aztis mondgya, *Factores legis justificabuntur apud Deum*. Annak-okáért, hogy Szent Pál őmagával ne ellenkezzék, azt mondgyuk Szent Ágostonnal: Mikor Szent Pál kirekeszté a' cselekedetet az megigazulástúl,

azokat az cselekedeteket érti, melyeket hit-nélkül cselekesznek az emberek; noha az hit-ből és az Szent Lélek malasztyából származott jó cselekedeteket szükségesnek mondgya az megigazulásra, nem hogy ezekkel érdemlenő-jök az megigazulást, mely ingyen adatik, ha-nem hogy ezek-által disponáltatunk és készít-tetünk az megigazulásra. Az régi Szent Atyák-is, mikor azt mondgyák, hogy csak az Chris-tusban való hit-által igazulunk, az hitnélkül-való cselekedeteket akarják kirekeszteni a' megigazulástúl.

Mikor pedig a' Szent írás azt mondgya, hogy a' hit-által üdvözülünk, azt akarja előnkbe adni, hogy az igaz hit szükséges az üdvösségre: de abból nem következik, hogy csak ő maga az hit elégséges legyen: mert ugyan ezen Szent Írás az töb jószágos csele-kedetekről is ezent mondgya. Mikor vala-mely dologhoz sok eszköz szükséges, minde-nik eszközzel méltán mondhattuk, hogy az-által ment véghez ez a' dolog; de nem mond-hattuk azért, hogy csak ez az egy eszköz szükséges az dolognak véghezvitelére. És így szoktuk mondani, hogy az széket fejszével csinállyák; kiből nem következik, hogy az embernek keze, és töb eszközökis ne legyenek szükségesek a' szék csinálására.

Harmadszor azt vallyuk és vallottuk min-denkor, hogy az megigazult ember jó cseleke-detinek érdeme és jutalma vagyon, nem csak ez világon, de az bódogságba is. Mí azért a'

mi jó cselekedetünknek érdeme vallásával nem csak meg nem üresíttük a' Christus érdemét, de sokkal többet tulajdonítunk annak, hogy-sem Hunnius, mikor azt mondgyuk, hogy oly ereje lőn ennek, hogy még az mi kevés munkánkat is oly böcsülletessé tövé, hogy noha őmagokba nem vólnának méltók az bódogságra, mindazáltal az Christus halálának ereje méltókká tövé ezeket is. Miképpen azért az hóldnak az ő finyessége az napnak világosságát, és az szőlő veszszőnek gyümölcse az szőlő tőkének erejét meg nem kisesebíti, mert az veszszőnek ereje az tőkétől, az hóld finyessége a' naptól vagyon: szinte úgy a' mi érdemünk is az Christus érdemét erőtlenné nem teszi, hanem inkább annak erejét és hatóságát megjelenti.

*

*Hogy kinek kinek az ő üdvösségéről való
bizontalansága nem bálványozás.*

Hamissan és Istentelenül mondom jó Magyar Uram, hogy mi az keresztyéneket kétségben esésre indíttuk, mint az ördögök; mert mi nem az kétségben esésre, hanem az jó reménységre izgattyuk az híveket. Tí követitek inkább az ördögöt, mert mikor ő meg akará ejteni az embert, legelőször ezt hiteté el velle: *Nequaquam moriemini*; ti is elhítté az embereket, hogy félelemnélkül éllyenek és szinte oly bizonyosok légyenek, hogy semmi bűn ki nem rekeszti őket az bódogság-

ból, mely bizonnyal hiszik, hogy meghólt Christus ő-érettek: az keresztyéni szabadságnak színe-alatt minden némű gonosságra viszitek.

Az mi vallásunk pedig ez dolog-felől ebben ál. Senki közzülünk nem kételkedik az Istennek irgalmassága-felől, az Christus érdemének véghetetlen kincsérül és az szent Sacramentomoknak erejérül: mindazáltal, megtekintvén az mi gyarlóságunkat, méltán félünk, hogy az Istennek kedvéből ki ne essünk.

Azért mí Sz. Pállal egyetemben az Hit és az Reménség-között külömbséget tészünk. Úgy hogy az Hit-által bizonyosan higgyük igaznak lenni, valamit az Isten megjelentett, úgy annyira, hogy azon nem félünk, hogy az úgy ne vólna, mivelhogy az megcsalatkozhatatlan Istennek bizonyság tételén erőssítetik. Az Reménség-által pedig az megígirt bódogságot és annak megnyerésére szükséges malsasztot reménylyük: mely-által az kétségben esés és az módnélkül-való bátorság-között helyheztetünk. Az reménség azért az két vétkek-között az bódogságnak várásával vígasztal minket: de azért ki nem rekeszti az félelmet.

Ezekből immár megtetczik, hogy a' mit Isten megjelentett, azt bizonyosson, félelemnélkül hiszszük; tudni illik, hogy az igazán megtérő embernek megbocsáttatik bűne, és hogy a' ki végig megmarad az jóba, üdvözül etc. De mivelhogy az Isten sohúlt az Szent Írásba azt

meg nem jelentette, hogy Magyar István vagy Pázmány Péter etc. mind holtig megmarad az jóban, hanem csak azt ígérte, hogy a' ki végig megmarad, üdvözülni reménségbe jóba lehetek, de félelem és rettegés-nélkül nem lehetek, az én gyarlóságom-miatt, tudván, hogy az Isten meg nem jelentette nékem, hogy én is úgy nem járok, mint némelyek, kik jól keztek vala, de gonoszúl végezék-el.

*

*Hogy az megholt Szentek tiszteletibe nincs
semmi bálványozás.*

Nem te voltál első, Magyar Uram, a' ki az keresztyéneket bálványozóknak nevezted a' Szentek tiszteletéért.

Hogy pedig te magadis, mikor az más világon szembe léssz Gyarmatival (ki az bódog emlekezetű Veszprími Püspök, Monoszlai Uram-ellen ezen kábaságokat vitatá, mellyeket te), bizonyság lehess, hogy tí vattok azok, az kik imígy szólnak: *Ergo erravimus a via veritatis, justitiae lumen non luxit nobis, sol intelligentiae non est ortus nobis*: ím elődbe rakom czikkelyenként az keresztyeni vallásnak igaz voltát, mert látom, hogy ezt nem értvén, kapdostok, mint az vakok, ide s tova és minnyájan megütköztök ez dologban.

De lássuk immár, mi nem tetszik oly igen az Szentek tiszteletiben az mostani Újítóknak.

Először azt mondgyák, hogy mí az megholtaknak Isteni méltóságot tulajdonítunk, azt

alítván, hogy az mi szívünk kívánságát és akarattát láttyák ökis. Az mi könyörgésünket mindenütt hallják, maga ez Istenhez illenejek.

Másodszor azt mondgyák, hogy mí az Istennek és az mi Megváltónknak tisztit tulajdoníttuk a szenteknek, mikor őket segítségül híjuk: mert az Isten azt mondgya, hogy szükségünkben őtet híjuk, ő-hozzá folyamjunk, mint kegyes Atyánkhoz; holott azért ily jó Atyánk légyen, mi szükség mástúl kérnünk segítséget, a' ki magais szűkölködik?

Harmadszor azt mondgyák, hogy mí imádkyuk a' szenteket, nem csak segítségül híjuk: maga az Isten parancsolattya-szerént csak az egy élő El-Schaddai Jehova Istent kellene imádnunk. És ennekokáért templomokat éppítünk nékik, áldozatokat rendelünk, mikor hol egy és hol más Szent Miséjét mondgyuk.

Negyedszer és utólszor, mert az szenteknek szinte úgy könyörgünk (azt mondgyák) mint Istennek, avagy Christus Urunknak: nékikis oltárokat, áldozatokat, szentegyházakat éppítünk. Bódog Aszszont Reménségünknek, Mindenhatónak, üdvösség szerzőnknek nevezzük. Sőt, úgymond Hollósi, mint az pogányok Istennek, ugyan tiszteketis szabnak az Páapisták a' szenteknek; mert Szent Apalin az fogfájók Istene, Szent Lénárt az foglyoké etc.

Ez sommája azoknak, mellyekért az szentek tiszteletit bálványozásnak híják az Lutheristák: mellyekre énis rend-szerént megfelelek.

Először, míis vallyuk, hogy csak az Isten

tudhattya az embernek kívánságát, gondolattyát, imátságát önnön saját erejéből és végzetetlen bölcsességéből: a' ki ezt az méltóságot másnak tulajdonítaná, az Isteni tulajdonságot adna az teremptett állatnak. Mindazonáltal aztis bizonyoson hiszszük, hogy az emberekis megismérhetik az más ember kívánságát és gondolattyát az Istennek jelentéséből és tanításából. Nyilva Sámuel megisméré Saulnak minden szíve gondolattyát és halála-utánnis megmondá Saulnak az ő következő szerencsáját. Szinte azonképpen azért, ha az megholt szentek lelkei tudgyák és értikis az mi szükségünket és kívánságinkat, ugyan nem lesznek részesek az Isteni méltóságba, ha nem ő magok erejéből tudgyák, de (a' mint Szent Ágoston mondgya és az Anyaszentegyház taníttya) avagy az angyalok-által, avagy az Istenben mint egy tükörben láttják, vagy az Isten megjelenti nékik, mint az Prófétáknak.

Másodszor, mí az Szenteket segítségül hívjuk, de ezzel semmiképpen az Isteni méltóságot nékik nem tulajdoníttjuk. Mert miis hiszszük, hogy *Unus est Mediator, qui dedit semetipsum redemptionem pro nobis*: Egy az az közbe-járó, ki mindeneket megváltá, eleget tőn minden vétkeinkért, és önnön erejéből kútfeje az Istennel való békességnek és az megigazulásnak. A' ki ilyen közbe-járót egynél többet vallana, nyilva az Christus székiye ültetné az teremptett állatot. De mí az Szenteket nem hiszszük ilyen közbe-járóknak lenni, hanem csak ollya-

noknak, minémű közbe-járónak nevezi az Szent Írás Moysest: Minémű közbe-járóvá fogadá Szent Pál azokat, kiket gyakran kér, hogy imátkozzanak ő-érette *Rom. 15. v. 30. 2. Cor. 1. v. 11. Coloss. 4. v. 3. 1. Thess. 5. v. 25. 2. Thess. 3. v. 1. 1. Tim. 2. v. 1. Hebr. 13. v. 18. Jacob. 5. v. 16. et Jerem. 42. v. 2.* és több helyeken, holott kéri az híveket, hogy könyörögjenek ő-érette, de nem úgy mint megváltó közbe-járók, hanem mint esedező szolgatársok. Miis azért csak ezen módon, és nem különben kérünk segítséget az Szentektől, tudni illik, hogy imátkozzanak érettünk. Ha ki azért Szent Pálnak így szóllott volna, mint az Újítók nekünk: Mit mívelsz Szent Pál? Miért folyamol az bűnös emberhez? Miért kérsz tőle segítséget: *Adjuvate me orationibus?* Nincse elégséges közbenjáród, az Christus? Ezekre vallyon nem azt felelnéjé, hogy csak az Istent kel úgy segítségül hínunk, mint minden jónak kútfejét és az önnön saját erejéből megadóját: de e'-mellett híhattyuk segítségére az embereketis, úgy, mint imátságok-által segítő szolgatársainkat. Miis azért ugyan ezen feleletet adgyuk az Lutheristáknak. Hogy pedig az szenteknek való könyörgés nem új dolog légyen, bővön megmutattják az Catholicusok. Szent Ágostonis Bódogaszszont, az Apostolokat, Barátokat, szűzeket kéri, hogy imátkozzanak érette. És másutt: *Sancta Maria, succurre miseris, juva pusillanimes, ora pro populo etc.* Szent Bernárd pedig (a'kit te Luther katoná-

jává akarsz tenni) Bódogaszszont oly csillagnak nevezi, melyet minden nyavalyánkban kel segítséggül híunk.

Harmadszor, nem tagadgyuk, hogy mí a' szenteket imádgjuk, az ő módgyok-szerént; de tí azt sem tudgyátok, mi légyen az imádás. Az imádás, úgymond Damascénus, *Submissionis et honoris signum*, az az tiszteletnek és böcsülletnek jele, mely-által valakit, az ő méltóságáért, nállunknál fellyeb valónak jelentünk. Immár csak azt kel megmagyaráznunk, minémű imádás és tisztelet légyen tulajdon csak az Istené, és minémű az teremptett állaté. Mivelhogy azért nem egyébért tisztelünk és imádunk valakit, hanem az ő méltóságáért és böcsülletes állapottyáért: annak-okáért olyan léssen az tisztelet és imádás, minémű méltóságot alítunk abba lenni, a'kit tisztelünk. És így, ha teremptett méltóságáért böcsüllünk valakit, úgy mint fejedelemségért, szentségért etc., teremptett állathoz illendő tisztelet és imádás adatik néki; ha pedig Isteni méltóságot, Istenhez illendő imádással tisztellyük, melyet bálványozásnélkül teremptett állatnak senki nem tulajdoníthat. Ezt pedig az Istenhez illendő imádást és tiszteletet *Latriának* nevezik az Doctorok, az másikat *Duliának*. Ezekből nyilván megtetczik, hogy mí a' Szenteknek nem tulajdoníttjuk az Istenhez illendő imádást és böcsülletet. Mí azért csak úgy tisztellyük és imádgjuk a' szenteket, mint Ábrahám az angyalokat, és mint Istennek hív szolgáit s bará-

tit. Nem valami ez világi rothadandó méltóságért, mint az fejedelmeket; hanem az természet-fölött-való méltóságért, melyre az Christus érdeme-által emeltettek.

Negyedszer, hamissan és Istentelenül fogják reánk, hogy mi a' szenteknek szinte úgy könyörgünk, mint az Istennek. Mert a' szenteknek mi nem úgy könyörgünk, mint az mi üdvösségünknek kútfejének és megadóinak, hanem csak úgy, mint Istennek hív szolgáinak, barátinak, fiainak. Mi csak Istennek áldozunk, csak néki építünk szentegyházakat, noha a' szenteket Isten-után Patrónusinknak fogadgyuk az egyházaknak, és az ő óltalmok-alá vetett egyházakba őket kiváltképpen tisztellyük és az ő segítségek kérésével áldozunk Istennek, a'mint Damascenus mondgya: *Honoramus sanctos, in eorum nomine templa Deo extruimus, dona offerimus.* Mert minden imádságinknak ilyen értelme vagyon: Szent Péter, segítségül hílak tégedet, nem úgy, mint teremtőt és megváltót. Tudom, hogy magad erődből te engemet lelki jókkal fel nem ékesíthetcz; hanem kérlek, könyörgésed által segítés, könyörülly rajtam, ved el bűnömet, vígy az bódogságra, öregbítsd lelki jómat, juttass kedvébe Istennek: nem tennön erődből és hatalmadból, hanem könyörgésed-által, bűnből kitérést nyerj Istentől, az Christus érdeme-által. Mikor Bódog Aszszonyt, Isten-után, Mindenhatónak nevezték az régiek, csak azt jelentették, hogy könyörgése-által mindent megnyerhet Istentől.

Mikor Reménységünknek híjuk, oly értelemben mondgyuk, mint Dávid: *Homo pacis meae, in quo sperabam*. Hazud pedig Hollósi, mikor azt mondja, hogy mí Szent Apalint az fog fájók Istenének itílyük, mert mí egy Istennél többet nem ismérünk. Hanem azt mondgyuk, hogy az Isten az szentek-által sok külömb külömb féle jókat szokott adni az embereknek.

Ezekből nyilván megtetczik, hogy az Szentek tiszteletibe nincs semmi bálványozás, semmi Szent Irás-ellen való dolog.

*

*Hogy az Képek tiszteletibe nincs semmi
bálványozás.*

Az ti káromlástoknak dandárát, melyet te mint egy martalékot (= előcsapatot) elől helyheztetel, én utólrá tartottam, hogy az te nyargalóidnak erőtlen kópjáit elrontván, könnyebben diadalmat vehessek az derék erődönis.

Hogy pedig eszedbe végyed, mely Istentelenül hisz minket bálványozóknak, megmagyarázom, mit vallyunk mí az Képek-felől; mert te, *Asinus ad lyram*, ezt nem értetted soha és talám mostis az tökbe bottal sem verhetem.

Először azért, vallyuk, hogy az Kép és az Bálvány az Szent Irásba fölötte igen külömböznek. Az Isten templomábais bálványokat nem vala szabad tartani, de azért szabad vala képekkel azt felékesíteni. Sőt az Lutheristák házábais sok képeket láttam (mert ők sem

tarttyák az Török törvént, melybe semmi képet nem szabad tartani), melyeket nem alítom, hogy bálványoknak itílyenek, kiváltképpen ha Bódog Aszszony képe leend, ilyen titulussal: *Patrona Ungariae*.

Másodszor, azt mondgyuk, hogy az Keresztényeknek szabad nem csak házoknál, de a' szentegyházakbais képeket tartani: és nem csak az Christus Urunk és az Szentekét, de Angyalok és az Szent háromság képétis. Az Angyaloknak és az Istennek mivelhogy nincs külső ábrázattyuk, melyet az képek jelentnek, lehetetlen, hogy őket úgy megírják az emberek, mint magokba vannak. Annak-okáért nem szabad ezeknek oly képét csinálni, mely-felől azt itílnöjök, hogy szinte olyan vólna, mint az Isten vagy az Angyal, mint az Szent Írás nyilván mondgya. *Non debemus aestimare, lapidi aut sculpturae artis et cogitationis hominis Divinum esse simile*, úgymond Szent Pál. Mindazáltal, mivelhogy az Angyal emberi ábrázatba szokott megjeleni és őtet Moyses és Salamonis efféle ábrázatba írák le, miis szinte úgy leírhattuk. Az Istentis pedig olyan ábrázatban írhattuk, minéműbe őtet, avagy az Angyalt ő képibe, látta Micheás, Dániel, Isaiás etc. A' Szent Lelket pedig olyan ábrázatba írhattuk, minéműbe megjelenék az Christus keresztelésekor. És bizonyára, miképpen az Írás, szólván az Istenről és az Angyalokról, kezet, szemet, lábat etc. említ, noha ilyen tagok nincsenek az Istenbe, a'végre,

hogy efféle testi tagok-által az Istennek kü-
lömb külömb cselekedetekre való ereje és ha-
talma előnkbe adassék: nem látom, mi oka
lehetne, miért nem vólna szabad az képek-által-
is ugyan ezen tulajdonságít Istennek az hívek
eleibe anni; holott mind egy, akár szóval, akár
festékkal adgyák ezeket az hívek eleibe.

Ezek-ellen Tí csak ezt mondgyátok: Először,
megtiltya az Isten, hogy faragott képet ne
csinállyunk. De ezekre igen künyű az felelet.
Nem ezt tiltá Isten, hogy tellyességgel semmi
képet ne csinállyanak az emberek, mivelhogy
ő magais annak-utánna képeket csináltata
Exod. 25. v. 18. cap. 37. v. 7. Num. 21. v. 8.
Sőt Szent Lelket ada Beséleelnek *Exod. 31.*
v. 3., hogy efféle munkákat meg tudna csi-
nálni. Az Salamon templomábais, azt akará,
hogy sok képek lennének. És bizonyára, ha
egy általlyába minden képeket és hasonlatos-
ságokat megtiltott az Isten, mi az oka, hogy
az Lutheristák el nem hánnyák az arany fo-
rintokat, mellyeken az Bódog Aszszony képe
vagyon? Miért íratthyák le ökis az Hunnius és
töb Luther Praedikátorok képét, és azt tisz-
tességbe tartthyák? Az Isten azért csak azt
tiltya, hogy oly képeket ne csinállyunk, mellye-
ket Isten-gyanánt imádgyunk, mint az Pogá-
nyok, kik *Omnia idola deos aestimarunt.*

Harmadszor, az Képek tiszteleti-felől mit
vallott légyen eleitül-fogva az Anyaszentegy-
ház, előnkbe adatik amaz két régi versekbe,

mellyeket az 7. generális Gyöleközetbe szer-
zének:

Nam Deus est, quod imago docet, sed non
[Deus ipsa,
Hanc videas, sed mente colas, quod cernis
[in ipsa.

Mi azért az képekbe semmi hatalmat és
méltóságot nem ismérünk, sem azokat nem
imádgjuk őmagokért: hanem az képekbe és
azok-által az Istent és az Szenteket tisztellyük,
ő-hozzájuk illendő tisztelettel és böcsüllettel.

*

Hogy az Országban való veszedelmeknek
nem Mi vagyunk okai, hanem az Lutheristák.

Az mi Nemzetségünk az-előtt oly tekéletes,
együgyű, aítatos Nemzetség vólt, hogy hozzá
foghatót nagy földig nem találtak volna. Az
lopás és ragadomány, az fajtalan és feslett
élet, az szitok és átok, csak hírrelis alég halla-
tott közöttte. De miúta tí támadatok, nem csak
azokat, az kik titeket követnek, olyanokká
tevétek mint az zablanélkül-való vad lovakat
és kegyetlen tigrisseket, de még azokatis, kik
tölletek különböznek az veletek való társalko-
dással, mint az Basiliscus az ő látásával,
ugyan elváltoztattátok, úgy hogy az kit most
legjámorb és tekéletesb erkölcsűnek tartunk,
ez-előtt száz esztendővel igen gonosz ember-
nek látszott volna. Ezeket ha nem hiszed,
tudakozzál azoktól, kik ez-előtt hatvan eszten-

dőrül emlekeznek, avagy annál többbrűlis, és meglátod, hogy én igazat mondok. Annak-okaért néktek köszönhettyük, hogy ennyire elárradott ez világon minden némű gonosság: és ezekért-való Isten ostoritis ti gyümölcsötöknek nevezhettyük. De mivelhogy te magad sem alítod, hogy egyéb vétkekért vettetett légyen ez az ostor reánk, hanem az Hitben-való tévelygésért:

Mutassuk meg rövideden, hogy az ti Tévelygéstek, és nem az mi Vallásunk (mellyet te káromlóul Bálványozásnak nevezsz) oka ennek az csapásnak.

Legelőször, az te írásodból ezt így mutatom meg.

Legelőször azt kel megértenünk, hogy az Isten két-képpen szokta ostorozni az embereket. Mert níha atyai ostorozással sanyargattya az ő fiait, a' végre, hogy az szenvedés-által tisztúllyanak bűnökből, megpróbáltassék álhatatosságok, és az Isteni félelembe öregbödgyenek. Az Istennek efféle ostorozása nem csak nem káros, de fölötte igen hasznos, gyönyörűséges és vígaságos ostorozás.

Más féle ostorozása vagyon az Istennek, mellyel szokta az ő ellenségít ostorozni ez világonis, az emberek tanúságára, noha őket sokáig szájokra bocsáttya.

Efféle kegyetlen ostorozással az Isten, jól lehet egyéb bűnekértis (mint az Sodoma vézéséből eszünkbe vehettyük), de kiváltképen

az Hitben-való újításért és tévelygésért szokta megverni az embereket.

Az mi sanyarúságunkra térvén immár: nyilván a' kinek szeme vagyon, eszébe veheti, hogy az mi Nemzetségünkön az Istennek bőszszerű álló, haragos ostora vagyon. És nem csak úgy sanyargat minket mint az jó fiakat, hanem mint gonosz szolgákat.

Ha ki megtekinti romlásunkat, magunktúl, külső nemzetségtől, ellenségtől szerzett sok insígunket; ha ki az Erdélyi iszonyú rettenetes pusztítást, rablást, gyalázatot meghánnya magába; ha ki az éhséget, dög halált, hadat, baromnak veszedelmét, és, rövid szóval, megtekinti az mi veszett Országunk söprejét: nyilván azt mondhattya felölle: *A planta pedis ad verticem non est in eo sanitas, vulnus et livor, et plaga tumens*. És nyilván igen vakok vagyunk, ha mégis eszünkbe nem vöszsüzük, hogy ez az Isten ostromozása *plaga inimici*, haragos büntetés és nem csak fiúi ostromozás, látván, hogy az gazdag, tellyes, bő, dicsősséges és nevezetes Ország csak nem árnyékká lött, csak nem tellyeséggel elfogyott.

Hogy pedig nem Mí, hanem Tí légyetek nagyobb okai, az ti újonnan tóldozott, földozott, sok régen kárhoztatott Eretnekségekből öszvetataroztatott Vallástokkal, mely (mint az vi-pera kigyó fiakról szokták mondani) megemészti azokat, az kik őtet szülték és tartották, igen könnyű megmutatnunk.

Mert ez az Istennek ostora avagy az egyéb rendbéli bűnökért vettetett mi-reánk, avagy az Hit dolgaiban való tévelygésért, az hamis tudományért, eretnekségért. Tagadhatatlan dolog, hogy mióta ti ez világra hozátok az új tudománt, mióta az ti tudomántoknak veszedelmes és ártalmas almáját megövék az emberek, azúta felnyittaték az emberek szeme minden gonosságra és Istentelenségre.

Azt mondog, és igazánnis mondog, hogy Magyar Ország öt száz esztendeig erős és az Törököknek rettenetes ország vólt, melybe sok jó Fejedelmek vóltak, úgy mint Hunyadi János és Mátyás Király etc., kik által Isten fel akarta emelni az mi Nemzetségünket. Ez ha így vagyon, Magyar Uram: Ha az Magyar Nemzetséget Isten ez-előtt szerette, óltalmazta és felmagasztalta: Ha dücsösségbe, bőségbe, békeességbe tartotta mind addig, míg az mi Hitünkön és Vallásunkon vólt: Ha akkor kezdett romlani és pusztúlni, mikor az ti Új Tudomántok támada: Hogy mered azt mondani, hogy az mi Vallásunk oka ez romlásnak? Hogy mered azt tanítani, hogy eddigis elveszett vólna az Ország, ha az ti Tudomántok nem tartotta vólna? Csak azúta kezdtétek ti tartani, mióta le kezdte dőlni? Nyilva ti magatok megláthattyátok, hogy erősebb gyámola és támasza vólt Országunknak ti-előttetek, mert akkor vólt virágjába. De jól értem, mit akarsz mondani. Azt akarod jelenteni, hogy az ti Hitetek szinte úgy támogatta az romlandó

Magyar Ország bástyáit, mint az megszállott vár oldalát az ágyú golyóbisok.

Az te magad vallásából megtetieczik tehát, hogy addig vólt Istennek áldása rajtunk, addig vólt Országunk, míg az mi Hitünk virágjába vólt: akkor kezdett romlani, mikor Tí támadatok Lajos Király idejébe. Mert soha senki az Apostolok idejétől-fogva egész ezer öt száz tizenhét esztendeig azt nem vallotta, a'mit akkor kezde Luther tanítani. Ha azért addig vólt bódog az Ország, míg az mi Vallásunkba maratt; akkor kezdett romlani, mikor erről el kezdett térülni: nyilván való dolog, hogy ez nem lehet oka az Istennek újonnan ellenünk felgerjett haragjának: mert a' mint te magadis mondod, *Posita causa, ponitur effectus*. Ha azért az mi hitünk vólna ennek az veszedelemnek oka, nyilván Sz. István Királytól-fogva lött vólna veszedelmünk: mert azúta soha egyéb hit és vallás nem vólt az mi vallásunknál Magyar Országba.

De talám azt itíled, hogy a' míg Magyar Ország bódog lőn, addig nem az mi vallásunkon vólt, hanem az tiéteken: Hogy Hunyadi János és Mátyás Királyis Luther lova farkát tartotta. Ha ezt itíled, megérdemled tudatlanságodért, hogy az praedikálló székből záp tyúk monyokkal kergessenek-ki.

Hunyadi János, az kit te emlegetcz, nyilván nem vólt Luther katonája, hanem Bódog Aszszcnyé. Mikor Nandorfejérvár ótalmára méne, Capistránus János Barátot vivé el velle,

kinek könyörgésével győzé meg az Törököt. És mikor ugyan ottan betegségbe esett volna, nem akará, hogy az ő házához vinné Capistránus az Urat, hanem az Bódog Aszszony templomába viteté magát az nagy beteg ember és az Capistránus Miséjét meghalgtatván, áldozék: azt mondván, hogy ő nem méltó, hogy az Urat hozzá vinnék. Mátyás Király minémű hiten való ember vólt, csak abbólis megteteczik, hogy mihelt királlyá tövék, mindgyárt Ioannes Pannóniust Pécsi Püspököt az Pápához küldé: *Pontifici legitimum obsequium, viresque et animum, in quavis re obtemperandi paratissimum obtulit*, úgymond Bonfinius.

Az királyok Decretomát ha megtekinted, ugyan ezent eszedbe veheted. Lásd meg, minémű büntetése vólt Sz. István és Sz. László Király idejébe annak, ki az Cántorokat (= kántor bőjtöket) meg nem bőjtölte. Az Misérül mind Kálmány Király és mind Szt. László mit mondgyon, ugyan ott megláthatod. Hogy az ki Gyónásnékül meghal, azért nem kellyen imátkozni, az Szent László Király Decretomába megtalálod *lib. 1. cap. 11.*

Másodszor. Voltak Luther előttis az Keresztyének-között hadak, vissza vonások és inségek, mellyekkel Isten tisztította az ő szolgálait. Mindazáltal az Keresztyénségbe csak egy példát sem találok, hogy az Isten Pogány népet vitt volna valamely Keresztyén nemzetre, azáltal rontotta volna országokat és kirekesztette volna földökből, hanem csak akkor, mikor el-

szakadván az Római igaz Vallástúl, valamely új tévelygésbe esett.

Adgya az Mennek földnek Ura, az ő Szent Fiának érdeméért, hogy mind te, Magyar Uram, mind pedig azok, kik veled egy hajóban eveznek, az igaz Keresztyén eggyességre térhessetek: hogy egy szível, egy lélekkel és, mint az Próféta mondgya, *humero uno* szolgálhassunk az mi Istenünknek. Enyhíthesük az ő mi-reánk felgerjett haragját: az ő éles és megköszörült kardgyát rejcese-el.

*

AZ MOSTAN TÁMATT ÚJ TUDOMÁ-
NYOK HAMISSÁGÁNAK TÍZ NYILVÁN-
VALÓ BIZONYSÁGA ÉS RÖVID INTÉS A
TÖRÖKBÍRODALOMRÚLÉSVALLÁSRÚL.
IRATOTT
PÁZMÁNY PÉTERTÚL. GRÆCIÆ. M.D.C.V.

*Ez Könyvben Foglalt Tudománnak
Sommája.*

Szándékom ez mostani Irásomba ez: Hogy az Isten ígéből: az Emberi értelemnek természet-szerént-való okosságából: az bölcsenek és régi szent Atyáknak közönséges ítéletéből: előszámlálván ennihány bizonyos tulajdonságit az hamis Tudománnak és Tanítónak, szemlátomást megmutassam, hogy ezeket ugyan kézzel is megtapasztalhattuk az Új Atyafiakba.

Mert ugyanis kétképpen esmérhettyük meg az hamis tudománt. Először: Ha ennek min-

den részt és cikketit fundamentomából meghányván, meghamissíttjuk. De ez véghetetlen munka és alkotmatlan az együgyűk tanúságára, kik tellyes életekbe sem gázolhatnának által minden cikkelyén az Új tudományoknak. Másodszor. Ha rövid és értelmes beszéddel, közönséges Jeleit és Bélyegit elő-számlálván az hamis tudománnak, győzhetetlen bizonyságokkal megmutattjuk, hogy ezeket feltalállyuk az Új vallásokba. Kit, Isten segítsége velem lévén, bőségesen megmutatok e könyvecskébe.

*

*Hogy az Új Tudományok minden
tévelygésre szabadságot adnak.*

Az Lutherista és Calvinista Atyafiak vallásának két fő fundamentoma vagyon.

Először azt tanítták minnyájan: *Hogy semmit nem kel hinni az embernek azon kívül, a mi meg vagyon írva a Szent Írásba:* ez amaz kő-szál, mellyen építtetik az Új tudománnak erőssége. Ez ha így vagyon, kétségnélkül hitetlenné kel lennünk. Mert azt kérдем tőlök: Hon vagyon megírva, hogy ezeket a könyveket, mellyeket Szent Máté, Szent János, Szent Pál neve-alat olvasunk a Bibliába, nem más valaki ő nevekkal, hanem tulajdon a Christus tanítványi írták? Hogy senki ezeket el nem változtatta? Hogy senki konkolyával meg nem vesztegette az Apostoli tudománnak tiszta búzáját, hanem változtatás nélkül megmaratt, a mint az Apostolok írták? Hogy azért most bé-

két hagyjunk egyéb bizonyságoknak, mellyekkel e veszedelmes tudománt meghamissíthatjuk, csak azt mondom: hogy valaki ezt elhiszi valóba, mind addig sem hiheti, hogy Szent Pál írta legyen azokat a leveleket, mellyeket ő nevével írtak a Bibliába, valamig ezt meg mutatták az Írásból, kit bizony soha meg nem mutathatnak. És ha szinte ezt megmutatnák is az Írásnak valamely részéről: erről ismét más Szent Írás bizonyságával meg kellene mutatni, hogy ezt nem valami tévelygő írta az Íráshoz. És így avagy véghetetlenül eggyik Írást más Írással kel megbizonyítani, avagy oly Írásra kel jutni, mellyet más Írással meg nem bizonyíthatunk: annak-okáért ezt nem kel Szent Írásnak itílnünk, sem az több Írásnak bizonyságára támasztanunk; és így az egész Szent Írást kétségessé, bizontalanná, erőtlenné tévesszük.

Másodszor. Hogy a Szent Írás igaz értelmének soha végére ne mehessünk, hanem szabad legyen mindennek az ő agya tetczését követni és azt ítílni igaznak, a mi néki tetczik: sem a régi böcsülletes Sz. Atyák egyenlő értelmének, sem az Anyaszentegyház végezésinek, sem a közönséges Gyöleközetők tudományának helt nem adnak; azt kiáltyák, hogy a régiek minnyájan tévelygettek, azt akarják, hogy ezeknek értelme félre-tétessék, mert ezek nem értették az Isten igijét. Oka pedig, miért futnak ily igen a tévelygők az Írás magyarázatába a régi éleletes tanúktól nem egyéb,

hanem az, hogy magok akarnak mind vádlók, mind tanúk mind bírák lenni a hit dolgaiba, és csak azt akarják hogy igaz legyen, a mit ők akarnak: mivelhogy ő-előttök senki egyéb azt nem tanította, a mit ők, hanem csak amaz két bölcs Doktor: *Nullus et Nemo*.

Ezek és hasonló dolgok két-képpen adnak okot az Istentelenségre. Mert először szabadságot adnak, hogy kiki az ő tetczését és értelmét kövesse az Irás magyarázattyába, és a hit dolgaiba kiki ítélő-mester legyen, úgy, hogy a' legyen igaz, a mi tetczik néki. Mert nyilván, ha az régi Szent Atyák, Doctorok és Gyöleközetek az Irás értelmébe megvettettek: az mostani tanítókat sokkal könnyebben megvethettyük. Másodszor az okos ember így gondolkodhatik magába: Az Irás értelmébe nem követhetem bátorságosan az régi Sz. Doctorokat, Mátyrokat, Gyöleközeteket, hogy kövessem tehát az én Praedikátorimat és Pásztorimat? Vallyon tudósbaké ezek a régi Bölcsseknél? Vallyon szorgalmatosbaké az Irás vizsgálásába azoknál, kik tellyes életekbe csak az Irást forgatták? Kiknek szent életeket csudákkal megbizonyította az Isten? Bizony ha ennyi sok fő Sz. Atyák eltévelyedhettek, az én tanítóimis eltévelyedhetnek: nem bízhatom tehát bátorságosan reájok lelkemet. Magam értelmére bízzamé? Nagyobbat és többet tulajdonicsaké magamnak, hogy-sem a régi szent és tudós emberek seregének? Ha azért sem a' régiek, sem az Új tanítók, sem magam nem vagyok elégséges az

igasságnak megcsalatkozhatatlan esméretire: meggyek (= mit tegyek) és mit higgyek? Efféle gondolkodásokból végre a' következik, hogy eggyik tévelygésből másikba esnek, és végre vagy Törökök, vagy Ariánusok, vagy Atheusok lesznek.

*

IMÁDSÁGOS KÖNYV, MELLYET ÍRT ÉS
MOST NEGYEDSZER KI-NYOMTATTA.
TOTT PÁZMÁNY PÉTER CARDINÁL ÉS
ESZTERGAMI ÉRSEK. POZSONYBAN
M. DC. XXXI.

Az Nemzetes És Böcsülletes
Kapi Anna Aszonynak,

Az Tekintetes Hethesi Pethe László, Ormosd Vára Szabad Ura, És Császár Ő Felsége Mezei Hadnaggya Szerelmes Házas Társának, Nekem Tisztelendő Aszonyomnak, Az Ur Istentől Bódog Hoszu Életet És Örök Dicsőiséget Kívánok.

... Minap Kegyelmed it Graecben létébe panaszkodván mind maga s mind a több magyarországi keresztyének nevével, mely szűkön és ritkán találtnék a mi nemzetünk közt keresztyén imádságos könyvecske, engemet arra inte Kegyelmed, hogy efféle ajtatos keresztyén könyvecskét írnék.

És jöllehet sok mindennapi külömb foglalatosságim vannak ez helybe, mind az által a Kegyelmed

és több ajtatos keresztyének kérésének helt adván, több dolgaik közt egynehány ajtatos könyörgéseket és hálaadásokat szedék össze, nemcsak a régi szent Atyák írásiból, de legfőképpen a Szent Írásból, hogy az Istennek szájából származot igékkel könyörgenénk. Mert noha a könyv szélire fel nem jegyeztettem mindenüt a Szent Írás helyeit, de mind az által e könyvbe foglalt imádságoknak csaknem minden része a Szent Írásból vétetet.

Mivelhogy pedig a Kegyelmed intése és kívánsága lőn fő oka ez munkácskának, a te Kegyelmed nevének akarám ez imádságos könyvet ajánlani és írni, Kegyelmed által pedig a több, Magyarországban lakozó keresztyéneknek . . .

Az felséges Isten Kegyelmedet, szerelmes házas társával, édes magzattal és minden keresztyén rendekkel egyetembe, tarcsa meg az igaz hitben végig és álgya meg jó egészséges, békeséges, jó szerencsés hoszu élettél e világon, a más világon örök dűcsösséggel és boldogsággal.

Graeczben, 1606. esztendőben, Szent György havának 25. napján.

Kegyelmednek örömet szolgál

Pázmány Péter.

Szent Írás Intési.

Az Egyházi Pásztorokhoz.

Vigyázzatok magatokra, és az egész nyájra, melyben a Szent Lélek titeket vigyázo püspökké tett, az anyaszentegyházának igazgatósára, mellyet tulajdon vérével keresett.

Legeltessétek az Istennek nyáját, mely ti-köztetek vagyon, gondgyokat viselvén; nem kételenségből, hanem jó kedvből, Isten-szerént; nem az ocsmány nyereségért, hanem jó-akaratból; és ne úgy, mint-ha uralkodnátok az Ur örökségén, hanem példái légyetek szüből a' nyájnak. És mikor a pásztorok fejedelme megjelenik, a hervadhatatlan dücsősségnek koronáját vészitek. Ne ti-magatokat, hanem a juhokat legellessétek.

A Keresztyén Juhokhoz.

Engedgyetek a ti előttetek-járóknak, és azoknak birtoka-alatt légyetek; mert ők vigyáznak, úgy-mint kik számot adnak a ti lelketekért. Az Ur úgy rendelte azoknak, kik az evangéliomot hirdetik, az evangeliomból élni. Azért, aki taníttatik az isteni tudományra, részeltesse az ő tanítóját minden javaiban.

A Fejedelmekhez És Urakhoz.

Halgassátok, királyok, és megércsétek: tanúlyatok világ-határinak bírái. Hajcsátok ide

fületeket, kik bírtok a sokasággal, és dicsekedtek a kösségek nemzetségiben. Az Urtól adott néktek hatalom, ki számot vészen cselekedetetekről, és megvisgálja gondolatotokat. Mert, az ő országának szolgálói lévén, nem igazán ítéltetek; meg nem őriztétek az igazságnak törvényét, és az Isten akarattya-szerént nem jártatok.

Hamar, és iszonyú módon megjelenik néktek; mert kemény ítélet leszen azokon, akik elől-járók. A kised könnyen irgalmat nyer; de a hatalmasok hatalmas kínokat szenvednek. Mert az Isten senki személyének nem kedvez: meg sem ijed senki nagy voltátúl. Mert mind kicsint nagyot ő teremtet, és egyenlőképpen gondgya vagyon néki mindenekre. A hatalmasokra pedig keményebb kín következik.

A Bírákhoz.

Meglássátok, mit cselekesztek: mert nem emberek ítéletiben rofogtok, hanem az Uréban. És valamit ítélték, reátok tér. Az Ur félelme legyen veletek és mindeneket szorgalmatossan cselekedgyetek; mert a mi Urunk Istenünknel nincs hamisság, sem személyválogatás, sem ajándék kívánás.

A Házasságiakhoz.

Férfiak, szeressétek házassági-társotokat, mint Christus szerette az anyaszentegyházat, és ezért önnön-magát adta. Ugy a férfiak-is tartoznak szeretni feleségeket, mint önnön teste-

ket. A ki feleségét szereti, magát szereti: senki pedig az önnön testét nem gyűlöli, hanem őrzi és táplálja, mint Christus az anyaszentegyházat.

Férfiak, szeressétek házas-társotokat, és ne légyetek kemények ő-hozzájuk. Férfiak, okossan lakjatok feleségtekkel, és, mint aszonyi gyarlób edénynek, tisztességet tégyetek.

A Házas Aszonyokhoz.

Az aszonyok férjek birodalma-alat légyenek: kiknek ne légyen külső czifra hajok, arany viselések, vagy öltöző ruhák ékessége, hanem, a szüben elrejtett ember, a csendesz és mértékletes léleknek rothadatatlansága, mely gazdag Isten-előt.

Az aszonyok férjeknek engedgyenek, mint uroknak: mert a férfiu feje az aszonynak, mint Christus az anyaszentegyháznak.

A Szülékhez.

Atyák, fiaitokat haragra ne indítsátok, hogy kétségbe ne essenek.

Nevellyétek fiaitokat isteni félelemben, jó gond-viselés-alat.

A Fiakhoz.

Fiak, engedgyetek szüléteknek az Urban, mert ez az igasság. Böcsüllyed atyádat, anyádat (mely legelső parancsolat az igíretben), hogy hoszszú életű légy e földön.

Az Urakhoz.

Urak, a mi igaz és képes, adgyátok-meg a szolgálknak: tudván, hogy néktek-is Uratok vagyon menyégben.

A Szolgákhoz.

Szolgák, engedgyetek testi uratoknak, félelemmel és rettegéssel, szívetek eggyügyűségében, mint Christusnak. Ne szemre szolgállyatok, mint embereknek kedveskedvén; hanem mint Christus szolgálói, tellyes szüből, jó akarrattal szolgállyatok, mint az Urnak és nem mint embernek.

Szolgák, mindenben engedgyetek és kedveskedgyetek, uratoknak: ellenek ne zúgólódgýatok; meg ne csallyátok, hanem mindenben mutassátok-meg hívségteket.

A Szűzekhez.

Az üdő rövid: azért, a kinek felesége vagyon, úgy éllýen, mint-ha felesége nem vólna, a ki sír, mint-ha nem sírna; a ki örül, mint-ha nem örülné; a ki vészen, mint-ha semmit nem bírna; a ki e világgal él, mint-ha nem élne. Mert elmúlik-e világ színe. Azt kívánom pedig, hogy ti szorgalmatosság-nélkül légyetek.

A kinek felesége nincsen, szorgalmatos az isteni dolgokban, mint légyen kellemetes Istennek. A férj-nélkül-való, és a szűz, isteni dolgokrúl gondolkodik, miképpen lehessen testben s lélekben szent.

Az Özvegyekhez.

A ki valóban elhagyatott özvegy, bízzék Istenben, szünetlen éjjel nappal imádkozzék. Mert, a mely özvegy jó lakásban él, élvén meghólt.

A Vitézlő Rendhez.

Senkit meg ne verjete: senkire hamissan ne fogjatok semmit: és hó-pénzettekkel megelégedgyetek.

A Gazdagokhoz.

A kik gazdagok akarnak lenni, kísértetbe esnek és ördög töribe, és sok haszontalan és ártalmas kívánságokba, mellyek elmerítik az embert a halálba és veszedelembbe. Mert minden gonosságnak gyökere a gonosz kívánság, mely-után járván némelleyek, eltévelyedtek a hitben és sok bánatba estenek.

A gazdagoknak megparancsolt, hogy igen fen ne eszeskedgyenek, és az ő reménségeket ne vessék a bizonytalan gazdagságban, hanem az élő Istenben (ki bétölt minket minden jóval). Jót cselekedgyenek: gazdagok légyenek a jóságos-cselekedetekben: könnyen adgyanak: vessenek jó fundamentomot a más világra: hogy az örök életet elkaphassák.

A Szegényekhez.

Nagy, és elégséges kereskedés az istenes élet. Semmit a világra nem hoztunk, kétség-

nélkül el sem vihetünk semmit. Ha azért testi táplálásunk és ruházatunk vagyon, ezzel megelégedgyünk.

Fösvénység-nélkül-való erkölcsünk légyen, megelégedvén a jelen-valókkal. Mert az Ur mondotta, hogy el nem hágy minket. Annak-okaért, bátorságossan mondgyuk: Az Ur az én segítségem, nem félek mit mivel nékem az ember.

Semmit ne fély fiam, noha szegényül élünk: de sok jóval megáldatunk, ha az Istent félylyük, a bűnt eltávoztattyuk, és jót cseleke-szünk.

*

RÖVID TANÚSÁG, MINT ISMERHESSÉK MEG AZ EGYÜGYŰK AZ IGAZ VALLÁST.

(Az Imádságos Könyv függeléke gyanánt jelent meg.)

Mi indított engem ez írásocskára.

Három rendbeliek pedig (a mint eszembe vettem), a kik a hit dolgairúl való tusakodást igen eltávoztattyák.

Elsők azok, kiknek minden eszek kedvek e világhoz ragazkodot, melybe ha lehetne, mind örökké akarnának maradni.

Más rendbeliek azok, kik noha lelkekrűlis gondolkodnak, de azt mondgyák, hogy a Papok dolga a hit dolgairúl való versengés, ők ebbe nem ártyák magokat, lelkiesmereteket nem akarják megháborítani, hanem amibe egyszer megnyugottak, abba akarnak maradni.

Harmad rendbeliek azok, kik örömetst akarnák érteni az Igasságot, de a sok visszavonásokat látván, azt itílik, hogyha ennyi tudós emberek meg nem alkodhatnak az igaz hiten, ők, vagy együgyűségek- vagy e világi foglaltosságok-miatt, ha szinte akarnak, sem mehetnének végére az Igasságnak.

*

Mibe legyen gyökere minden visszavonásnak.

Csak két dologba áll minden különbözésnek fundamentoma.

Először abba: Ha csak az az Isten igíje, a mi nyilván meg vagyon írva a Bibliába, avagy pedig a Biblia-kivüli vannak oly kézzől kézre adott tudományok, melyek szinte olyan Isten igíji, mint a Bibliába felírt dolgok.

Másodszor, mivelhogy a Szent Irást, hamis magyarázattal, sokan magok kárhozattyára térítik és ugyan nincs, sőt nemis lehet a keresztyének közt oly eretnekség, mely az Irásra nem bizonyítana, avagy az el nem mult időkbe nem bizonyított volna: abba vagyon minden különbözés, honnan és mi módon kelljen az Irásnak igaz értelmét megismernünk. Mert noha mi különbözünk attúl a Szent Irás magyarázattyátúl, melyet a Lutheristák és Calvinisták etc. előhoznak, de azt mondgyuk, hogy a Szent Irástúl és az ő igaz értelmétúl csak egy puntba sem távozunk el. Azt kell azért meglátnunk, honnan ismerhety-

tyük meg az Írásnak igaz értelmét. Ha e két dologba megalkodhatunk, szent a békeség.

*

KERESZTYÉNI FELELET A MEGDÜCSÓ-
ULT SZENTEK TISZTELETIRÚL, ÉRTÜNK
VALÓ KÖNYÖRGÉSEKRÚL ÉS SEGÍTSÉ-
GUL HÍVÁSOKRÚL. IRATOTT PÁZMÁNY
PÉTER ÁLTAL. AZ GYARMATHI MIKLÓS,
HELMECZI PRÉDIKÁTORNAK A BÓDOG
EMLÉKEZETŰ MONOSZLÓI ANDRÁS
VESZPRIMI PÜSPÖK ÉS POZSONYI PRÉ-
POST KÖNYVE ELLEN IRT CSACSOGÁSI-
RA. GRÆCII. M. DC. VII.

*A Keresztyén Olvasónak Istentől
Minden Jót Kívánok.*

Gyarmathi írását, barátim intéséből kez-
dém rostálgatni az elmúlt napokba, és noha
csak könnyű kézzel s igen ritka rostával pal-
lám (= rázogattam) ezt az ötvennégy árkus
pappirosra nyomtatott abajdóczot; de mégis
annyi gazza esék és hulladékja, hogy a mara-
dékával száz pinz ára borsot bé nem takarhat-
nánk; az az ha mind kiszaggatnók, Gyarmathi
könyvéből, ahol hazugságok, mód-nélkül-való
csavargások, szitkok, káromlások, ahol a mi
vallásunknak gonosz és a mi értelmünk-ellen-
való magyarázati vannak: két árkus pappiros
meg nem maradna az egész könyvben.

De mint hogy ezt ő magoktól eszekbe nem
vehetik a megkötött szemű és megveszett szá-
jű atyafiak, felvőm ezt a fáratságot, hogy rö

videden meghányogatnám írásomba a Gyarmathi okoskodásit; kire majd ugyan a kéte-lenség-is vín, mivel hogy a bódog emlékezetű veszprimi Püspök Monoszlói András uram, e világból kimulván, véghez nem vihette a fele-letre való eltekéllett szándékát.

Hogy pedig írásomnak célját, és elvége-zett szándékomat megértsed, Keresztyén Ol-vasó,

Legelőször, nincs szándékomba, hogy a Gyarmathi mocskos, rút és (a mint ő maga szól) embertelen szidalmira, gyalázatra, rá-galmazására, káromkodására, mellyekkel or-czátlan pennájával szurkállya a Pápát, Mo-noszlaít és közönségesen a régi keresztyéne-ket, rend szerént megfélellyek, fantom-fanttal fizessek; mert ez nem fér emberségemhez. És itt ugyan nem-is akarok Apológiát, oltalmazó írást szerezni, hanem csak a római anyaszent-egyháznak a szentekről való közönséges tudo-mányát akarom ótalmazni, és rövideden meg-bizonyítani.

*

Mirül legyen köztünk vetekedés.

...Bizonyos dolog, hogy minden jónk Is-tentől ő-magától vagyon, úgy mint kútfőtől és maga hatalmából ajándékozó Urunktól. Az-is bizonyos, hogy valamit vagy az élők vagy a dü-csősségbe lakozók kérnek és nyernek Istentől, azt mind a Christus érdeme s közbejárása által nyerik és kérik. Annak okáért ezekről sincs

köztünk vetekedés. Hanem csak arról, ha szabad-é nem csak tisztelni és imádni, emberhez illendő tisztelettel és imádással, a szenteket; de ennek fölötté segítségül-is hínunk, nem úgy, hogy ő-magok erejéből segícsenek, mintha az Isten ereje avagy a Christus érdeme elégséges nem volna minden jónknak megadására, hanem csak úgy, hogy könyörgések által, a Christus érdemeért, nyerjenek nekünk jókat ama minden-jó-megadó Istentől, miképpen az élő emberek között-is eggyik tag segíti Isten előtt könyörgésével a másik tagot.

Ebben ál a dolognak dereka, és közbe vetett czikelye. Ha ki valamely külömb kérdésről akar a római Ecclesiával vetekedni, az önnön álmával akar vetekedni. Annak okáért nem igazán írja Gyarmathi, hogy mi-köztünk arról az *invocation*ról vagyon vetekedés, mely az Istennek tulajdon tiszteleti, és melyet másnak nem szabad tulajdonítani.

*

*Kilencz derék bizonyossággal megmutattatik
a Sz. Írásból, hogy a Szentek tuggyák
és értik e világi dolgokat.*

Eggyik derék fundamentoma az atyafiak tudományának az, hogy a szentek nem tudván e világi dolgokat, nem halhattyák a mi kérdésünket; és ennek okáért nem szükség, hogy őket segítségül híjuk. És kétség-nélkül ugy vagyon: hogy ha ők nem tudnák a mi kérdésünket, malomba hegedülnénk, haszonta-

lanul könyörögenénk nekik. Lássuk azért e do-
logról mit tanuljunk a Szent Írásból.

*Negyedik bizonyság,
és Gyarmathinak ez-előt-való szaladása.*

Mikor ama sobrák (= fukar) és fösvény kárhozott gazdag könyörge Ábrahámnak, azt mongya az Írás, hogy Ábrahám megérté kívánságát, és meg-is felele neki; tehát a szentek megérthetik az élő ember kívánságát és könyörgését-is, holot a kárhozott ember kívánságát megértették.

De halj szép feleletet erre. *A pokolból támadott tudománt*, ugymond Gyarmathi, *ugyan onnan támadott bizonyssággal akarja erősíteni Monoszlói, azért lássa, mit kel az ő bizonságának tulajdonítani.* És itt erőssen megbizonyította (az ő móggya szerint, ki mindenkor jól meg szokta bizonyítani, a mi bizonyos és próba-nékül nem szükölködik), hogy nem kel pokolból bizonysságot támasztani a hitnek erősségére; mert vakok a kárhozottak, és nem taníthatnak minket.

Alla elő, s mondá ezt. Bizony láczik, hogy megvakított tégedet-is a setétségnek attya. Mi nem a pokolbeliektől, hanem Christus Urunktól tanultuk, hogy Ábrahám halála után-is meghallotta a pokolbeli léleknek kívánságát; és ebből nyilván kihozzuk, hogy heába-való csacsogások azok, a mit tí ily gyakran vitattok, tudni illik, hogy a szentek nem halhattyák a mi könyörgésinket. Noha

azért méltán panaszkodhatnék Gyarmathi, ha mi a kárhozott gazdag példájából, mely Ábrahámnak könyörge, azt hoznojok ki, hogy mi nekünk-is követnünk kel az ő példáját, és miképen ő könyörgött Ábrahámnak, *a simili* nekünk-is szabad Ábrahámot segítségül hínunk. Mivel hogy ez a *consequentia a simili* sem mire kellő volna; mert nem következik, hogy nekünk-is hasonlóképpen kellyen cselekednünk, a mint a kárhozottak cselekesznek, kik káromlyák az Istent és kétségbe esnek. De mi ebből a Christus Urunktól elő hozott históriából csak azt hozzuk ki, hogy a megholt szent Ábrahám lelke hallotta és tutta a kárhozott gazdag kívánságát, és ezzel a példával bedugjuk azoknak szájokat, kik azt kérdik tőlünk: hogy-hogy halhattyák a mi kívánságinkat, a kik immár megholtak? Kiknek azt feleljük, hogy szinte ugy halhattyák, a mint Ábrahám hallotta a kárhozott gazdag kívánságát. Mely feleletbe nem pokolból, hanem a mi édes Üdvözítőnk szentséges szájából vött tudomány foglaltatik. Ennek fölötte, ugyanezen dologból azt-is kihozhattuk, hogy ha a pokolbeliek, kikbe az igaz isteni szeretet elol tatott, gondot viselnek az ő élő atyokfiára: sokkal inkább gondot viselnek az isteni és atyafiui szeretettel felgerjett bódogok-is. De nincs arra nagy gongya Gyarmathinak, hogy megis gondollya: mit, mi végre hozzunk mi elő a mi bizonságinkba; elég néki, ha valami részes kajtor (= pajzán) katonának szája ízi sze-

rént-való trágár feleletet adhat, és megmarczongván idestova tekeri s csigázza a mi biznóságinkat.

*

EGY KERESZTYÉN PREDIKÁTORTÚL S.
T. D. P. P. AZ KASSAI NEVEZETES TANÍ-
TÓHOZ ALVINCZI PÉTER URAMHOZ
IRATOTT ÖT SZÉP LEVÉL.

- I. Az Pápisták bálványozásárúl.
- II. Minémű Szabadságot Aggyanak Az Pápisták Az Hittel Kötött Fogadásnak Felbontására.
- III. Mint Tanácsák Az Pápisták, Hogy Job Az Papnak Házasság-kivül Latorkodni, Hogy-Sem Házastárshoz Kötelezni Magát.
- IV. Egy Pápista Embernek Ennihány Esztelen Dolgokrúl Való Kérdezkedésirúl.
- V. Mely Méltatlan Nevezik Bálványozóknak És Eretneknek Az Luther És Calvinus Követőjit.

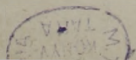
NYOMTATTATOTT G. S. P. G. V. T. A.
M. DC. IX.

Második Levél.

Az hittel kötelezett fogadásokat mint boncsák fel az pápisták.

*Az böcsüllétes és tudós tanítónak
Alvinczi Péter uramnak.*

Mindeneknek-előtte alázatos bocsánatot kérek, hogy gyakor írásommal kényszeríttem megtalálnom és sok hasznos munkálkodásinak

felvállalásiba megtartóztatnom te kegyelmedet. Mert a nyughatatlan elméjű embereknek beszédi kényszerítnek arra, hogy a minémű dolgokkal káromlanak minket, azoknak igaz megfejtésébe az te kegyelmed bölcs tanácsával és eszes oktatásával éllyek. Rövid szóval azért, akarám te kegyelmednek tuttára adnom, minémű nagy kissebséget hozza minap fejünkre egy ördöggel határos pápista ember, oly dolgokat forgatván sok fő emberek-előt, melyyek az mi tanításunknak és személyünknek hírébe, nevébe nagy makulát szerzetek.

Minap azért, sok fő emberek-előt olvassák vala amaz Articulusokat, melyyeket... Báthori Gábornak... küldött vólt Foktői Máté... Mikor azért arra az punctra jutottak vólna, melybe azt kéri Foktői Uram, hogy ha az Úr Isten az erdélyi fejedelemségre... béviszi ő Nagyságát, az bálványozó pápistákat ne szenveggye se tisztviselésbe, se tanácsba, se pedig udvarába, mert azok, a kik Istennek meg nem tartják hívségeket, fejedelmeknek sem tartják meg hiteket.

It elő-szólalván az pápista ember, Jó Uram, úgymond, sokan közölleték szemetek fájdalomára láták e minap, hogy kezébe kapók ennek az istentelen, pártolkodó és háborúság-szerző Foktőinek az ő temérdek hazugságát, mellyel méltatlan terhelvén minket, bálványozóknak nevez.

Nem türhetém, hozzá szóllék én-is, mint-hogy tisztességem mutattya vala, hogy szolgál-

társomat megótalmaznám és mondék néki: Szerető pápista Uram... Igazán mongya... Foktői uram, hogy nem kel az pápisták hív-ségébe bízni senkinek; mert az hittel kötött fogadást-is szabad nékik az ő vallások-szerént felbontani. Ehez pedig az tudományhoz-képest igaz következéssel mondhattuk őket kétséges hitűeknek; mert hitek-szerént nem tartoznak véle, hogy hiteket megtarcsák az eretnekeknek, az az, a mint ők magyarázzák, azoknak a kik nem pápisták... Az negyedik Eugénius pápa addig biztatá szentséges megőldozásával az magyar-országi Vladislaus királt, addig küldözé hozzá Julianus cardinált, hogy felbontatá véle az hitet, mellyel Amurátes török császárnak a frigy és békeség megtartásra kötötte vala magát, ki miat osztán egész hadával meg-rontaték az Úr Istentől.

Az pápista ember erre így felele: Jó Uram... A római Ecclesiának doctori azt tanítták, hogy mikor hitivel az ember olyat fogad, a mit bűn-nélkül bé nem tellyesíthet, fölötte igen vétkezik efféle esküvésbe, de semmiképpen nem tartozik bétellyesíteni az ő istentelen esküését, akár eretneknek, akár catholicusnak tött légyen efféle fogadást. Ennek-fölötte mikor az esküvés valami bizonyos okkal, conditioval és móddal meghatároztatik attúl, a ki megesküszik, avagy az embereknek közönséges törvényekből és szokásokból: a mikor efféle conditio felbontatik, nem köteles ember az ő fogadásának állani.

Ezek az casusokon-kívül mikor az ember hitivel valamire kötelezi magát, akár töröknek, akár sidónak, akár-minémű tévelygőnek, egyáltalán, minden színlés, csalárdság és tétovázás-nékül tartozik megállani, úgy annyira, hogy ha féltébe és kételenségből eskütt-is megvalaki, de ugyan tartozik bétellyesíteni.

Bizonyára méltánnis szörnyültetik ily igen az hitnek megszegését és az hamis esküvést. Mert az írás-is nyilván mongya, hogy a ki gyakran esküszik, tellyes az minden istentelenséggel és az Istennek ostora el nem tágul az ő házáúl... A több nyilván való vétkek-közt, mellyekért az Isten ily szüntelen bünteti a mi nemzetünket, hogy az ő ostora meg nem szünhetik közöttünk, az én ítéletem-szerént nem utolsó a sok számtalan hitezés. Ha egy pere vagyon valakinek, negyven-ötven magával fejére kel esküdni az ő ellenségének, avagy menteni kel magát; egy-egy forintért pedig szintén annyi bizonytságot talál, a mennyit akar; és a kik sem nem látták, sem nem tutták, sem nem hallották külbömben a dolgot, hanem csak attúl, a ki nekik fizet, sőt vagy aluttak, vagy részek voltak, mikor a dolog történt, de mégis oly bátran esküsznek, mint ha jelen lévén, látták volna minden czikkelit az esetnek, kinél egy nagyobb hitetlenség nem lehet.

De ezt haggyuk ebbe... De hogy ne panaszkodgyál, hogy könnyen megyünk el e' mellől, a mely néktek erős fundamentomotok az mi káromlásunkra: jer szólljunk ugyan valóba az

dologhoz és lássuk-meg, ha vólt-é ebbe valami vétke Eugénius pápának vagy Juliánus cardinálnak. Ez hogy nyilvánban kitessék, jusson eszünkbe, mint történék az dolog, mellyet Bonfinius így ad előnkbe (Decad. 3. l. 6. anno 1444). Mikor immár igen elhatalmazott volna Európába az török, látván az pápa és az keresztyén fejedelmek, hogy naponként fejekre nevedeknék az ő hatalmassága: egy confoederatiót és kötést szerzenek az pápa, az custancziánápolyi Palaeológus János császár, az magyarországi király és az velenczések, hogy ki földön, ki tengeren rajta légyen az törökön, és ha szerét tehetik, Isten segítségével Európából kihánnnyák ötet. Ezt a kötést mikor megerősítették volna, mindenüt nagy készülettel valónak. Azon-közbe Amurathes-ellen Ásiába pártot ütöttek vala az ő-alatta valók, és örömet ezekre mégyen vala, de az magyarok készülete nagy akadályt és tartóztatást szerez vala néki. Mit mívele az ag róka? Az rácز despótót kéré, hogy frígyet szerzene néki az magyarokkal, és ha ezt véghez vinné, sokkal ajánlá magát néki. A despót Hunyadi János-sal practicála, és néki ígéré minden jószágát, mellyet Magyarországba bír vala, ha a királt az békességre vinné; efféle ígirettekkel megcsalá despót Hunyadi Jánost, és ő-általa a királyt-is arra töré, hogy az elébbi keresztyén társaival-való kötés-ellen, megbékéllyék az törökkel. Ezt megértvén a pápa, igen megbúsula rajta, hogy az magyarok-miat annyi sok ké-

szület heába esnék és ily nagy alkolmatosság elmúlnék: azért Juliánus cardinált küldé Magyar-országba, és eleibe adván a királynak, hogy az előbbeni kötés és hit-ellen nem szerezhett az ő confoederátus társai híre-nékül frígyet az törökkel, felbontatá véle az török frígyet.

Ez sommája az historiának, melyből nyilván láttyuk, hogy nem jól cselekedett Vladislaus, el-állván társai-mellől és őket cserbe hagyván; és szinte úgy nem tartozott az ő mód-nékül-való fogadásának állani, mint szinte te, ha énnékem hittel köteles társam vólnál valamely dolognak véghez vitelébe, az én akaratom-ellen ok-nékül el nem állhatnál mellőlem mind addig, valamíg véghez nem vinnők dólguunkat.

Hogy pedig ennek az hadnak veszedelmes vége lőn és ő maga-is oda vésze Vladislaus király, abból nem következik, hogy az törökkel-való frígynek felbontásába hiti-szegő vólt az király. Mert gyakran az igaz és Isten-szerént-való hadakba-is az ártatlanok nagy károkat vallottak, mint ám az Bírák könyvébe olvasuk, hogy a sidók az Isten parancsolattyából menének Benjáminra, de mégis az első harczon huszon két ezeren veszének, az másikon pedig tizen nyólcz ezeren. És noha az Istennek titkos ítéleti vannak, mellyeket az emberi elme meg nem vizsgálhat, de ha szabad vélekedni, azt alíthattyuk, hogy azért rontá-meg akkor Vladislaust az Ur Isten, hogy hiti-ellen és minden igazság-ellen az ő keresztyén társait sárba

hatta vala és az ő-véllek-való kötést felbontotta vala, megbékélvén az törökkel.

Ha azért it valamit akarsz nyerni: először azt kel igyenesen és derék-képpen megbizonyítanod, hogy nem jól cselekedett az pápa, arra kísztetvén az magyarokat, hogy az előbbeni kötésbe maradgyanak és az török frígyet, melyet keresztyén társai híre-nékül, sőt ezeknek nagy kárával vetettek vala az pogánnyal, meg ne állanák. Mert én tagadom, hogy ebbe vétkezett vólna az pápa. Másodszor azt kel megmutatnod, hogy ha ebbe gonoszúl cselekedett az pápa, abból az következők, hogy az pápa szabadnak ítélte az hitnek megszegését; mert én ezt semmi-képpen meg nem engedem. Harmadszor azt kel bizonyos jelenségekkel megerősítened, hogy László király azért vesztette-el az narczot, hogy az töröknek adott hitit megszegte; kit külömben nem tudhacz bizonyoson, hanem ha az Istennek tanácsába vóltál akkor az veszedelemkor.

Ezeket szerelmes Alvinczi Uram, én oly rettenetes szív dobogással halgattam, hogy csak az kórság nem ütött-el szégyenletembe; ...és nem-is tudok vala ezekre kerek válaszszal megfelelni.

Igazán mondom kegyelmednek, Tisztelendő Alvinczi Uram, szégyenletembe és haragomba ugyan téptem az szakállomat és nem tuttam mit mívelni; végre juta eszembe, hogy az Te kegyelmed bölcs tanító széki eleibe vessem mind ezeket és Te kegyelmedtől várjak men-

túl hamaréb-való feleletet; mert bizony Uram, ha ezek ebbe maradnak, az egész *Ministerium* nagy gyalázatba esik miattok, kit az *El Schad-dái* Úr Isten eltávoztasson tőlünk.

ALVINCZI PÉTERNEK SOK TÉTOVÁZÓ
KERENGÉSEKKEL ÉS CZÉGÉRES GYALÁ-
ZATOKKAL FELHALMOZOTT FELELETI-
NEK RÖVID ÉS KERESZTYÉNI SZELÍD-
SÉGGEL VALÓ MEGROSTÁLÁSA. IRA-
TOTTPÁZMÁNYPÉTERTÚLAZJESUITÁK
RENDIN VALÓ LEGKISSEB TANÍTÓTÚL.
NYOMTATTATOTT M. DC. IX.

Első Része.

*Mi okból írtam az Öt levelet nyilván
kifejezett név-nékül.*

Ha híreddel nem vólt Alvinczi uram, ez-után tudgyad, hogy nem egyéb indúlatból írtam én-is név-nékül az Öt levelet, hanem csak azból, melyből... szent Pál az Sidókhöz írt levélnek kezdetében elhalgatá az maga nevét. Mert tudom, hogy az ti sok gyalázatos rágal-mazástokkal annyéra elidegenítettétek az ti-utánnatok lázatt együgyű népet az jesuiták-túl, sőt az egész egyházi rendtúl, hogy az jesui-ták műhelyéből költ írásoktól sokan úgy iszo-nyodnak, mint ha mindgyárt reájok ragadna az pápistaság, ha csak kezekben vennék-is. És próbált dólgot mondok, hogy az, kik leg-értel-mesbeknek ítíltetnek-is közöttetek, ha tőlünk

írt könyvet adunk kezekben, elvetik s azt mondgyák, hogy ők fel nem háborították lelki ismértek csendességét; mint ha ugyan azon félnének, hogy az igasságtúl meg ne győzessenek és az üdvösségnek szép fínyes úttára ne kellessék térniük.

*

Második Része.

*Miért igazítottam az Őt levelet
Alvinczi Péterhez.*

Csudálom Alvinczi uram, hogy engemet mindenütt *ismeretlen nem barátodnak* nevezsz írásodban;¹ én tégedet mind ennyi szidalmazásidutánnis atyámfiának tartlak, vagy vészed jó néven vagy nem vészed.

Ha pedig azért itílsz nem barátodnak, hogy az leveleket néked írtam: sokkal méltábban megvetheted magaddal az barátságot, hogysem én-vélem; mert te vóltál oka, hogy ezeket az leveleket írnam. Te vagy, az ki gyakran azzal gyaláztál minket sok jámbor hallatára, hogy bálványozók az pápisták, hogy hiti-szegők, hogy az jesuiták sicáriusok, mordály gyilkosok. Te vagy, az ki töb ez-féle méltatlan és hamis szidalmazással rágalmaztad az mi ártatlanságunkat és azt vıtattad, hogy az pápistáknak ne hidgyenek. Mind ezeket tudom bizonynyal, hogy hamissan hirdetted, de nem tudtam ez

¹ Alvinczi Péter válaszából egy példány sem maradt fenn, csak a címe.

ideig, ha csak lelki isméreted-ellen-való bosz-
szúból hirdetted-é, vagy tudatlanságodból, és
azért ítéltem tisztemhez illendő dolognak, hogy
intenélek és az szemeden-való hályogot levon-
nám, ha kedved vólna hozzá.

*

Harmadik Része.

*Mi az oka, hogy most nem örömet felelek
Alvinczinek.*

Három derék okok állottak előttem, mellye-
kért gondolkodva és késedelmessennis kezdék
az te feleletidnek megrostálásához. Első az,
hogy... egy szóval megmondgyam ez egész
írásodban... semmi egyéb nincsen egynihány
jó módjával ejtett magyarárismusnál, Aesopus
beszédinél, korcsomárúl költ kajtor tréfáknál,
istállóhoz illendő poshatt szitkozódásoknál,
mellyekben csuda mely igen elvészed minde-
nek-előt az pallyát, de ez-mellet egy czikke-
lyecske sincs írásodban, melybe vallásodnak
csak egy tő hegynyi vagy szalma szálnyi erős-
sége vólna...

Második ok... emez, hogy az te könyvecs-
kédnek kezdetin azra kötöd magadat, hogy
mind az Öt levélre megfelelsz, de mikor olvasni
kezdém írásodat, vöm eszemben, hogy csak az
két első levelet turkálod szegül-végül. Azért
úgy gondolkodom vala az dologrúl, hogy ezek
még csak idéetlen írások, és talám az töb ká-
kumbákkomot-is el kellene várnom, hogy egy-

szersmind vinném az próba kőre minden föl-
tos nyálaskodásodat.

Harmadik és mind ezeknél nagyobb ok az
vala, hogy netalám ha ez az felelet kedved-
szerént nem esnék, az vár-megyéket vagy te
magad elfutnád, vagy predikátor társaid-által
sok istenkedésiddel és gyűlöltető panaszolkodá-
siddal fölindítanád ellenem, és ha most életem
vesztését... emlegeted, mélyeb szándékidat-is
végtére kifakasztanád és az pennák-helyet kar-
dot köttetnél ellenem.

*

AZ NAGY CALVINUS JÁNOSNAK HI-
SZEK EGY ISTENE AZAZ AZ CALVINUS
ÉRTELME SZERÉNT VALÓ IGAZ MA-
GYARÁZATTYA AZ CREDÓNAK, MELY
AZ CALVINUS TULAJDON KÖNYVEI-
BŐL HÍVEN ÉS IGAZÁN EGYBE SZEDET-
TETETT, AZ CALVINISTA ATYAFIAK-
NAK LEFKI ÉPPŰLETEKRE ÉS VIGASZ-
TALÁSOKRA. S. T. D. P. P. NAGYSZOM-
BATBA. M. DC. IX.

De el nem múlathatom, hogy it... rövide-
den meg ne rostállyam, ... mellyeket tanít Cal-
vinus az Istennek végezésérül és *praedestina-
tiójárúl*.

...Könyű az Calvinus kétségben ejtő ar-
gumentomit megfejtenünk, mellyet igen szé-
pen megfejte egy orvos doctor egy fő urnak,
az kit az az argumentom eltévelyített vala;
mert mikor betegségében az doctort híttá vala,

hogy megorvoslaná, azt felelé az orvos néki: Heába hittál engem ide, mert ha eljött az te órád, meg kel halnod, nem segíthetlek; ha pedig el nem jött az te határod, nállam-nékül-is meggyógyulsz. És akkor vevé eszébe magát az fő ember. Azon-képpen mondhatnók, hogy haszontalan az szántás-vetés, haszontalan az mi életünket testi eledellel táplálni, mert ha az Isten elvégeszte, hogy sok búza legyen és hogy éhkel meg ne hallyunk, ha szinte semmit nem vetünk és nem észünk-is, az Isten végezése fel nem bomlik. Azért mind ezekre s mind az Calvinus tudományából elő-hozott kétségben ejtő bizonyosságra egy-általlában ez az felelet: Ha az Isten örök életre rendelt téged, bizonyos eszközök-által akarta, hogy ez az ő végezése bétellyesedgyék, mely eszközök az te tehetségeden vadnak, és annak-okáért, ha azokkal az eszközökkel akarsz élni, bizonynal üdvözülsz, miképpen az jó esztendőkre elég búzáat ad az Isten, de úgy, ha szántani vetni akarsz, ha pedig egybe-kúcsolod kezedet az vetéskor, búza-nékül maradcz. Azonképpen: Ha az Istentől kárhozatra rendeltetél az te bűneidért, melyekbe szabad akarated-szerént heversz, egy-általlában elkárhozol, ha azokból a bűnökből ki nem térsz, a mint kitérhetnél. És ez az felelet tellyességgel megnyúgottya és csendeszíti az embernek lelkét, és azt sem ejti kétségben az ki bűnben vagyon, azt sem teszi restté az ki megigazúlt, hanem mind egyiket s mind másikat taníttya, hogy szorgalmatosan, félelem-

mel és rettegéssel forgóggyanak az üdvösségnek dólgaiban. És mikor az ütközik szűvében, hogy ha ő az választottak vagy az kárhozandók-közzül-való légyen-é? mindgyárt eszébe jut, a mit az Isten parancsola; tudni illik, hogy az mi fellyúl-haladgya értelmet, azt te ne visgáld, hanem abba forgasd elmédet az mit parancsolt néked az Isten, és elhidgyed, hogy ő hív minden ígíretiben. És ezen megnyúgodván, nem visgállya az Istennek titkait, hanem azon serénkedik, hogy az ő választását bizonyossá tégye az istenes élet-által.

*

POSONBAN LÓTT PRÆDIKATIO PÁZ-
MÁNY PÉTER ÁLTAL AZON AZ NAPON,
MELLYEN AMAZ TÜNDÉR MÓDRA VÁL-
TOZANDÓ ÁLHATATLANSÁGNAK TŰ-
KÖRE, THORDAI JÁNOS BARÁT HAR-
MADSZOR KIÖLTÖZÖTT AZ CSUKLYÁ-
BÓL. PÜNKÖSD UTÁN XII. VASÁRNAP:
KISASSZONY HAVÁNAK 22. NAPJÁN.
M. DC. X. ESZTENDŐBEN. EGY KERESZ-
TYÉN HALGATÓTÚL AZ ELEVEN NYELV
UTÁN ÍRÁSBAN FOGLALTATOTT ÉS AZ
HÍVEK ÉPPŰLETIRE SZEM ELEIBEN KI-
BOCSÁTTATOTT. MUSIPONIBA
(POZSONYBAN) M. DC. X.

(*A praedicatior Pázmány Péter később felvette pünkösdt után XII. vasárnapról szóló szentbeszédébe, a személyi vonatkozások elhagyásával.*)

Először, az derék szent Írásból megmutatom, mint kellyen magát viselni az keresztyén

embernek, mikor hanyat-homlok esését és az igazságtúl elszakadását láttya azoknak, kiket nagyra böcsüllött és jób végre méltóknak alított.

Csak az az igaz és valóságos keresztyén, az ki semmi embernek sem méltóságát, sem szeretetét, sem elméjét, sem ékessen szóllását az közönséges Anyaszentegyháznál fellyeb nem böcsüllí; de mindezeket megútálván, valamit értend, hogy közönséges-képpen régen az Anyaszentegyház tartott, eltekélli magában, hogy azt hiszi: valamit pedig vejend eszében, hogy egy valaki, mindenek-kívül, vagy minden szentek-ellen újjat és hallatlant hoz bé, azt nem az hithez és isteni tisztelethez, hanem az kisírtethez tartozónak ért lenni, holot azt szent Páltúl megtanulta légyen, hogy azért kel lenni az eretnekségeknek, hogy az próbáltattak nyilván-valók légyenek, mely tartóssan ragaszkodgyanak az közönséges igazsághoz. Mert mikor az eretnekségeknek ujsága kibuzog, könnyen kiveretik a polyvának könnyűsége az Christus szűrűjérül: és némellyek legottan elröpülnek; némellyek csak kiveretvén, elveszni-is félnek, megjöni-is rettegnek, szinte mint ha annyi mérget ittak vólna, mely sem meg nem öl, sem meg nem emésztethetik; és így meghalni sem kényszerít, de az-mellet élni sem hágy. És mind ezekben az veszedelmekben azért esnek, hogy az ő hiteknek vasmacskáját nem vetik az igazságnak amaz meghajolhatatlan oszlopában, mely az pokol kapuinak nem

tud engedni; hogy az Isten parancsolattyárúl meg nem emlekeznek, mellyel parancsoltatik, hogy mint egy kisírteteket eltávoztassuk az prófétákat, ha vallásoknak, tudományoknak új csemetéjét kezdik mutatni.

De hogy ha el kel távoztatni az ujságokat; mit cselekedgyünk tehát, szent Pál? *Depositum custodi*: az nálad letöttet, ugymond, meg-őrizz. Az az: Azt, az mi te-reád bízott, nem az mit te találtál; az mit vettél, nem az mit gondoltál; az te-hozzád vittet, nem az te-tőlled kohlottat: melyben nem ujonnan szerzőnek, hanem őrzőnek; nem kezdőnek, hanem követőnek kel lenned. Az közönséges kereszttyén hitnek talentoma, az mely hívségedre bízott, nálad maradjon; mást helyébe ne ves, egyebeknek azt adgyad. Aranyat vöttél-bé, ki-is aranyat adgy, nem arany színnel megfestett és írott tudományt.

Az elveszendőknek kétség-nékül ártalmasok, nem csak az egyebek eseti, de még éppülletis. Mert mint az pók és az mérges kígyó mindenrűl mérget széd, az méhecske pedig az ízetlen füvecskékrűl-is édes mézet rak: azonképpen az híveknek mindenek javokra szolgálnak, az gonoszoknak pedig veszedelmekre.

ISTENI IGAZSÁGRA VEZÉRLŐ KALAÚZ,
 MELLYET ÍRT PÁZMÁNY PÉTER JESU-
 ITÁK RENDIN VALÓ TANÍTÓ. POSON-
 BAN, M. DC. XIII.

Elöl-Járó Levél.

*A Kegyes Olvasónak Istentől Üdvösség,
 Töllem Tisztesség.*

... Egyházi hivatalomnak hívségéhez il-
 lendő kötelességemet szemem-előtt viselvén,
 noha sem elmémben, sem csekély és fogyatko-
 zott tudományomban nem bizakodom; de az
 igazságnak győzhetetlen oszlopához és a jó
 igynek mozdíthatatlan erősségéhez támasz-
 kodván az igazság óltalmáért kiszállok: hogy
 az ellenünk támasztott sok hamis fondorlások-
 kat és káromló nyelveskedéseket, a mennyire
 Isten tudnom adgya, megfojtsam, és a régi
 igazságtól elszakadott találmányok alkalmat-
 lanságát szem-és világ-eleibe terjeszszem.

Hogy pedig készületlen és (a mint szakták
 mondani) mosdatlan kézzel ne nyúljunk a
 dologhoz, tudósítani akarom ezekről a kegyes
 olvasót:

Új találmányokat és magam fejből költött
 dolgokat töllem senki ne várjon. Mert tudom,
 hogy a pók-háló nem job a lépes-méznél; noha
 a pók béliből szövi légy-fogó hálóját, a méh
 pedig virágokról szedegeti mézét. Azért igye-
 keztem azon, hogy a régiek nyomából ki ne
 lépjem, hanem az ő fegyver-házakból vegyek

diadalmas kardokat, mellyekkel a régi tévelygések nyaka szakasztatott.

Elhidd azért bizonyosan, hogy a mit írok, újomból nem szoptam és hamissan sem kőltöttem: hanem a Luther, Calvinus és egyebek tulajdon könyveiből szedtem.

Bizonyságimat, mellyekkel vagy az új tudományokat ostromlom, vagy a régi igazságot állatom, nagy részre a dialecticusok törvényeszerént, *in Forma*, rövid kötésbe és bizonyos formába foglalom, hogy nyilvánban kitessék erősségök. A kik a Christus igája járom-szegét kitörték, nem szeretik az ilyen szoros körlátban való harczolást. De mi sem akarunk ebben hátra-állani, mivel ő-maga Christus sokszor követte az ilyen bizonyítás formáját.

Végezetre ha feledékenségem-, vagy tudatlanságom-miatt nem szinte helyén ejtek valamit írásomban: az Anyaszentegyház itéletire hagyom és engedelmességére kötelezem magamat.

*

Rendi És Sommája E könyvben Foglalt Tanuságnak.

Írásomat e könyvben három részre osztám.

Első részében a természetbe őltatott okosság vezérléséből megmutatom, hogy a világnak egy teremő Istene vagyon, kit igaz hittel és religioval tartozunk tisztelni; ez pedig az igaz hit a keresztyénség-kivül nem találta-tik. De mivel a keresztyénség zászlója-alatt sok ellenkező szakadások pártolkodnak: azt-is

világosan megbizonyítom, hogy az emberi okosság vagy maga vezérléséből, vagy azokból a sz. Írás fundamentomiból, melyeket jóvá hagynak, valakik keresztyén nevet viselnek, világosan kijelenti, hogy a római gyölekezettől elszakadott vallások igazak és Isten-előtt kedvesek nem lehetnek.

Második részében megmagyarázom elsőben a keresztyének-közt-ülő igénytelenségek gyökerét. Annak-utánna bizonyos módot mutatok ezeknek leszállításában. És az Ecclesiának méltóságát kifejezván, megbizonyítom, hogy egyedül a római gyölekezet igaz Ecclesia, melynek tanítása-ellen senkinek nem szabad tusakodni. A római pápának méltóságát-is derék bizonyságokkal állatom.

Harmadik részében egy-néhány nevezetes dolgokban, melyekről fő-képpen versengések támadtak, megmutatom, hogy semmit az újítóknak nem kedvez a sz. Írás: sőt ha ezt okosan egybe-horgyuk, és nem facsarjuk tétova agyaskodásunk-szerént, hanem igyenes folyásban és eleitől-fogva meggyökerezett értelmében hadgyuk, mindenenkben a mi tanításunkat erőssíti.

*

A teremtetett-állatok szép rendi, az emberi természet indulati, az igaz okosság vezérlése Isten ismételre viszen.

Az tekélletes erkölcsnek és minden jószágos életnek gyökere és kút-feje az Istennek igaz ismérete. Mert ismérni kel Istent, és erre hől-

cseséggel jutunk; tisztelni kel ötet, és ez a reli-giótúl vagyon. De elől-jár a bölcsesség és Isten-isméret; abból fakad és következik az isteni tisztelet.

Annak-okáért valaki Istenhez akar járulni, és az ő igaz tiszteleti- s szolgálattya-által üdvösséget kíván nyerni: elsőben a mennyei bölcseségnek vezérléséből hinni és tudni kel, hogy e világnak vezérlő úra, gond-viselő fejedelme, teremő Istene vagyon, ki mindenható erejével e világot alkotta, bölcsességével vezérli, gond-viselésével szent nevének dücsösségére igaz-gattya. Az-után azt kel érteni, hogy ez az igaz Isten mind hív szolgálainak, s mind ellene-rugóldozó engedetlen pártosoknak érdemek-szerént igaz jutalommal fizet.

Azért a keresztyén hitnek és üdvösséges tudománynak felbonthatatlan fundamentomául kel azt vetnünk, hogy egy igaz Isten vagyon, kit azért neveznek a görögök *Theosnak*, mert által-lát mindeneket, által-hat mindeneket.

Ezt a mi hitünk első fundamentomát nem vólna talám szükség a természet tanításival tá-mogatni; mivel a pogány Aristóteles azt tanácsollya, hogy pálczával kel ütögetni, nem bizonyosságokkal oktatni az Isten-tagadókat: mindazáltal a híveknek lelki vígasztalására lé-szen, ha értik, mely szépen eggyez, és igyenes bizonyosságot téssen a hit és az okosság a ke-resztyén igazságrúl. Azoknak pedig, kik nyel-vekkel vallyák, de feslett életekkel és rút er-kölcsökkel tagadgyák az Istent, esztene és éb-

resztője lészen a természet az isteni tiszteletre és szolgálatra.

Azért nem-csak a sz. Írásból, de a teremtetett-állatoknak módos és bölcs rendelkezéséből, csudálatos erejéből, álmélkodásra indító ékességiből, hasznaiból, cselekedetekből és az emberi természetnek tulajdon indulattyából oly nyilván ismérhettyük a világ úrát és gond-viselő kormányosát, hogy sz. Pál ugyan látásnak meri nevezni ezt az isméretet.

Először: A világ részeinek szép, ékes, rendelvaló alkotásából így okoskodik Eusebius: Ha egy vadon-erdőnek kő-sziklás puszták barlangi-közöt módoson éppítetett palotát látnánk, mely csinyoson ékessítettett és drága kárpitokkal bévonatott vólna: minden szegeleti arany és ezüst házi-eszközökkel tündöklenék, kedves gyönyörűsége és szükséges táplálásra tartozó alkalmatosságokkal bévelkednék, e felet ő-benne szép vetett asztalokat, fényesen-égő szövétnekeket; körülle rendel-ültetett gyümölcsös fákat, kedvesen-illatozó virágokat, csatornákon és csévéken-folyó hűvös forrásokat látnánk; és a mulató helynek ékességén csudálkozván tudakoznánk, ki alkotmánya ez a királyi fáradságok könnyebségére rendeltetett éppület? Vallyon ha ki azt felelné, hogy emberi kéznélkül a közel-való hegyeknek történetes szakadásiból, és az ő részeinek szélről egybehordásából kerekedett a szép palota: nem azt itílnéd-e, hogy megelőz minden goromba esztelenséget oktalan feleleti?

Másodszor: E világ vezérléséből ilyen bizonyosságot támaszt Nazianzenus: Ha valahol gyönyörűséges nótára igazított hegedű- vagy lant-szót hallunk, által-értyük, hogy okos és tudós ember kezétől vagyon annak eredeti. Ha megeresztett zászlók-alá rendelt szép seregekre tekintünk; ha jó rend-tartással vezérlett városnak sokaságát láttyuk: nyilván tudgyuk, hogy fejek és vezérek vagyon ezeknek; miképpen Sába királyné, látván a Salamon éppületit és udvarának rendit, megisméré a bölcs király eszességét. Végezetre, ha egy forgó-órának álhatatos folyással-járó kerekít láttyuk, ottan tudgyuk, hogy értelmes igazgatója vagyon, ki mególtalmazza bontakozástul, és kerekinek forgását a nap forgásához igazította. Mivel azért e világnak minden részei ily kimagyarázhatatlan szép rendel, ennyi ezer esztendeig ily nagy álhatatossággal viseltetnek: nem lehet kételkedése az okos embernek, hogy bölcs gondviselő Ura, és vezérlő Istene vagyon a világnak.

A pogányok bálványozása-is erőssíti, hogy Istene vagyon e világnak. Mert noha tudgyuk és érezzük, mennyire ellenkezik a mi dölfös és fen-hejazó természetünk dagályosságával, hogy más aláb-való teremtettségnek fejet hajcsón és meghóldollyon: mind azáltal inkább akartak a pogányok követ és fát, sőt barmokat imádni, hogy-sem Isten-nélkül lenni.

Ennek-felette: Az emberi kívánság a teremtettség-állatokkal soha meg nem elégedhetik; ha-

nem akár-mennyi gazdaságra, böcsületre, kincsre, hatalomra, bölcseségre jusson, nyug-hatatlan, és mint az égő tűz, ha olajt öntesz-reá, inkább fellobban: úgy a mi kívánságaink szomjúsága meg nem óltatik, hanem gerjed e világi jóknak bévelkedésivel. Szükség tehát, hogy valami nagyobb és job legyen teremtet-tállatnál, a kivel bételjesedgyék ez a természet-nek nagyobra-vágyódó kívánsága, mely heá-ban és haszontalanul belénk nem plantáltatott.

Utólszor: Az emberi elmének bölcs okosko-dása az igaz Isten ismételten mutat és igazít.

Ezek e világi állatok eleitől-fogva-való tely-lyes sokaságában ha oly találtatik, mely más-tól nem származik és nem függ, az, a kit Isten-nek nevezünk. Ha pedig ebben a sokaságban semmi nincs, ki mástól nem függ mint alkotó-jától, hanem mindének mástól származnak és függenek, mivel az egész és tellyes sokaság-kívül nincs semmi oly, melytől a teremtet-tállatok sokasága függ és származik: következik, hogy a világi állatok tellyes sokasága valakitől olytől függ, ki ebben a sokaságban foglaltatik, és így nem egyébtől, hanem vagy önnön-magá-tól, vagy a maga saját alkotmányától függ. Ez pedig tellyességgel lehetetlen. Tehát azt kel állatnunk, hogy e világon vagyon oly böcsül-letes természet, mely mástól nem függ, és nem származik, hanem ettől vagyon eredeti egyéb állatoknak; és ez az igaz Isten.

*Mint kel a világi szép alkotmányokban az
Isten hatalmát és bölcseségét szemlélni.*

Az emberről.

Ha az oktan-állatokban fénlík az Isten hatalma és bölcsesége, mentül inkább az emberben? kit Isten maga ábrázattyára és hasonlatosságára azért teremtett, hogy ő-benne, mint eleven tükörben szemléelhetnők, az isteni tulajdonságok felségét. Annak-okáért méltán írja sz. Dávid, hogy az Istennek mérhetetlen bölcsesége csudálatoson kinyilatkozik mi-bőlünk. Mert vallyon minémű erő és bölcsesség kellett ahoz, hogy először az agyagos földből, az-után anyánk méhében egy kevés vérből ily sok külső és belső tetemekkel szépen ékesített test formáltatnék?... A több állatok teremtésében Isten csak azt mondá: Légyen világosság: Teremcsen gyümölcsöt a föld etc.; de mikor az ember teremtésére jutta, eléb mint ha tanácskoznék, azt mondá: Jer teremcsünk embert; az-után maga kezével formálá a sárt; végre reá-lehellék. Ezekkel akarván ismértetni, hogy nagyob jeleit, és mélyebben reája-metczett pecsétit hadta az ő hatalmas bölcsesége az embereken, hogy sem egyéb állatokon.

Végtelen vólna rend-szerént elő-számlálni az emberi testnek és léleknek éppületiben tündöklő bölcseségét Istennek...

Ki tudná megmondani, honnan légyen egy kis arterianak szünetlen pulsussa, mozgása, melyből egészségünk állapottyárúl ítíletet tész-

nek az orvosok? Hogy az agyunk veleje mindenkor leveg és dobog, hogy a szívünk hegye soha meg nem szünnén fáradhatatlanul ki és bévonódik: hogy a tüdő éjjel-nappal mozog, mint a fúvó; láttyuk és érezzük, nincs-is annyi tehetségünk, hogy megállathassuk; de okát és módgyát nem tudhattyuk.

Szent Ágoston meg nem foghattya az emberi elmének erejét, mely ennyi számtalan dolgokat magában kapcsol, és mikor szükség, megemlekezik róllok. Az aluvásban mint kötöztetik meg az emberek külső érzékensége, mint vigyáz belől értelme, és sok különböző álmokkal fárasztja vagy vidámíttja embert. Ezeket és több számlálhatatlan dolgokat érzünk magunkban; de nem tudhattyuk, mint lesznek: mindazáltal megtanúlhattyuk ezekből, hogy az emberi okosságfelet-való bölcs és értelmes Teremtőnk vagyon.

A Christus személyének méltósága.

Ha Christus hamissan hirdette, hogy ő Isten Fia, ő igaz Isten, ki a végre jött e világra, hogy az igazságot kinyilatkoztassa (követve mondom): világ kezdetitől-fogva senki nem volt ő-nálánál ostobáb, és mód-nélkül felvuvalkodott kevélységben merülteb ember; mivel ily nagy méltóságot hamissan tulajdonított volna magának. Ha pedig ilyen botor kábaságba, és dísztelen kevélységbe elegyedett volna Christus: lehetetlen, hogy vagy életének fesletségével, vagy tanításának hamisságával ki nem je-

lentette volna magát; mert noha lappanghat a hamisság és a felvaualkodott balgatagság; de lehetetlen, hogy füstöt ne vessen, és farka ki ne tessék végre-is a rókának. Christusnak pedig oly szent, fedhetetlen és ártatlan élete volt, hogy senki az utána ólálkodó ellenségek-közzül nem találkozott, ki őtet valamely bűnről fedhette volna. És mikor a sidók meg akarnák őtet ölni, sok hamis bizonyságokat keresének: de egy sem találkozik, ki ő-rólla gonoszt tudna mondani. Sőt még a pogányok-közzül sem találkozott, aki valami maculát visgált volna az ő szent életében; hanem inkább csudáltatták ők-is a Christus ártatlanságát és szent életét.

Nem volt azért semmi oly a mi hitünk kezdőjében, a miben valaki megbotránkozhatott. Mert, ha született; szűztől született. Ha fájdalmaikat szenvedett; minden betegek fájdalmit meggyógyította. Ha meg holt; halottaikat támasztott, és maga is feltámadott. Ha az ő keresztyben megütközöl, nézzed a kereszty-előt kötve az ördögöket, leborulva a világ fejedelmit, egybe-rontva a bálványokat! Azért méltó, hogy az ő tanítását nem emberi indulatból, hanem isteni erőből származott igazságnak ítéljük.

A mostani tudományok újsága megtetczik abból, hogy az apostolok idejétül-fogva senki ezeket nem követte.

Ha a Luther és Calvinus hiti nem új: mutassák-meg a régiek írásiból, hogy az aposto-

lok idejítül-fogva minden időben volt oly győlekezet, mely az ő tudományokkal eggyezett. Nevezzenek egy nemzetséget, egy tartományt, egy várast, egy falut, egy házat, a hol ez-előt száz esztendővel az ő hitek taníttatott, mutasanak egy templomat, a hová imádságra, predikállásra, szentség-szolgálatásra egybe-győltek Luther-előt az augustai vagy helveciai confession-valók. Jegyezzék-fel, kiket kereszteltek, kiknek predikállottak; mely eretnekségellen viaskodtak; minémű mártiromságokat szenvedtek az ő hitek vezéri és pásztori ez-előt ezer esztendővel? Sőt az apostolok idejétül-fogva egy embert nevezzenek *Quis? Ubi? Quando?* ki? hol? és mi időben értett eggyet ő-véllek? Ki hitte és tanította valaha, valahol éppen ezt a tudományt, mellyet most ők híngetnek?

A mi vallásunkban künyű nekünk ezeket megmutatnunk. Mert hogy egyéb mély bizonyságokat ne emlícsünk...: Mi magyarok csak az esztendők hólnapit sem tudgyuk külömben nevezni, hanem Bóldog Aszonyrúl, a negyven-napi bőjtrúl, a szentekrúl. A vásárnapokat mái napig nagy részre a mise-kezdetirúl nevezzük; mert *Reminiscere, Invocavit, Iudica etc.* vásárnapot nem egyébert nevezük így, hanem, hogy azokon a vásárnapokon az *Introitusban* első szó *Reminiscere, Invocavit, Iudica etc.* kiből megtetczik, hogy mihent a hólnapokat számlálni és a vásárnapokat illeni kezdték a magyarok; az-az, mihent a vak és embertelen

tatárságból kikölttek; ottan arra a hitre jutottak, melyben Bóldog Aszonyt tisztelték, bőjtöltek, misét mondtak. Tekíncsd-meg a régi érsekségeket, püspökségeket, praepostságokat, apáturságokat, a régi törvényeket és decretumokat, mellyeket sz. István szerzett; a pusztá és ép szent-egyházak oltárit, segrestyéit és minden rendelésit: csak ezekből megtapasztalod, hogy mióta keresztyénné lettek a mi eleink, azon hit vólt közöttök, mellyet most vallanak a romai győlekezet fiai. A mit Magyarországról mondok, könnyű ezen formán egyéb országokban hasonló bizonyságokat találni.

*

*Mód-nélkül vádollya Károlyi és Molnár
a deák bibliát.*

Soha semmi rend-béli embert el nem tilt a romai Ecclesia a biblia olvasástúl: hanem vagy férfi, vagy aszony, de ha deákul vagy görögül vagy sidóul tud olvasni, minden tarts-nélkül szabadon olvashattya. Az egyéb közönséges nyelvekre fordított bibliákrúl a Luther-pártolása után határozást tett az Ecclesia... Nem tilttya tehát az Ecclesia a sz. Írás olvasását; hanem azt parancsollya, hogy a Catholicusok a közönséges nyelvekre fordított bibliát engedelem-nélkül ne olvassák... Sőt minek-előtte Luther támadna, a lengyel, német és egyéb közönséges nyelveken íratott biblia olvasását nem tilalmazta.

Annak-okáért az Anyaszentegyház nem csak nem tiltotta, de kíványa és dicsíri, hogy ke-

resztyéni józansággal olvassák az ő fiai a szent Irást; és egyéb gaz írásoknak békét hagyván, az Isten könyvének és hozzánk íratott üdvösséges levelének szép tanításiban foglallyák elméjeket. Mert ha kedvesink leveleit sokszor elolvassuk: illendő, hogy Istenünk könyvét gyakorta megtekíncsük. És ha te bánnád, midőn fiad vagy tisztartód félre tenné s meg sem nézné leveledet: gondolhatod, mely illendő, hogy a te kegyes Atyád, üdvözítő Istened, természet-szerént-való Urad üdvösségedről és szabadulásodról írt levelét úgy megvessed, hogy üdő-vesztő hiúságokat kedvesben olvasgas az Isten szavánál.

Hinnünk kel valamit a Szent Irás-kívül.

... Valami szükséges üdvösségünkre, azt a szent Irás mind magában kapcsolja... De e mellet azt hiszi és taníttya a romai Ecclesia, hogy sok dolgokat kel hinnünk és isteni tudomány-gyanánt bévennünk, mellyek a sz. Irásban tulajdon nemek-szerént írva nem találtnak; sőt külömben a sz. Irásból ki sem hozathatnak jó következtetésekkel, hanem az Ecclesia és tradiciók méltóságának közben-vetése-által.

Nem kellene annál töb példa a tradiciók hasznos, szükséges, bátorságos hitelének erősítésére, a mit... hallánk Irenaeus mártírtúl, ki azt írja, hogy az ő idejéig, az-az Urunk születése-után száz-ötven esztendeig sok nemzetségek Irás-nélkül, csak tradicio-által, híven szolgáltak Christusnak. Sőt... az apostolok-

nak Christus arrúl parancsolatot nem adott, hogy könyveket írjanak, hanem hogy prédikállyanak; az-után írtanak, minek-utánna a Christus tudományát meszsze terjesztették és gyökerezítették. Mind-azáltal, hogy a tradíciók szükséges vóltát az ellenkezőkkel megismértessük, hozzunk oly példákat, melyekben az Ecclesia tradícióját a vissza-vonyók-is béveszik és tisztelettel követik.

Minnyájan tartozunk hinni, hogy bizonyos száma, laistroma, canona vagyon az ó- és új-testamentom könyveinek, melyeket Isten ígéjégyanánt kel vennünk... Bizonyos pedig, hogy a sz. Írásból nem tudgyuk hányak és melyek a sz. Írás könyvei; mert ezt sohúlt a sz. Írás fel nem jegyzi. Tehát vagyon oly Isten ígéje, mely Írásban nem foglaltatott, hanem tradícióból vétetett.

Hiszszük, hogy az Isten három személyében, egy állattyában. Ezt illyen szókkal sohúlt a sz. Írásban nem olvassuk.

A kik semmit sz. Írás-nélkül nem akarnak hinni, mutassák-meg, hogy a szombat-helyében vasárnapot kel szentelni a keresztyéneknek. A mit mondék a vasárnapról, azont mondom az húsvét, pünkösöd és áldozó napjárúl. Mert ezeket az újítók-is megillik.

... Mutassák meg az ellenkedők a szent Írásban: Micsoda a sacramentom?... Szám-szerént hány sacramentom légyen, adgyák-előnkbe a sz. Írásból? *In specie*, nevezet-szerént hogy a keresztség vagy az úr-vacsora sacramentom

légyen, hol olvasták a bibliában? Hogy az úr-vacsorát éhomra kel venni és nem úgy, mint Urunk adta, vacsora- és láb-mosás után; akkor is csak férfiakat részeltetvén? Hogy a keresztséget egyszernél többször nem szabad fel-venni, noha az úr-vacsorát sokszor gyakorolhattuk? Szent Pál apostol hányadik levelében írta, hogy megesküdgyél feleségeddel? hogy pap adgyon-egybe, és minémű szókkal kel egybeadni? Hol olvastad, hogy midőn a gyermeket megkeresztled, ezeket a számos ígéket kel mondanod:

Én téged keresztellek, Atyának, Fiúnak, és Szent Lélek Istennek nevében, Amen?

Vannak több efféle példák, melyeket a vissza-vonyók egy-aránt hisznek velünk, noha azokrúl világos mondások nem találtatnak a szent Írásban.

*

A Christus teste valósággal jelen a sacramentomban.

Az oltári szentségben, *Vere, realiter, substantialiter*; igazán, valóságosan, természetesen jelen vagyon a Christus teste; noha nem testi és látható-képpen, hanem lelki mód-szerént és láthatatlanúl.

Ezt az igazságot emberi okosság szám-vetéséből, természet folyásából nem bizonyíthattuk; hanem csak Isten tanú-bizonyosságában vagyon ennek fundamentoma.

Ha azért megtekinttyük, kiknek, minémű dologrúl, mely időben, mely helyen szóllott Christus, midőn azt mondotta, *Ez Az Én Testamentem*: könnyen eszünkbe vehettyük, hogy homály-nélkül, fényessen, nyilván és figura-nélkül ejtette beszédét. Mert az apostolok-előtt szóllott, kiknek világosan szokott beszélgetni: és a mit homályban mondott a község-előtt, nyilván megmagyarázta nekik. Ennek-felette Christus, mint kegyes Atya, halála-előtt testamentomot szerzett az utolsó vacsorán, és az emberi nemzetséggel új frígyet és szövetséget vetett. Tudva vagyon pedig, hogy az okos atya az ő fiai-között-való békeségre gondot viselvén, a testamentomot, mint szinte a frígy-levelet, künyű, tulajdon és világos szókkal írja. Azért ha valaki testamentomban egy kő-házat vagy egy hordó-bort hadna baráttjának; akár-mint vitatná a meghólt ember patvaros fia, hogy az ő atya csak egy kő-ház kifüggesztett czégérét nevezte hordó-bornak; vagy hogy elméjében formált és imaginált házat és bort hagyott néki: de senki ezeknek a fogásoknak helyt nem adna', mert az okos emberről nem ítélni, hogy testamentomban gyermeki módon jádzott és homályos szókkal álnakúl megcsalt. Hasonló formán azért Christusról nem gondolhattjuk, hogy testamentomában az ő fiainak szánt-szándékkal esz-veszést hagyott, sőt szem-látomást tört vetett a bálványozásra. Mert ha nem a maga testét, hanem annak jelét akarta nálunk hadni, egy szavával minden

botránkozásnak eleit-vehette volna, világos szókkal megmondván, ha az az ő testének jele; *Hic Panis, Est Figura Corporis mei*. Az ó-testamentomban árnyék és homály vőlt minden rend-tartás: még-is a környül-metélés-ről, az áldozatokról-adott törvényeket senki meg sem gondolta, hogy figurával kel érteni; a húsvéti bárányon vagy környül-metélésen senki egyebet nem magyarázott, hanem azt, a mit a szók világosan jegyeznek. Mint lehetséges tehát, hogy az új-testamentom fényességét setéteb igékkel homályosította volna Christus Urunk? Szép dolog volna, ha ki néked száz aranyat ígérne, és az arany-forintok képét adná; ha vadászattyában fogott szép nyúl-hústra híjna, és az asztalra nyúl-hús képet tenne: köszönhetnéd a jó tartást.

*

CSEPREGI MESTERSÉG, AZ-AZ HAFEN-
REFFERNEK MAGYARRÁ FORDÍTOTT
KÖNYVE ELEIBEN FÜGGESZTETT LEVE-
LEKNEK CZÉGÉRES CZIGÁNYSÁGI ÉS
ARCZA-SZÉGYENÍTŐ HAZUGSÁGI, MEL-
LYET AZ IGAZSÁGNAK ÓTALMÁRA ÍRT
SZYL MIKLÓS. BÉCS. M. DC. XIV.

*Sommája Az Könyvben Foglalt
Dólgoknak.*

E napokban egy csepregi predikátor¹ valami csuda nevű Hat fél-réf ember írását² magyarrá

¹ Zvonarics Imre.

² Hafenreffer Mátyás tübingai tanár: Loci theologici.

fordította. Az könyv-eleiben, czégér gyanánt, rút hosszú tóldalékokat ragasztottak enni-hányan;³ melyekben azon törődnek, hogy az Igaz hitre vezérlő Kalauz-körül csirippelvén, ennek hitelét és böcsületit, az Római hitnek méltóságával egyetemben, megkisesebicsék és gyalázzák. Azért igen árúlyák az medve bőrt, mellyet le sem vontak, nem-is oly könnyen adgyák, az mint ők gondolják: láncozzák az rabot, kinek csak porában sem kaptak, és csúfson az könyv karéjára ilyen szókat mázol-nak: *Lesre vészik az Kalauzt. Útik it az Kalauzt. Agyazzák az Kalauzt. Iramtattyák Megragadgyák it és kötözik az Kalauzt. Kötve viszik az Kalauzt.* Töb hasonló gyermekeskedéssel alakoskodnak. Mint-ha egy álló fát egy csapással ledőjtöttek volna, melyben fejszéjeket sem vágták.

Annak-okáért az Ur Istennek Sz. Lelkét segítségül híván, hogy világossan és jó rendel szölyunk mindenekről... írásomat azért négy részre osztom. I. Megbizonyítom ezekből az Hafenreffer könyve-eleiben függesztett levelekből, hogy az csepregi predikátor tanítása-szerént az igazi apostoli tudománytúl elhanyatlott az Lutheristák vélekedése. II. Világoson megmutatom, hogy csalárdúl és hazugúl fogják az Kalauzra, hogy hitekben és életekben hamissan vádollya az lutherista tanítókat. III. Szemlátomást megismértetem mindenekkel, hogy

³ Nagy Benedek: Praefatio. — Klaszekovich István s négy szénior: Protestacio az nemes magyar nemzetséghez.

zigányúl fogják az Kalauzra az ellenek támasztott írásoknak hamissítását. IV. Meghamissítom az Kalaüz-ellen támasztott utolsó vádolást-is, mely az vala, hogy alattomban veszedelmes dólgoakat tanít.

*

*Hamis vádolásokat nem igazán fognak az
Kalauzra.*

Hafenrefferrül oly ítéletben vagyon az Kalaüz, hogy egy felől támaszttya, de más felől elronttya az mi lelkünknek halhatatlanságát, mivelhogy azt vitattya, hogy az ember lelke az *szüléktől nemzettetik. Az ember lelke az testel együtt az atyáktól származik.*

Hogy pedig ez az hamisság meszsze ne terjedjen, rövideden bizonyícsuk-meg, hogy az ember lelkét az Isten alkottya, és nem az atyák nemzik. 1. Ezt jelenti az első teremtésnek formája; mert az töb élő állatoknak lelkét nem csak magán teremté az Ur Isten, hanem azt hagyá, hogy az vizek és az föld hozzanak élő állatokat, madarakat, vadakat. Az ember lelkét pedig egvedül ő maga lehellé az testben. Tehát az Ur Isten nyilván megismérteté, hogy az emberek és az barmok lelkének nem egyenlő eredetek és alkotások vagyon. Zachariás próféta az Ur Istenről mondgya, hogy ő formállya az embernek lelkét az emberben. Salamon-is azt írja, hogy midőn meghal az ember, a mi az földből vétetett, földé lészen: a lélek visszamegyen Istenhez, a ki ezt adta. Itt az test és

az lélek eredeti-között azt az külömbséget veti
 az sz. írás, hogy az lélek Istentől adatott, az
 test földből alkottatott. Tehát más-különb for-
 mán adatik Istentől az lélek, hogy-sem az test.
 Ennek pedig az külömbségnek helye nem lehet,
 ha az atyától úgy alkottatik az lélek-is, mint
 az test. Mert tudva vagyom, hogy az testet-is
 az Isten formállya, a mint olvassuk *Job 10.*
vers. 9.; cap. 31. v. 15. Jerem. 1. vers. 5.; de az
 külömbség abban vagyom, hogy az testet nem
 egyedül ő maga formállya az Ur Isten, hanem
 az atya és anya-is ok ebben az formálásban.
 Az lelket pedig egyedül az Isten alkottya, és
 azért mondatik az lélek Istentől adatni, az
 test pedig földből vétetni. Ezekkel kirekesztet-
 nek azok az csavargások, mellyekkel Hafen-
 reffer szaladni akar ez előtt az sz. írás bizony-
 sága elő. 2. Christus Urunk azt mongya,
 hogy a mi a testtől származik, test az. De az
 Lutheristák tanítása-szerént az mi lelkünk test-
 től származik, az-az atyánktól, anyánktól: te-
 hát az új tanítás-szerént az mi lelkünk test; és
 mivelhogy az testnek meg kel rothadni, az mi
 lelkünk-is megrothad. 3. Legfőbb ok, mellyért
 Hafenreffer vitéttya, hogy az mi lelkünk em-
 bertől származik, az, hogy különben eredendő
 bűnben nem esnénk. Mely ok szent Ágostonnak-
 is gondot adott. De ez igen erőtlen fogás. Mert
 ha azért mocskoltatik-meg az lélek, hogy em-
 bertől származik, e kettő közzül eggyik követ-
 közik: vagy hogy Christus urunk lelke-is bűn-
 ben fogantatott, ha annyától származott; vagy

hogy az ő lelke és embertől-való származása
 nem hasonló az mi lelkünkhöz és származá-
 sunkhoz, ha az ő lelke annyátul nem száрма-
 zott, hanem Istentől teremtetett... Hogy hal-
 gatással múlassam, a miket ír erről szent Ágos-
 ton doctor, azt mondom sz. Tamással: hogy
 az eredendő bűnben keverednek az emberek,
 noha lelkeket Istentől vészik. Mert Ádámnak
 vétkéjért annélkül az igazság-nélkül születnek,
 valakik az Ádám magvából természet-szerént
 származnak, mellyel születtek volna, ha Ádám
 nem vétkezett volna. Azért ha az Istennek
 kiváltképpen-való malasztja eleit nem vészi,
 az eredendő bűnnek reánk-szállására elég az,
 hogy Ádamtól származott magból, az termé-
 szet folyása-szerént születtetünk... Azért az
 embernek lelke Istentől bűnben nem keverte-
 tik: hanem az mi első atyánk vétkével megfört-
 őztetik, mihent az testhez csatoltatik. Abban
 pedig, hogy oly lelket terempt az Ur-Isten,
 mely az testel való eggyesülésben megförtőzte-
 tik, csak annyi kegyetlenség vagyon, mint
 abban, hogy oly angyalokat teremptett az Is-
 ten, mellyeknek esetit annak-előtte látta. 4.
 Hogy azt az természet folyásából vétetett bi-
 zonytságot elhalgassam, melyről Alphonsus
 Castro emlekezik: az emberi okosság-is meg-
 mutattya, hogy ha atyáktól születik az lélek,
 testi és halandó állatnak kell lenni. Mert az
 teremptett állatok semmit nem teremphetnek,
 hanem valamit alkotnak, *materiából* alkottyaák
 és az ő alkotmányok az *materiátul* függenek.

Ez az oka, hogy *Ex nihilo nihil fit.*: az terem-
tett állatok semmiből semmit sem csinálhat-
nak. Ha azért az mi lelkünk atyánktól száрма-
zik és az anyai nemzésből kezdetik, szükség,
hogy *materiából* alkottassék és attól függjön,
úgy mint az ő lételére szükséges dologtól. Ezt
ha megengedgyük, nem csak az jön ki belőle,
hogy szinte oly *corporea forma*, testi állat az
mi lelkünk, mint szinte az barmoké, de ennek-
fölötte következik az is, hogy az mi lelkünk oly
halandó, mint az barmoké: mivelhogy szinte
úgy függ az *materiától*, mint az oktalan álla-
tok szele. És valaminémű okot feltalál Hafen-
reffer, mellyért az barmok szelének el kell
vészni az halálban, ugyan azon okát talállya
az ember lelkében is, ha ezt az atyák alkották.

AZ CALVINISTA PREDIKÁTOROK IGYE-
NES ERKÖLCSŰ TEKÉLETESÉGÉNEK
TÜKÖRE. MELLYET AZ FELFÖLDÖN
NYOMTATOTT LELKI ORVOSSÁGNAK
ELŐLJÁRÓ BESZÉDÉBŰL SZERZETT
LETHENYEI ISTVÁN. BÉCS. M. DC. XIV.

Elöljáró Levél.

Alvinczi Péternek Egésség, Üdvösség.

Juta kezemhez egy írásocska, mellyet az
régí keresztyének gyűlöltetésére az Felföldön
nyomtattnak és Lelki Orvosságnak nevezte-
nek. Noha pedig len neve- (csak ne tisztessége-)
vesztett, a ki az elől-járó beszédet koholta, és

helye sincs az nyomtatásnak feljegyezve, mind-azáltal a kik ebet szőrin s embert beszédin megszoktak ismérni, azt csergetik, hogy az te Humanitásod vinnyéjéből (= kovácsműhelyéből) költ ez írásocska.

Nem tagadom, hogy az mennyire töllem lehetett, mentegettelek tégedet, szerető Alvinczi uram, és azt feleltem erre az vádolásra, hogy egyszer néked az kása megégette szádat és magaddal-is megismértették, hogy másra termettél te, nem az tudós emberekkel való disputa-tióra. Sőt azt-is mentségedre elő-hoztam, hogy vólna most-is fontodnyi szöszöd, csak érkeznél hozzá, mert még fen vagyon ígíreted amaz pá-pista levelekre való feleletre...

De viszontag ezekre azt felelik az értelmes emberek, hogy szinte ugyanis ez az oka, hogy noha ez-előtt másban nem javallottad, hogy név-nélkül írt, de most magad-is azt cselekeded, az mit egyebekben gyaláztál: mert tudod, hogy gyalázattyát vallanád, ha nevedet értetlen írás-id eleiben függesztenéd; azért név-nélkül akartál pironkodni.

Annakokáért ez rövid feleletet két okból akarám hozzád igazítani, szerető Alvinczi uram. Először azért, hogy engemet mentül hamaréb tudósícs, ha ugyan te fajod-é ez az Beszéd. És ha te csemetédnek isméred, intenélek, hogy az Beszéd-szerzést hadnád Aesopusra, és ez-után igazat szóllanál, mert efféle Beszéd-csinálókat rút bélyeggel sütogeti sz. Pál Apostol. Másodszor azért, hogy te magad légy ítélő bíró

benne, mely szemptelenül czigánykodnak az calvinista predikátorok, mikor az régi keresztyének tudományárúl beszélnek. És íncsed őket, hogy ha Istentől nem félnek, és tellyeséggel elvetemedtek az csalárdságra, ám bár csak az emberektől való szégyenletekben meg-ráncsák néha az fékemplőt és csínnyábban beretvállyanak. Azt ne itílyék, hogy az régi hiten-való igaz pásztorok csak siketségre vészik az dólgot, és halgatásokkal hitelt adnak az esze-veszett predikátorok trágárságinak. Mert elköltünk arrúl. Eszekben vötték az Catholicusok, hogy az gyors hamisság lenyomja az rest igazságot, azért bizony utánnatok nyomoznak, csak úgy gondolkodgyatok rólla.

Mivelhogy azért ily derék okokból kételenítettem ez írásocskának hozzád való igazítására, tudom az régi isméretségért kedvesen vészed ajándékomat. Légy egésségben.

Mi adott okot ez írásocskára.

... Ezek a tisztes predikátorok akár-mit erővel reánk fognak és elhitetik bátorságos kiáltásokkal az szegény kösséget, hogy mi azt hiszszük, vallyuk, taníttjuk, az mit ők reánk kennek, noha nekünk abban sem hírünk, sem tanácsunk.

Ennek világos példáját láthatod keresztyén ember, abban az fél árkus pappirossacskán nyomtatott *Beszédben*, mellyet egy neve-veszett calvinista predikátor minap kibocsáta

Lelki Orvosság neve-alat. Melyben noha ő maga megvallya, hogy *csak nem földet megnyet egybe-tévén tagadgyuk*, hogy mí az Isten-nel uralkodó szenteknek isteni tiszteletet és méltóságot tulajdonítanánk, és így az undok bálványozásban részesek vólnánk: mindazáltal erővel hatalommal el akarja velünk hitetni, hogy azt hiszszük az mit nem hiszünk, és az útálatos bálványozásnak moslékában akarja keverni az Istennek győzhetetlen Ecclesiáját. Hogy pedig valami színt adgyon mocskos hazugságának és elhitesse, hogy mí Bódogaszszonnyal és az több szentekkel az egy élő Istennek tulajdon méltóságát, tisztit, cselekedetit úgy közöllyük, hogy majd egyenlökké tégyük őket az egy örök felséges Istenhez: nem tudom micsoda Lelki Orvosságot német nyelvből fordított magyarrá. Ebben pedig (úgy-mond) az Orvosságban Bonaventurával egyetemben az pápisták Bódogaszszonnyúl azt írják, hogy ő bűnt bocsát: megelevenít: szíveket vizsgál és megújít: ő általa engeszteltetik-meg az Atya etc. *Maga* (úgy-mond) *ezek az teremő Atyát, az megváltó Fiút és az megszentelő Szent Lelket* illetnék.

Itt osztán mint egy jól őrlött, pöki markát és Pázmány Pétert gyalázza, mivelhogy az Igazságra vezérő Kalaüzban azt hirdette, hogy az pápisták semmit olyat nem tulajdonítanak az szenteknek, az mi tulajdona az Istennek. Sőt hogy udvarosnak mutassa magát és trágársággal-is trágyázza írását, az Igazságra ve-

zérő Kalaúzt *Pokolra vezérő Kalaúznak* nevezi. Itélem azért, hogy az calvinista prédikátorokat pokolra taszította.

*

1
AZ IGAZSÁGNAK GYŐZEDELME, MEL-
LYET AZALVINCZI PÉTER TŰKÖRÉBEN
MEGMUTATOTT PÁZMÁNY PÉTER.
POZSONY. M. DC. XV.

*Az Szent Istentől Alvinczi Péternek
Jó Lelki Isméletet Kívánok.*

Az Tűkörökben¹ sok-féle fogyatkozások talál-
tatnak. Néha fölőtte kicsint, vagy mód-nélkül
nagyot mutatnak; néha hamissan ábráznak,
képtelen és éktelen színre fordítyák az ékes
termetű tiszta szép orczát-is. Ezek az fogyat-
kozások mind benne vadnak az te Tűköröd-
ben, Alvinczi Péter. — Tégedet emberségesen
író, szilíd elméhez illendő mértékletes beszédű
embernek tettet: engemet pediglen mérges
morgolódásoknak és éktelen szitkok folyamá-
nak forrásává tüntet. Maga ha igazán mutatna
az te Tűköröd, szemedből kidőllyedett geren-
dátat megismértetvén veled, nem tettetné oly
nagynek az más szálkáját.

Vallyon Alvinczi, neveztelek-é én valaha
tégedet disznónak? pelengér alá valónak? pa-
ráznának? világ latrának? Genyetségnek? Hi-

¹ Alvinczi Péter válasza, melynek Tűkör volt a címe, elveszett.

tetőnek? Bolondnak? Pokolból származottnak? Te pedig orczátlan nyelveskedésséddel (mint ha most-is az alvinczi pajkosok-közöt vólnál) mind ezeket és több hozzád illendő rútságokat kérődöl reám... Mégis az te Tűköröd keresztényeni szelídségben zabállott áll-orczában öltöztet tégedet.

Hogy pedig az mostani írásomnak módgyárul tudósícsalak: én az te sok heába való szószaporításodnak tarafaráját és nyálas szitkaidnak zápor esését fül mellől bocsátom. Az dolognak velejét az mi illeti, ahoz szólok, és rendszerént az te Nyalábidnak² polyvás szalmáját az igazságnak aczél tűkörével felperzselem. Minthogy pediglen enyimmé tészed az Lethegyei Uram munkáját-is, tellyék kedved benne; úgy adok választ az én-ellenem-való írásodra, mintha csak-ugyan magam írtam vólna az Calvinista Tűkört.

*

*Az Tűkörnek harmadik részét mint
marczongja Alvinczi.*

Abban mondtam vala hogy álnakúl, rava-szúl, lelki-isméretek ellen bánnak velünk az calvinista predikátorok; mert noha előhózzák az Catholicusok szavait, de azoknak igazi magyarázattyát eltitkolják: sőt idegen értelemre facsarják. Az szókon akadoznak, de azoknak

² Alvinczi Péter Tűköre „Nyalábok“-ra volt felosztva.

igaz és mi-tőllünk jóvá-hagyott értelmét halgatással mulattyák. Mí az szentektől egyebet nem kérünk, sem várunk, hanem csak azt, hogy Isten-előt-való imádkozásokkal segícsenek... Annak-okáért midőn azon kéri az Catholicusok Bódog-Aszszonyt, hogy megmencsen testi lelki veszedelemtől, megszabadícson az büntől, az Istennek színe látására vigyen etc.: nem úgy kéri ezeket ő-tőlle, mint-ha maga erejével mindezeket megcselekedhetné, hanem csak olyan-formán, az mint Bonaventura megmagyarázta az Lelki Orvosság közzé íratott sóltárban, midőn így szól Szűz Máriához: *Mosd el, oh szent Aszszony, az te esedezésed-által, minden vétkeinket.* Miképpen azért szent János és az Bölcs azt mondgya, hogy az ember magát megszenteli: Szent Pál azt írja, hogy Timotheus magát és egyebeket-is üdvözít: Ezechiel azt hirdeti, hogy az ember megeleveníti lelkét: Christus Urunk azt mondgya, hogy az apostolok megbocsáttyák az ember vétjét, és egyéb helyekben is sokszor az embereknek tulajdonítja az szent írás még azokat-is, melyeket egyéb helyeken csak egyedül Istenhez illendő dőlgeknek nevez. De mivelhogy oly méltósággal fordítja mind ezeket az teremptett-állatra, az minémű méltósággal Istenhez férnek, vétek nélkül közli az teremptett-állatnak rendihez illendő mód-szerént ezeket az emberekkel. Azonképpen mí-is hasonló cselekedeteket és böcsülletes méltóságokat soha oly felséggel nem tulajdonítunk az szenteknek,

mint az élő Istennek, hanem sokkal alacsomb és csak szinte teremptett-állathoz férhető rendel.

Azért lelki-isméreti ellen s nem igazán mondgya, valaki azt mondgya, hogy mí az szenteket egyenlő méltóságban ültettyük Christussal, sőt Christust megfosztván, Máriára ruházzuk az Christus tisztit. Nincs ebben semmi. Valaki ezt cselekszi, nem tartozik az Római gyöleközethez: eretnek számban íratatik. Mit kívánsz, hogy ennél nyilvánban mondgyak? De te mint az siket aspis, bédugod füledet, hogy ezeket ne halljad: lészen oly üdő, hogy felnyílik szemed, de talám későn, ha most nem gondolkodol üdvösségedről. Ha igazat szerecz, ne keres az mi vallásunkról más tanút, hanem mi-magunkat, kik tudgyuk mi vagy on szívünkben. Ne akadoz a szókon, hanem azoknak értelmét ved mi-tóllünk. Mí-is vélled-eggyüt vallyuk, hogy a ki Christussal egyenlő rendben állattya az szenteket, eretnek nevet érdemel; ne fogd tehát reánk az magad álmát és káromkodását. De heába bajlódom veled, ha az élő Isten szívedet meg nem szállja. Kérem azért az én Uramat, hozzon eszre téged.

CSEPREGI SZÉGYENVALLÁS, AZ-AZ RÖ-
VID FELELET MELYBEN AZ CSEPREGI
HÍVSÁGOKNAK KÖSZEGI TÓLDALÉKIT
VERŐFÉNYRE HOZZA PÁZMÁNY PÉTER.

PRÁGA. M. DC. XVI.

Elöl-Járó Levél.

*Ez írásra honnan adatott okom: És hány
részre osztatik ez könyvecske.*

Két vagy három esztendővel az-után, hogy ezeket írtam vala, magyarul fordíták Csepreg vidékén az Hafenreffer könyvét és hogy az bűdös bor czégér-nélkül ne maradna, az könyv eleiben valami szakadozott tóldalékot függesztének, melyben az én írásomon kezdének szegszgetni. Mingyárt válaszok lőn: és hevenyébe torkokban vereték éretlen kérődések. Most azért viszontag két Morgó¹ (más nevek sem lészen az én írásomban) egybe-czimborálván, valami szurkos pappirossat undok téntával, olvashatatlan rút bötűkkel, éktelen és tisztességbeli ember szájából kiejthetetlen rút morgásokkal bémocskolván, én-reám mint feltött társokra, mesterségeknék szokott nyilaival, szitokkal és hamissággal lövöldöznek.

Szintén úgy vagyon dőlgek ezeknek az Morgóknak, mint midőn az erdeit (-vadkant) megűzik, megfárasztják és megsebesítván, inárul leverik. Néki búsul az fene marha; nagy röhögéssel csattogtattya fogát és rút tajtékot túr-

¹ Zvonarith Imre, Nagy Benedek s Decan Imre.

ván, undokúl agyarkodik, verdődik: maga ezzel csak magát fáraszttya, sebet öregbíti, és életét forgattya. Ezek-is az Morgók, érezvén magokban az erős bizonyságok lövöldözésinek szaggatásit, igazi óltalomban megfogyatkozván, szidalmazó tajtékot túrnak: agyakat trágár csattogással köszörülik: maga ezzel nem hogy kitepernék az igazságnak mélyen beléjek veretett dárdáját, de sőt inkább öregbítik sebeket és versengésekkel verőfényre hozzák veszett igyeknek gyalázattyát.

...A ki velejét az dolognak megvisgállya, eszében vészi, hogy efféle írások nem igazságmutatásra valók, hanem csak szem-fínyvesztések, melyekkel az együgyűket vesztik, sillyesz-tik. Mert az kösségnek nagyobb része-előt az Lutheristaságnak igazságára elég, ha azt mondhattyák, hogy az predikátorok immár megfelelték az Kalaúzra. De igazánne vagy hamissan? helyessené vagy helytelenül? eszesenné vagy csélcsapójúl? okkal-é vagy szidalmakkal? méltó mentségekkel-é vagy trágársággal? az derék dőlgekra attak-é választ vagy csak csirippeltek imit-amot valami aprólékon? keveset gondolkodik az népség arról.

Hogy azért mindeneknél nyilván légyen, hogy nem orosz lány-ordítás, hanem szél-indító rívás az Morgók nyelveskedése, mellyel az Kalaúznak hitelt szerezvén, magokat szégyenítik: ezt az rövid írást Hat részre osztom.

*Esztelenül bizonyították az Morgók újonnan,
hogy az Kalaúz hamissan említi az írásokat.*

El akarják hitetni az Morgók, hogy megvesztegetett írásokkal hadakozom ellenek: azért azzal vádolnak, hogy ellopok az írásokban, melyeket elő-állatok és az hová igazítok, sokszor semmit abban nem találnak, a mit említtek. Ezeket három példával erősítik. De minnek-előtte ezekre megfelellyek, jó lelki ismérettel tudományt tészek, hogy az Kalaúzban senkit az régi Doctorok-közzül biznyságúl nem állattam, kinek az dologhoz tartozó tulajdon szavait magam nem olvastam volna. Noha azért megtörténhetett vagy magam kezének, vagy az nyomtatónak esetiből, hogy az könyvek vagy caputok számában változtatás történt; de vétek nem esett szánt-szándékból: sem abból, hogy az mit mondok, abban az authorban nem találtatnék.

*

*Veszedelmes tanítások nincsenek
az Kalaúzban.*

Hamissan írják az Morgók, hogy én megfosztom Christust erősségétül, bölcsességétül, birodalmátül. Hamisság az-is, hogy tagadom az isteni mindenhatóságot Christusnak adatottnak lenni. Mert az Kalaúzban nyilván írtam, hogy minden isteni tulajdonságok közöltettek az emberi természettel, mert az Fiú személyé-

nek közbevetése-által az emberi természettel egy személyt szerzettek.

Bizonyság-nélkül ejtett hamisság az-is, hogy ha az Christus emberi természetit mindenhatónak nem vallyuk, meg nem váltattunk az ő bajvívásával. Semmi színe nincsen ennek az következésnek. Mert az bőséges váltságra elég, hogy az igaz Isten és igaz ember személyének véghetetlen méltóságával oly böcsületet adott szenvedésének, mellyel az bűnök adósságát sokképpen meghalladta.

Az-is hamisság, hogy az én tanításomból következik, hogy most sem tud mindent Christus. Mert Christus mindeneket tud. De az a kérdés, ha embersége-szerént illeti-é őtet az *omniscientia*, mindenek tudása, vagy pedig istensége-szerént?

Az-is hasonló hazugság, hogy én azt tagadom, hogy az Fiú Isten az ő-tőlle felvett emberi természetivel tulajdon hatalmát közlötte volna. Mert ezt annyira nem tagadom, hogy tí sem jegyezhetitek helyét, melyben ezt tagadtam volna.

Az-is csak ugyan hazugság, hogy én két személyű Christust tanítok. Mert én csak egy személyű Christust hiszek, melyben két természet lévén, emberi természeti-szerént halandó és teremptett erővel tündöklő: isteni természete-szerént halhatatlan és mindenható.

*Az Kalauszról rosszsz ítéletet tett egy esze-
fordúlt De Kan.*

...Az harmadik Morgó¹ három dologgal sententiázza s kárhoztattya az Kalaúzt. I. Hogy sok helyen álmodt hűvelyez és embertelen gyermekséget beszél. II. Hogy minden réndeket szidalmaz, kiért mindenektől bocsúsíltlenséget érdemel. III. Hogy teli aprólékos gyermek-játékokkal.

Második vádolás.

II. Példa. Azt írja az Kalaúz, hogy az uraknak nem engedik az hit barázdálását. *Felelet.* Arról vala szó, hogy az szent írásba mély és nehéz értelmű dologok vannak. Azért ha csak egy köz mesterségbennis apród esztendőket kel tölteni, minek-előtte ebbe valaki tudós legyen, az isteni dologoknak értésére nagyobb üdö és szorgalmatosság kívántatik. Azért az kiknek már hivatallyal vagyon, hogy azok barázdálya az hitet, nem szenvedgyük mi Catholicusok. Hanem azt akarjuk, hogy vagy úr vagy szegény ember, de az Anyaszentegyház ítéltihez szabja magát az szent írás értelmében. Ezt mondtam és ebben semmi ellent nem tartnak az catholicus urak. Sőt magok-is ezt hiszik és vallyák: kérd-meg tőlük, ha nem hiszed. Tudom, hogy ezt földes uratoknak ti nem méritek mondani. Mert Luther tanítása

¹ Decan Imre.

az, hogy az Isten nem hatta az egyházi Doktorokra és gyöleközetökre az hitrűl-való ítéletet, hanem az kösségre: és az pásztor tartozik az ő juhainak ítéletit követni; kit sok helyen annyira megtartatnak az prédikátorok, hogy az mit predikállani akarnak, előb az magistrátushoz kel vinniek.

IV. Példa. Minden egyéb rendeket böcsületlenül nevez és közönségessen gyaláz az Kalaúz. *Felelet.* It sem találod az igazat. Mert én közönségessen semmi rendet nem gyaláztam: hanem afféle eszeveszett aszszony népet, ... sajtárokat, éretlen katonákat vagy műveseket, kik az sz. írás értelmében annyit tulajdonítanak magoknak, hogy ebben az régi szentektől és az Ecclesiától nem akarnak halgatni: sőt ezt lapoczkázni és tanításában meg merik torkolni. Effélékről vala szó. Effélék pedig minémű tisztességet érdemlyenek, ő maga Christus Urunk előnkben adgya, midőn megparancsollya, hogy az Anyaszentegyháztól nem halgatókat pogányoknak és nyilván gonoszoknak ítéllyük.

RÖVIDFELELET KÉT CALVINISTA KÖNY-
VECSKÉRE, MELLYEKNEK EGGYIKE
OKÁT ADGYA, MIÉRT NEM FELELNEK
AZ CALVINISTA PREDIKÁTOROK AZ
KALAÚZRA,¹ MÁSIKA ITINERARIUM
CATHOLICUMNAK² NEVEZTETIK.

M. DC. XX.

(E munka változtatásokkal megjelent a Kalauz 1623. és 1637. kiadásában: *Az újtók mint szoktak felelni a mi írásainkra* címmel.)

Második okát, mellyért nem méltó feleletre az Kalaúz, azt adgyák, mert *soha szem olyan könyvet semmi-féle nyelven nem látott, kinek az margóján annyi vide supra, vide infra, lásd oda fellyeb, s lásd oda aláb vólna, mint az Kalaúzba. Ezer kétszáz hatvan háromszor igazít oda fellyeb s oda aláb ... Efféle vide supra-val s vide-infra-val ki veszekednék?*

Kérlek valaki vagy, ály-meg it egy ke vessé és vedd eszedbe az calvinista predikátorok tudatlan gondolatlanságát és esztelenségét. Tudatlan gondolatlanság az, hogy *soha szem nem látott oly könyvet, kinek az margóján annyiszor vólna írva supra et infra, mint az Kalaúzban.* Mert az calvinista Bibliában, melyet Tremelius kibocsátott deákul, sőt az Molnár Magyar Bibliájának szélinnis, sokképpen többször vagyon írva az *supra, infra*, hogy-sem az Kalaúzban. Az Molnár Magyar

¹ Az elveszett mű szerzője: *Milotai István*. 1616.

² Szerzője: *Alvinczi Péter*. 1618.

Bibliájának csak az Moyses könyveinek karéján, nagy könnyen háromszáz harmincz kétszer számláltam ezeket az szókat *supra*, *infra*; sőt azon Magyar Bibliának két rövid caputyjának (Levit. 18. et 20.) az szélin, úgy tetczik, ezt az két szót *supra*, *infra*, huszon kilencz-szer találtam. Ha azért sokkal többször találattik az ti Bibliátokban ez az két szó *supra*, *infra*: mit mondgyunk az ti tudatlan és vakmerő bátororságtokrúl, mellyel azt vitattyátok, hogy *szem nem látott könyvet, melynek margóján az supra, infra annyiszor vólna, mint az Kalaúzba?*

*

KEMPIS TAMÁSNAK CHRISTUS KÖVETÉSÉRŰL NÉGY KÖNYVEI, MELYEKET
MAGYARRA FORDÍTOTT PÁZMÁNY PÉTER
ESZTERGAMI ÉRSEK. M. DC. XXIV.

A Magyar Országban Levő Keresztyéneknek Istentűl Minden Jót Kevánok.

... A Christus Követésérűl, és a csalárd világnak megutálásárűl, ezer négyszáz negyven egy esztendőbe Kempis Tamás *Canonicus Regularis S. Augustini* négy rövid könyvet írt, együgyű szókkal, de csuda nagy lelki bölcseséggel.

Noha pedig ezt a könyvet, régen, minden keresztyén nyelvekre, sőt még török nyelvre is fordították, de én ez ideig nem láttam, hogy valaki azt magyarúl kinyomtatta-vólna; maga

én a Biblia után nem olvastam könyvet, melynek előtte ezt nem ítéltem volna fordításra méltónak. Azért, a hívek vigasztalására, magyarrá fordítám e könyvecskét. Igyekeztem azon, hogy a deák bötűnek értelmét híven magyaráznám; a szóllásnak módgyát pedig úgy ejteném, hogy ne láttatnék deákból csigázott homályossággal repedezettnek, hanem oly kedvesen folyna, mint-ha először magyar embertől, magyarul iratott volna. Adgya a mennek földnek Istene, hogy valakik ezt olvassák, lelki vigasztalással gerjedezenek naponként az isteni szolgálatra, Amen.

BIZONYOS OKOK, MELYEK EREJÉTŰL
VISELTETVÉN SOK FŐ EMBER, MINT
ENNEK ELŐTTE, MINT E NAPOKBAN IS
AZ ÚJ VALLÁSOK TÖRÉBŐL KIFESLETT
ÉS AZ RÓMAI ECCLESIAÉNAK KEBELÉBE
SZÁLLOTT. ÍRTA CARDINAL PÁZMÁNY
PÉTER ESZTERGAMI ÉRSEK. POSONY.
M. DC. XXXI.

Egy Fő Ember Levele:

Melyben Okait Adgya Vallása Változtatásának.

Meg-Hitt régi jó akaró Uram, s Atyámfia: tekéletes jó akaratból írt leveledet, nagy neven és illendő böcsüllettel vettem: melyben nem kevés csudálkozásodat jelented, hogy, Religiómat változtatván, Szent Péter hajójá-

ban a' Római Ecclesiának kebelébe jöttem. Mert, ha a' Lutherista vagy Calvinista Valásban gyengén gyökerezett ember megtántorodott volna, azon csudád nem volna. De hogy én, a' ki úgy megvastagodtam és erősödtem volt előbbi vélekedésimben, hogy azok gyökérének, szívem gyökerével kellett volna kiszakadni belőlem, új Világosságra tértem: azt minden várakozásod-kívül esett dolognak jelented, és álmélkodással nem győződ. Kívánod pedig érteni töllem bizonyos okait, melyektől viseltetvén, erre birtam magamat.

... Még az Igazságnak valóságos isméréti után-is, senki ne ítéllye, hogy könnyen és hirtelen lett ez a' változás: Számtalan lelki tuskodásim, kimagyarázhatatlan sok akadémim, és tartóztatásim voltak. Menyiszer forgott elmémben, hogy késő volna nékem Hitet cserélnem, mert immár vén Pribék lennék? Hányszor ütközött elmémbe, mit mondanak az emberek felölled? Mely rút, mely gyalázatos neved léssen? Ki azt fogja itélni, hogy reménségért, előmenetelért, kedvért, cselekeszel: és kereskedel a' Hittel. Mi bolondúlnak, és csekély okosságúnak hirdet. Minnyájan pedig, kikkel eléb barátságosan éltél, idegenek lésszenek: Álhatatlan, változandó, hajlandó, forgandó neved léssen.

Mind ezeket az akadémikokat, és töb tartóztató köteleket elszaggata az Isten Szent Lelke: és arra vezérle, hogy az ismért Igaz-

ság követésében, minden emberi tekintetet,
minden világi gondolatot hátravessek.

*

AZ SZ. ÍRÁSRÚL ÉS AZ ANYASZENTEGY-
HÁZRÚL. KÉT RÖVID KÖNYVECSKÉK,
MELLYEKET ÍRT PÁZMÁNY PÉTER ESZ-
TERGAMI ÉRSEK, BÉCS. M. DC. XXVI.

Az Böcsülletes Bihar Vár-Megyének

Sok Aldomásokkal Gyarapodó Csendesz Álla-
patnak Hoszabbodását És Lelki Vigasztalá-
soknak Terjeszkedését Kívánok Istentől.

Negyven egész esztendeje lészen, mikor az
Ur Isten engemet honnyomból, az-az, őseim-
nek örökségéből, ismerőimnek társaságából,
atyafiságomnak nemzetségéből kegyelmesen
kiszóllíta és egyházi állapotra választta. Soha
az-ólta, *Édes nevelő Hazám*, feledékenségben
nem volt előttem emlékezeted, sőt kívántam és
kerestem abban módot, hogy velem-való daj-
kálkodásodat hálá-adó szolgálattal valami rész-
ből megköszönnyem, és benned-lakozó atyám-
fiainak csekély értékem-szerént kedvesked-
em. De mód nem adatván élő nyelvem taní-
sával hozzád-való kötelességemnek terjeszté-
iébe, hogy tellyességgel háládatlanúl meg ne
nallyak; vénségemben ezzel a kis írásomnak
néked ajánlásával, ha kötelességemnek eleget
nem tehetek, ismértetni akarom hálá-adó igye-
kezősemet: és, ha tehetségem megfelellhet kí-

vánságomnak, azon lések, hogy lelkednek szolgállyak és írásommal ösvényecskét irtogassak üdvösségedre.

Noha pedig kiseded az ajándék, mellyel néked, *Szerelmes nevelőm*, magamat kelletem: de, mivel lélek üdvösségben jár, nem kétlem, kedvesen vészed, ha az örök boldogság kívánásának valami szikrája gerjedezen benned.

Tenger az igaz hitrül-való egyenetlenségek vitatásának eláradott özöne: de azért minden visszavonás csak e kis könyvben foglalt iker kérdésen fordul, mint valami sarkon, és azokban megegyesödvén, a több dolgok-is eligazodnak.

Kedvez, *Édes Hazám*, kedvez te-magadnak: és az okosságnak vezérléséből, nem csak akarodnod tetkezéséből rendellyed üdvösséged dolgát. Végy-fel egy kis munkát üdvösségedért... Tudom, hogy könnyeb az igazságot megismértetni veled, hogy-sem az emberek tekinteti-ellen akaratotat ennek követésére indítani. De eszedbe jusson, hogy Isten tégedet igazság-szerént ítél, nem emberi vélekedés-szerént. Szerencsétlessen, vezessen, oktasson az Ur Isten, *Édes Hazám*, és bővelkedtessen minden áldomásival. Amen.

*

*Mit tanított az Ecclesia Sz. Agoston idejében
a mostani visszavonyásokról?*

Christus születése-után minden száz esztendőök forgásában virágozó Szentek írásából künyű meg-

mutatni, hogy azokban az ágazatokban, melyek-ről az új tanítók vissza-vonyást támasztottak, eggyezett a keresztyénség a római *Ecclesiával*. De én csak a Szent Ágoston írásból akarom megismértetni, hogy ő idejében a keresztyén világ azt hitte és tanította a nevezeteseb ágazatokban, a mit most mi-bennünk kárhoztatnak az új tanítók. Miért választottam pedig Szent Ágostont tanulnak e dologban? Okai ezek: 1. Mert az ellenkezők-is leg-inkáb böcsüllik a régiek-közzül Sz. Ágostont, kit *Calvinus* az *Institutióban* tizenegyszer nevez szentnek; és ő-tölle, úgy-mint leg-hitelesb tanútúl, írja, hogy megérthettyük a régi *Ecclesiának* tanítását. 2. Mert oly üdőben élt Sz. Ágoston, melyről azt írják az ellenkezők, hogy még akkor az apostoli tudomány változás-nélkül igazságában maradott, mivel Sz. Ágoston született 355. esztendőben. 3. Mert a mit Sz. Ágoston hitt és tanított, ugyan azont vallották a sok számtalan tudós szent *Doctorok*, kik vagy együt éltek Sz. Ágostonnal, vagy ő-utánna virágoztak.

§ 1.

A dicsőült Szenteket segítségül hitták Szent Ágoston-idét.

Tom. 9. Libro Meditationum, cap. 40. *Sancta et immaculata Virgo Dei genitrix Maria, intervenire pro me digneris apud illum, cuius meruisti effici templum. Sancte Michaël, Sancte Gabriel, Sancte Raphaël, Sancti chori Angelorum atque Archangelorum, Patriarcharum atque Prophetarum, Apo-*

stolorum, Evangelistarum, Martyrum, Confessorum, Sacerdotum, Levitarum, Monachorum, Virginum, omniumque Iustorum vos rogare praesumo ut pro me culpabili, ipsi Deo supplicare dignemini.

§ 2.

A purgatoriumot és halottakért-való könyörgést hitték Szent Agoston-idét.

Tomo 3. Enchiridio ad Laurentium, cap. 110.: *Neque negandum est defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosynae in Ecclesia fiunt.*

§ 3.

Az embernek szabad akarattját szinte úgy vallotta Szent Agoston, mint most a pápisták.

Tom. 7. Libro De Gratia et Libero Arbitrio, cap. 2.: *Apponet tibi ignem et aquam etc. Ecce aperitissime videmus expressum liberum humanae voluntatis arbitrium, etc. Quomodo Deus jubet custodiri mandata sua, si non est liberum arbitrium.*

§ 4.

A megigazúlt emberek jó cselekedeteinek érdemét úgy hitte és tanította Szent Agoston, mint most a római Ecclesia.

Tomo 9. Serm. 15. De Verbis Apostoli: *Gratia praecessit meritum tuum; non gratia ex merito, sed meritum ex gratia.*

§ 5.

Hogy a hit magán nem elégséges az igazulásra és üdvösségre, azon formán vallotta Szent Ágoston, mint a Catholikusok.

Tomo 3. Libro 15. De Trinitate cap. 18. *Ipsam fidem, non facit utilem, nisi charitas. Sine charitate quippe, fides potest quidem esse, sed non prodesse.*

§ 6.

A negyven-napi böjtöt húsétel-nélkül tartották Szent Ágoston-idét.

Tomo 10. Sermon. 62. de Tempore: *Aliis diebus jejunare, remedium est, aut praemium: in Quadragesima non jejunare, peccatum est. Alio tempore, qui jejunat, accipit indulgentiam; in Quadragesima qui non jejunat, sentiet poenam.*

§ 7.

Az Anyaszentegyház traditióit böcsüllötte Szent Ágoston.

Tomo 2. Epist. 86. ad Casulanum: *In his rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta majorum, pro lege tenenda sunt.*

§ 8.

Az egyházi személyek nőtelen életre köteleztettek Szent Ágoston idejében.

Tomo 10. Sermon. 37. Ad Fratres in Eremo: *Si conjugium sacerdotibus prohibetur, quanto magis crimen fornicationis in nobis aestimabitur.*

§ 9.

Azt hitte Szent Agoston, hogy bizonyosok nem vagyunk üdvösségünkről.

Tomo 7. De Bono Perseverantiae, cap. 1.: *Utrum quisque munus perseverantiae acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum est.*

§ 10.

Az oltári Szentségről azt vallotta Szent Agoston, a mit most a pápisták.

Tomo. 10. Serm. 28. Hogy éléb kel imádni és azután venni az Ur testét: *Nemo illam carnem manducat, nisi prius adoraverit.*

Tomo. 10. Serm. 28. De verbis Domini. Hogy a Kenyér testé változik: *Ante verba Christi, quod offertur, panis dicitur! ubi Christi verba deprompta fuerint, jam non panis dicitur, sed corpus appellatur.*

A' SETÉT HAJNAL-CSILLAG UTÁN BUJ-
DOSÓ LUTERISTÁK VEZETŐJE, MELY
ÚTBAN IGAZÍTTYA A' VITTEBERGAI
ACADÉMIÁNAK FRIDERICUSB ALDUI-
NUS ÁLTAL KIBOCSÁTOTT FELELETIT
A' KALAÚZRA. PÁZMÁNY PÉTER ESZ-
TERGAMIÉRSEK ÍRTA. BÉCS. M. DC. XVII.

Oka És Czéllya Ennek Az Irásnak.

Mitül fogva Isten az én méltatlanságomat nagy kegyelmességéből, Egyházi hivatalra választotta. egyéb fel-tett czélt szemem-előtt nem

viseltem, hanem hogy az én Uramnak kedveskedgyem, az ő igazságát vékony tehetségem-szerént őltalmazsam, terjeszszem: és a' Hitben meg-csalattakat, útba igazítesam. Azért, sem gyűlölségtől, sem hiuságtól nem viseltetvén, csak az egy Igazság ismémentire függesztvén szememet, Anno 1613, nyomtatásban kibocsátottam vala egy könyvemet, *Igazságra vezérlő Kalaúz* neve-alat. Az-olta, mind sibogtak, és őrlődve kígyó-követ fűjtak a' *Luteristák*, hogy erre valamit felellyenek: de, mivel az Igazságnak hatalmas ereje zabolán hordozta őket, ez-ideig halgattak: hanem, a' mint Balduinus írja, a' szegény Thurzó Györgyné, a' *Kalaúzt*, az egész *Vittebergai Academiának* küldvén nagy költséggel szorgalmaztatta, hogy valamit írjanak ellene.

Csiríppeltek ez-előtt-is imez-amaz tudatlan *Sóczék* a' *Kalaúz* némely cikkelyin, aprólékos papirossacsákban: De most immár, a' Luter *Successora* avagy Hely-tartója, *Balduinus*; a' Luterista Romának, az-az *Vittebergának* tellyes *Academiája*, az-az, minden tudós bölcseinek sokasága, nyúlt a' dologhoz; és hosszszú Irással igyekezett a' *Kalaúz* rontására.

Ezt a' *Kalaúz*-ellen-való Irást, a' *Vittebergai* Doktorok *Phosphorus*-nak, az-az, Hajnal-csillagnak nevezték, jelenteni akarván, hogy a' bódogtalan *Luteristáknak* még fel nem költ ez-ideig az *Igazság Napja*; hanem most kezd *Vittebergából*, Észak-felől, Hajnal-csillagok támadni.

... Az egész Irásban, Balduinusnak minden mesterkedése két dologban áll: Először: Nem csak hamissan, és lelkiisméreti-ellen, hozza-elő a' mi Vallásunkat; de a' *Kalaúz* bizonyságit is föltonként, szakadozva, és ina-szakadtúl említi. Másodszor: A' Pápák életéről, *Roma* városának feslettségéről, a Jesuiták, Barátok, és több Egyházi rendek maga-viseléséről, régen meg-poshadt historiácskákat, ottan-ottan előugrat.

Ezekre nézve, talám szükséges nem volna az új felelet, a' régi káromkodásokra... Hogy az én szerelmes Hazámnak, tiszttem és hivatalom-szerént ez-aránt-is szolgállyak, rövid Írássommal meg-rázogatom a' *Vittebergai* feleletet; úgy azért, hogy... csak azt viszem próbakőre, a' miben a' *Kalaúzt* mardossa, és az igaz *Romai* Vallást vétkesíti.

És jóllehet Deákúl-is tudok, de mivel a' *Kalaúzt* a' Magyarokért Magyarúl írtam, annak óltalmát-is Magyarúl akarom írnyia, Nemzetemnek lelki orvosságáért. Tudom, ebben senki meg nem ütközik. Mert, ha másnak szabad a' Magyar könyvre Deákúl felelni; engem sem tilthat senki, hogy Magyarúl ne írjak a' Deák könyvre.

„I S T E N T R O M B I T Á J A.”

*A ki nem ég, fel nem
lobbanthat egyebeket.*

(Pünköszt napján, predikáció.)

A RÓMAI ANYASZENTEGYHÁZ SZOKÁ-
SÁBÓL, MINDEN VASÁRNAPOKRA ÉS
EGY-NEHÁNY INNEPEKRE RENDELT
EVANGELIOMOKRÚL PREDIKÁCZIÓK,
MELLYEKET ÉLŐ NYELVÉNEK TANÍTÁ-
SA-UTÁN ÍRÁSBAN FOGLALT CARDI-
NAL PÁZMÁNY PÉTER ESZTERGAMI
ÉRSEK. M. DC. XXXVI.

*Az Én Kegyelmes Uramhoz,
A Tellyes Szent Háromság Egy Bizony
Istenhez*

Alázatos Ajánló Írásom.

Örök mindenható, felséges Isten, uraknak
Ura, királyoknak Királya, emberi erőtlenség-
nek kegyes gyámolya és minden igyekezetek
gond-viselő vezérlője: hálákat adok szent Fel-
ségednek, hogy engemet kegyelmességedből az
igaz hit zászlaja alatt, egyházi állapotban, kö-
teles szolgálóddá fogadtál; áldásodat reám-árasz-
tottad; lelki és testi ajándékiddal szívemet
magadhoz-szelidítetted: akaratomat szolgálá-

tothoz édesíttetted: késedelmességemet serénységre sarkantyuztad: gyarlóságimat érdemem-szerént nem ostoroztad: hatalmas kezeiddel belém-oltott igaz isméretedet naponként nevelted; dücsösséged terjesztésére szívemet gerjesztetted; és a világ bojtorjánába ragadott kívánságimat szolgálatodra esztenezted.

Mivel azért ifjúságomtúl-fogva, arra volt függesztve szemem világa és elmém futása, hogy a te nagy Neved dücsössége terjedgyen: fáratságomat nem szántam, tehetségemet meg nem vontam szolgálatodtúl... A kiket eleven nyelvemmel szent Neved félelmére, szerelmére, igaz ismeretire nem mozdíthattam; írásommal akarván serkegetni és üdvösséges utra vezetni: nem illett, hogy ezt a munkát, mely a te kegyes áldásodból származott és egyedül szent Neved tisztességét vette czélul szent Felségeden kívül, más valakinek ajánlanám.

Kisdéd és lengeteg ajándék ez: mert az én tudatlanságom keze-szennye rajta maradott a te tisztességes, szép tanításid kimagyarázásán.

Azért, én Uram Istenem, a te végetlen jóvoltodnak és mindenható kegyelmességednek alázatosan ajánlom munkás fáratságokkal egybe-szerzett írásomat. Te tanítottál Uram engem ifjúságomtól fogva, hogy hirdetném a te csudálatosságodat. Vénségem-ig és utolsó agságomig ne hadgy-el engem: had hirdessem hatalmasságodat, következő híveidnek-is.

És, mint-hogy szállani kezdettem-előtted Uram, noha por és hamu vagyok, még egy

könyörgésemet bocsásd kegyelmes füleidhez. Akárki megnyit szántcsón, vessen, ha a te áldásod nem gyökereztetí, ha az elhintett magot nem neveli, heába-való minden fáratság és igyekezet... Azért, adgy a te méltatlan szolgáltnak oly áldomást, hogy a kik az én munkámat, a te ajándékoat, az anyaszentegyház tár-házából vett igazságokat olvassák, tisztullyon értelmek setétsége az igaz hit ismértire, lágyullyon szívek keménysége Penitencziára; gerjedgyen lelkek hidegsége szerelmedre...

Ha sok, a mit tölled-kérek Uram, ottan csak azzal áld-meg méltatlan szolgál fáratságát, hogy bár-csak egy bünös ember térésére, egy lélek üdvösségére, légyen segítő, tanításom. Fáratságimnak bévséges jutalma lészen, ha a Christus Vérelvel megváltott lelkek-közzül, csak egynek üdvösségére, segítő eszköze lészen írásom.

Irtam Posonban, 1636. esztendőben.

Isteni Felségednek

legkisseb szolgája:

Pázmány Péter.

*

*A Keresztyén Olvasóhoz Írásomnak Feltett
Czéllyárúl.*

Mivel Isten kegyelmességéből, kezetekbe bocsátom keresztyén olvasók, az én csekély írásimat, négy dologrúl akarlak rövideden tudósítani.

1. Noha az Isten Könyvéből, a régi szent atyák és világi tudósok tanításából, sokat *deákul* írtam: mivel sokszor nagyobb és kedvesb ereje vagyon mondásoknak abban a nyelvben. De külömb, és kisseb bötüvel nyomtatták a *deák* szókat. Úgy rendeltem pedig azoknak *magyarul* írt formáját; hogy, aki *deákul* nem tud, vagy a ki a kösség-előt *deákul* nem akar olvasni, csorba nem esik a magyar írásban; hanem úgy foly, mint ha a *deák* szók közbe-vetve sem vólnának. Azt-is adom tanácsul, hogy a kik ebből a könyvből olvasnak a kösség-előt, ki-hadgyák a *deák* mondásokat; és csak azt olvassák, a mi *magyarul* vagyon. Mert haszontalan és unalmas a kösség-előt sokat *deákul* olvasni, mivel a közbe-vetett *deák* szók, kiverik inkább az egy-ügyük elméjéből, hogy-sem belé óltanak a tudományt. 2. A mostan támadott tévelygések-ellen, mivel bévségesen írtam a *Kalaúžban*, és egyéb harczó könyveimben: nem akarom it kétszerezni írásimat. 3. A pogányok rosz *fabuláit*, és hiuságos, vagy ártalmas csevegésit írásomba nem elegyítem; de, a hol a keresztyén emberhez illendő jóságokrúl, és dícsíretes erkölcsökrúl, tisztességes mondásokat és cselekedeteket találtam, azokat előhoztam: nem-csak azért, hogy édesítesem és ékesítsem ezekkel tanításomat, hanem illyen okokért fő-képpen: Nincs oly rosz kert, melyben valami hasznos fű nem vólna; nincs oly rosz könyv, melyben semmi jó nem találtatnék: azért, a tövis-közzül, kiszaggattyuk a rósát; a sárból kimossuk az aranyat; a mi jót a pogányok írásiban találunk, éppületünkre fordíttuk. El kel haját beretválni;

körmét vagdalni; ruháját változtatni: hogy, se hamisság körmeivel meg ne sércse, se hiuságos szók hajával, és *fabulák* csintalan öltözetivel, meg ne mocskolja az igazságot; hanem, eléb kitisztúlyon hiuságiból.

A kik pedig ezt az én írásimat olvassák, azokat igen kérem, Isten-előt engem imádságokkal segítsenek, és fogyatkozásimat köny-húllatásokkal mosogassák.

*

A Keresztyén Predikátorokhoz, Intés.

A predikátor Isten trombitája: mennyei titkok sáfára: anygyali kenyér osztogatója. Először azért; szorgalmatos tanulással készüljétek a predikáláshoz. A predikációt ne futó-félben, hanem hosszú ideig-való jobbításokkal készítsétek. A mit tanítani akartok, azt magatok sokkáig és jól tanulmányátok. A hirtelen-szóllás, tellyes hiuságokkal: és, valaki készületlen predikál, üti-véti a dolgot; sem elei, sem utóllyá szóllásának: csak haboz: egybe zűr, zavar mindeneket; akár-mit, akár-hol, előhoz: és ki nem tud gázolni hosszan nyújtott beszédiből.

Másodszor: Azon legyetek, hogy miképpen a predikátorok mestere, *Coepit facere et docere*, cselekedeti példájával tanított elsőben, az-után nyelvével; úgy tí se legyetek csatornák, melyeken által-foly a víz; hanem teli kútak legyetek, hogy magatok bévségéből, másokat-is itassatok.

Két nagy fogyatkozást tapasztaltam az ifjú predikátorokban. Egyiket azt; hogy a tanításban,

nem tészik-czélul a halgatók lelki hasznát; nem azon vannak, hogy *Doceant utilia*, hasznos és gyümölcsös tanításokat adgyanak: hanem, hogy elméjek, tudományok, ékesen-szóllások mutogatásával dicsekedgyenek és magokat csudáltassák. Másik fogyatkozást, azt tapasztaltam; hogy a dorgálásban gondolatlanok. Csak arra vigyázzon a tanító, hogy emberek nevezése-nélkül dorgállya a bűnöket. Az ő szavai tüzek légyenek, mellyekkel fel-gerjedgyen a halgatók szíve: esztenek légyenek, mellyek jóra izgassák a késedelmesekeket: erős nyilak légyenek, mellyek a szívek keménységét megszaggassák.

*

A magunk-ismeréséről.

Isten mértékében, Christus szentséges életének fontyában mérjük-meg erkölcsünket. Lásuk, ha heánosok nem vagyunk.

Jaj, mely mocsokosnak látezik a mi tisztaságunk! mely haragosnak a mi szelídségünk! mely fel-fuvalkodotnak a mi alázatosságunk! mely kegyetlennek a mi irgalmasságunk! mely gyarlónak a mi erősségünk, ha a Christus tükörébe nézünk! Oh mely száraznak találtatik a mi sirásunk! mely kép-mutatónak a mi töredelmességünk! mely fösvénynek a mi adakozásunk! mely torkosnak bőjtölésünk! mely változónak álhatatosságunk! mely szó-fogadatlannak engedelmességünk! ha Christus Urunk erkölce-mellé állanak!

(Advent III. vasárnap. II. predikáció.)

*

A Jesus nevéül.

Ama mézes-nyelvű *Szent Bernárd*, magyarázván, a mit a jegyes monda *Christusról*, hogy *Oleum effusum nomen tuum*; az ő neve, kiöntetett drága-illatú olaj: azt írja, hogy az olaj világosít lámpásban, táplál érekben, sebeinket gyógyította a flastromokban: a tüzet táplállya, az éhséget óltya, a fájdalmat enyhíti; és, így fényesség, étel, orvosság az olaj: ezen-képpen, úgy-mond, a Jesus neve, világosít, mikor predikáltatik. Mert *In lumine tuo videbimus lumen*; ennek fényessége-által, hozatott a világ az isteni dolgoknak isméréstire; *fuimus tenebrae, nunc lux in Domino*; az-előt setétségben vóltunk: mihent a Jesus neve hirdetteték, *In admirabile lumen*, csudálatos, és minden világi tudományok fényességénél nagyobb világosságra jutánk, eláradván az isteni tudomány, mint a széles tenger, a világra. Ez a név táplál, mint lelki eledel. Ha bűneink terhétől lenyomatunk: *Computrescet jugum a facie olei*, elrothad a bűnnek igája ettől az olajtól. Ha fáradságunk elszakaszkodtat, erősíti szívünket. Ha szomjúhozik lelkünk, mihent a Jesus nevét elő-vészi, és azt forgattya, megnyhódik szárazsága. Sovány, és igen száraz minden lelki eledel, minden tudomány és bölcsesség, ha ezzel az olajjal nem öntöztetik. Azért írja Sz. Ágoston, hogy, akár-mely ékesen-szólló írást olvasott, de ha Jesust nem találta benne, reves tőkét láttatott rágni; semmi ízt benne nem érzett. A Jesus neve pedig,

Mel in ore, in aure melos, in corde jubilus;
 méz a szájban, musika fülben, gyönyörűség a
 szüben. Végezetre, a Jesus neve orvossága
 minden lelki nyavanyánknak. Ha a világ in-
 ségi-közöt, szomorúság fojtogattya szűvedet:
 semmivel inkább nem vígasztaltatik, mint, ha
 Jesust szűvedben és szájadban forgatod. Ha
 bűneidnek sokasága, és súlyos undoksága le-
 nyom, és kétségbe akar ejteni: jusson eszedbe,
 hogy Jesus-od vagy; oly szabadítód vagy,
 a ki bírád és szó-szóllód, mindgyárt megbáto-
 rodol. Ha a harag gerjeszt; ha a kevélység
 fel-ragad; ha a testi kívánságok édesgetnek;
 ha a restség tartóztat; ha egyéb vétkek izgat-
 nak: jusson eszedbe Jesus, és minden vétkes
 indulatok megenyhődnek. Mert, ha megemle-
 kezel az ő tekéletes erkölcsének példáirúl; az
 ő Szent Vére váltságának nagy-vóltárúl és
 éretted-való sok fáratságirúl: mint a vízzel a
 tűz, ugy ezzel az emlekezettel elalusznak min-
 den gonosz indulatok. Azért, minden kincse,
 minden orvossága, minden lelki vígasztalása
 a keresztyén embernek, ebbe a Jesus nevének
 kisded szelenczéjébe rekesztetett: minden isteni
 kegyelmességnek emlekezeti, ennek a Névnek,
 kicsiny csomójába köttetett.

(Kis karácson napján első predikáció.)

*

A fiak nevelésérül.

Hallyuk, hogy a böcsülletet, értéket, nemes-
 séget, szépséget, gazdagságot, tisztet, friss öltö-
 zetet, jó lakást csudállyák, magasztalják

szüléink: azért belénk avik ezeknek böcsüllése és kívánása. Nem így anyák, nem így: igaz keresztyéni gondolatokat és kívánságokat ólcsatok és csepegessetek kised gyermektek szűvébe.

Bóldog Isten! Vallyon, mit mondanának ezek a jámborok (t. i. egyházi írók) ha a mi üdönket látnák? melyben akár-minémű rendbéli emberek azzal mutogattyák éles elméjeket, hogy úndok virág-énekeket írkálnak; mellyeket mind gyermekek, s mind leány-aszszonyok kardéra tudnak, és csak nem minden házak ezekkel zengedeznek. Vaj, ha meg-gondolnák azok, a kik effélékben mutogattyák, nem tudom, ha elméjeket-e, vagy latorságokat, hogy mind az ő lelkek ád számot azokért a gonosz gondolatokért és indulatokért, mellyek efféle énekek hallásából következnek: bizony bé-falnák a sípot, és job dologban foglalnák elméjük élességét. Menyiszer történik, hogy egy rossz versből, vagy egy ocsmány énekből, holtigvaló latorsága következik sokaknak? A régi keresztyének, mikor az igasságra térültek, nem csak az ártalmás, és veszedelmes könyveket; de a hívolkodó, szem-fül emberek gyönyörködtető írásokat-is, mind megégették. Most-is azt kellene mivelní. Minden hívolkodó és veszedelmes énekeket és könyveket, úgy meg kellene vonni az ifjúságtúl, hogy csak neveket se tudná.

(Viz-kereszt-után I. vasárnap, I. predikáció.)

A jóságban mindenkor nevedetni kel.

Nincs oly nagy tűz, hogy magátúl el ne aludgyék, ha fát nem raksz reá. Nincs oly erős ember, hogy meg ne szakaszkodgyék, ha minden napi ennyie nem adsz. A nyilat, ha fel-lövöd, mihent fellyeb nem mégyen, ottan alá fordul: és sebesseb alá-jőte, hogy sem felmente. Mihent a kéz-íjrúl le-veted az ideget, ottan hátra-görbül. Mihent a meleg vizet kitészed a tűz mellől, mingyárt hüvesedni kezd, és aprónként meghidegedik. Mihent a szép virágos kertet, vagy a kövér szántó-földet el-hagyod és nem szántod, kapálod: annyival bujábban posdúlnak benne a haszontalan bojtörjánok és utálatos gyomok, mennél kövéreb a föld. A ki szép-író vólt; a ki deákúl ékesen szóllott; a ki valamely kézi-munkának mesterségét fő-módon tudta; kitanúl mind ezekből, ha naponként nem gyakorollya. E szerint vagyon dolgunk a tekélletes életben: gyakorlás-nélkül, ízetlenek a jó erkölcsök; és aprónként, a gonosz szokások fakadozási, el-nyomják és fojtyák a mi jó bennünk vagyon.

(Viz-kereszt-után VI. vasárnap, II. prédikáció.)

*

Az igaz penitencziárúl.

Lássuk..., mi kívántatik az igaz Penitencziához. Szépen példázá Isten, *Illyés* Prófétához való jövetelével, minémű rendet tart a bűnös emberek látogatásában. Azt mondgya a Szent Írás; hogy hatalmas szeleket küldé Isten

elől-járóban, mellyek a fákat megingaták, a hegyeket felforgaták, a kő-sziklákat egybe-
ronták de ezekben még nem vólt az Isten. Az-után nagy tüzet bocsáta: de ebben sem vólt az Isten. Hanem, gyenge szellőcskének zúgásában jöve utollyára *Illyés*-hez. Elől kel járni az örök kárhozat fenyítékinek; hogy a kevély és kemény szűvek félelemmel meg-
rontassanak. Az-után, a mennyei tűznek me-
legsége-, és fényessége-által, jó reménységnek kel gyújtatni; mely a bűnös ember szemét megvilágosítsa, és a mennyei bódogságnak reménységére melegítse. Ezek-után jó osztán a vigasztaló Istennek lassú sugallása; mely az isteni szeretetre indíttya a bűnös embert. És ot vagyon az Isten.

(Böjt III. vasdrnap.)

*

Az Isten igéjének halgatásáról.

Némellyek a predikáczió úgy viselik ma-
gokat, mint a fejedelmek asztalinál az étek-
metélők; kik az asztal-mellet állanak: dara-
bollyák, osztogattyák egyebeknek a szép ét-
keket, de magok semmit sem észnek. Ezek-is,
a predikátor tanítását, és dorgálását, egye-
bekre osztják. Bezzeg ez, a bíró vétkét fesze-
geti: ez, a tanácsot illeti: amaz, a plébánost
tangállyá: ah, mely jól illik ez a szomszéd-
aszszonyhoz. Vaj ha it vólna az én komám,
meghallaná leczkáját. És, mint a szem, hogy
egyebeket lát, de nem láttya magát: úgy ezek,
láttják, mit kellene tanulni másoknak, de nem

láttyák magok szükségét, noha az Isten Igéjének lakodalmában nem étek-metélők, hanem hivatalos vendégek vagyunk minnyájan; és magúknak kellene gazdálkodnunk. Azért a predikáczión, kinek-kinek maga mellyére kel tenni kezét; és egybe-vetvén életét s cselekedetét azzal, a mit hall, azt kel mondani: ez valóban engemet illet: erre bezzeg szükségem vólt; Isten mondatta ezt én-érettem a predikátorral: ahoz akarom ennek-utánna szabnom magamat.

(Bőjt V. vasárnap.)

*

Az egész passionak rendi.

Oh élet-meg-adója! Oh halál rontója Christus Jesus: ki, hogy engem az örök kárhozatnak ítéletitül megmentenél, *Pilátos*-túl megítéltetél és halálra kárhoztatál: hogy engem felemelnél, megaláztatál: hogy engem megmentenél, halálra adatál, hogy engem böcsül lenél, meggyaláztatál: vigyáztál, hogy engem nyugosztalnál: bőjtöltél, hogy engem mennyei dücsöséggel elégítenél: fáradtál, hogy engemet könnyebbítenél: egy-nehány pénzen eladattál, hogy én megváltatnám: megfogattál, mint gonosz-tévő; csúfoltattál, mint bolond; megsemtencziáztattál, mint ország-háborító; megölettel, mint nyilván-való gonosz-tévő: hogy én-érettem, mint kezes, meg-fizetnél; mint szó-szólló, könyörögnél; és nékem, mint bíró, megengednél. Nem fordítád-el füleidet rágalmazóid kiáltásitúl, szent szájadat a keserves epétül,

szent orczádat a pökdösésektől. Nem vonád-el szent fejedet, a tövis korona-előt; el nem rándád kezedet, lábadat, a vas-szegek-előt. Oh én lelkemnek váltsága! Oh én életemnek gyönyörűsége! Oh én szemeim szemlélték a tilalmas gyümölcsöt, és a te szemeid fedetének-bé érette; az én lábaim mentek a fához, kezeim nyúltak az almához, és a te kezed, lábad szegeztek a Kereszthez: az én szájam ízlelte a tiltott gyümölcsöt, és a te szájad keseredett érette: én loptam, és téged akasztanak-fel érette: enyím a véték, és tiéd a büntetése. Nincsenek, Uram, az emberi nyelvnek oly szavai, mellyekkel ezeket megköszönhesse: nincs az emberi akarathoz annyi tehetsége, hogy ezeket meghálálhassa. Hanem, a te végetlen kegyességed-előtt földreborúlva, azt a Vért, mellyet én-érettem kiontottál; azt a halált, mellyet én-érettem szenvedtél, sírva és zokogva terjesztem elődbe; és alázatos buzgósággal könyörgök Szent Felségednek, *Tantus labor non sit cassus*; hogy ennyi sok, és nagy szenvedésid, ne légyenek én-bennem haszontalanok. Amen.

(Nagy-Pénteken, I predikáció.)

*

Az Imádságról.

... A hívek könyörgését Isten ő-maga áldozatnak, az-az, isteni tiszteletek-közöt legméltóságosb cselekedetnek nevezi. Mert a mi ajáink tulkait, *Hestiam, Sacrificium laudis*, dicsiretek áldozattyának híja. És, nem e földön füstölő áldozattyának, hanem oly áldozatnak,

mellyet a mennyei Angyalok arany-edényekbe szednek. Meny-országba visznek és kedves szagok illatozásával Isten széki-eleibe bocsátnak. Mivel a mennyei dolgok felségét a mi szavainkkal vóltaképpen ki nem mondhattuk: ezekkel a mi földünki szókkal, árnyék-és példa-által jelenti a Szent Írás az imádság drága-vóltát: melynek felszedésére mennyei angyalok jönnek: és nem cserép- vagy fa-edénybe, hanem arany temjényezőbe szedik: felszedvén, nem hadgyák a földön, hanem Isten országába viszik; mint ám *Rafaël* mondá, hogy ő vitte a *Tóbiás* imádságát Istenhez; Meny-országban is nem egyebüvé, hanem az áldozatok tulajdon helyére, az oltárra, még pedig arany-oltárra tészik: hogy onnan *Sicut incensum in conspectu Dei* drága-illatú szag-gyanánt, Isten székihez jusson, és az Istent, Szent Angyalival egyetemben, gyönyörködtesse. Ennél felségesebb igékkel és csudálatosb hasonlatosságokkal ki nem mutathatta a Szent Lélek a hívek könyörgésének böcsülletességét.

Vaj ha testi szemeiddel látnád, keresztyén ember, mint forgódnak az Angyalok körülled, mikor könyörögsz; minémű böcsüllettel szedgetik fohászkodásodat és köny-hullatásodat; mely örömmel viszik Isten-eleibe! Vaj ha értenéd, mely kedves illat Isten-előt az áitatos könyörgés: bizonnal hiszem, hogy annak gyakorlását minden világi jóknál fellyeb böcsülled.

(Húsvét-után V. vasárnap, I. predikáció.)

Aldozó napján.

A mi Üdvözítőnk, életében, mint ember, nyomoruságinkat megkóstolta; halálában, mint tulok, érettünk áldoztatott; feltámadásában, mint oroszlány, győzedelmessé változott: de menybe-menetelében, mint sas-keselyű, egek-felibe emeltetett. Születése-által, baj-vívó helyre jött; élete folyásában, fáradhatatlanul hadakozott; feltámadásában, győzelmet vett ellenségin; menybe-menetelében, *Exspolians Principatus et Potestates, traduxit confidenter, palam Triumphans*; megfosztván a hatalmas fedelmeket, fogva vitte őket nyilván, győzedelmének pompájával.

Mikor a római császárok valamely hatalmas országot meggyőztek, *triumfus*-sal, országos győzelem pompájával mentek Rómába. Magok drága ruhába öltöztek: rabjaik rendelőttök mentek: nyert prédákat mellettek vették. Végezetre, a várasnak szob és magassab részében, a *Capitolium*-ban, víg-kiáltások között királyi-székre ültenek. Ebben a mi Urunknak menyei *triumfussá*-ban, először, az ártatlan József, fényes ruhájába öltözteték; annak-előtte, a Jesus, *Vestibus sordidis*, mocsos köntösben vőlt, mikor a bűnös testnek hasonlatosságában poklosnak látczott: de menybe-menetelekor oly csudálatos öltözetben vőlt, hogy az Angyalok-is álmélkodva kérdezték: *Quis est iste formosus in stola sua?* Kicsoda ez, akinek ily szép öltözeti vannak? Az ő Teste, *Amictus lumine sicut vesti-*

mento, oly fényes vólt, mint a verő-fény. A pökdösések és szegek-helyei villámlottak, mint a gyémántok. A hol vereségek voltak, mint a rubintok tündöklöttek. Másodszor; az ő ellenségit, *Traduxit palam*, fogva vitte mindenek-láttára. *Ante faciem ejus ibit mors*: előtte ment a szomorú halál. *Egreditur diabolus ante pedes ejus*; a pokol-béli ördög, lába-alat hurezoltatott. A bűn, a test, a világ bölcsessége és hatalmassága, kötözve vitettek előtte. Mellette azok a régi Pátriárkák vóltak, kikért pokolra szállott. Oh gazdag préda! Oh temérek nagy kincs! Ennyi ezer hívek, kik világ kezdetitől-fogva Istennek szolgáltak; ennyi ártatlan kisderek, kik apróságokban meghóltak, mind ezeket a foglyokat kiszabadítván, *Captivam duxit captivitatem*; a fogságot fogva vitte szent Attya-eleibe. És méltán azt mondotta: *In baculo transivi Jordanem; et nunc cum duobis turmis regredior*; csak a kereszt-fa pálczája vólt kezemben, mikor a világból kimúltam: de ihon, menyi seregekkel mégyek Atyáim-eleibe?

*

Mi vólt ez a világ, Christus menybe-menése-előtt? Aszszú, száraz, gyümölcstelen vólt: *Anima nostra, sicut terra sine aqua*; a mi lelkünk sovány vólt, mint a vizetlen föld: fonnyat és éktelen vólt; *Sicut virgultum in terra sitienti*, mint a száraz földön nevededett sovány vesszzőcske. De, mihent az ember lábanymai az egek felhőjén láttatának; mint a

mi Urunk menybe méne: *Terra nostra dedit fructum*; gyümölcsözni kezd a mi földünk: mert *Inebriavit terram*, megrészegette menynei nedvességekkel a földet, mikor a menynei mustal megrészegeének az Apostolok. Bételylyesedék azért, amit *Zachariás* mondott vala; hogy mikor az Olaj-fák hegyére teszi lábát, az-az, mikor az erős kő-sziklán hadgya lábanyomát (mint sokan írják, hogy Christus menybe-menetele-kor, lábai helyét úgy a kőre nyomta, hogy soha le nem faraghatták:) akkor, *Exibant aquae vivae de Jerusalem*, az isteni tudománynak bévséges folyami, *Quasi aquae maris operientis*, mint a tengerek bétöltik a széles világot. Egy szóval, *Ascendit super omnes coelos, ut impleret omnia*; azért ment Christus Meny-országba, hogy minden jókkal bétellyesítsen mindeneket.

*

*A világi nyomoruságok békeséges
szenvedéséről.*

Szent Jakab... ama csudálatos keresztyéni *Paradoxomot* mondotta, hogy azt tartcsuk minden örömnök, mikor sok és külömb-féle kereszték- és kísértetek-alá vettetünk. Mely mondással jelenti, hogy valamely jón örülhetünk, azt mind a világi sanyargatásokban talállyuk: mert az atyai ostorozások zálogi és jelei, hogy Isten szeret minket és oktat, mint fiait. Azért, mint a tűz fényesíti az aranyat; a reszelő tisztítja rozsdátúl a vasat; az ütés szikráztattya

a hideg követ; a metczés gyümölcsözteti a szőlőt; a botolás (= lenyesés) szép ágakkal újítja az ág fáit; a szórás tisztítja polyvájátul a búzát; a só büszhödéstül óltalmazza a húst; az égő kemencze vastagítja a fazekat; keménnyé teszi a tésztát; a ham-vévő világosítja a gyertyát: úgy az igaz embert minden jókkal teljesíti a világi háborúság.

(Aldozó-után-való vasárnap.)

*

Nem lévén más útja Meny-orzágnak, hanem a nyomoruságok békeséges szenvedése: Meny-ország-kívül marad, valaki *Quotidie*, minden-nap, nem viseli a keresztek súllyát; nem érzi a keserűségek savát. Mert az Isten szolgálai verések-gyalázások-, szegénységek-, halál-szenvedések-által, nyerték az ígért bődögságot. A szántó-ember, hogy csűrbe-való búzája teremjen, megégeti, feltöri, megforgattya, ganéjozza, boronálja a földet; hogy asztalra-való kenyér legyen a búzából, felarattya, cséplik, szórják, rostállyák, malomban porrá törik, szitállyák, dagasztyák, szakasztyák, kemenczében fütik; hogy pinczébe-való bora legyen a szőlőnek, a vinczlér megkapálja, bújtattya, metszi, karózza, kötözi, levelezi, gyomlálja, leszagattya, megtapodgya, kisatúllyá: hasonlóképpen cselekszik Isten. A kiket Meny-ország vendégségére rendelt, azokat e földön, csapásokkal gyalullya, sanyargatásokkal készíti a bődögságra.

*

Sokan írják, hogy oly vizek vannak, melyek a tüzet meggyújtják. És láttyuk, hogy ha hideg vízzel teli töltesz egy üveget és a verő-fényt a vizen által-bocsátod: az üvegtől távúl, a hol egybe-mennek a verő-fény sугári, taplót, holt-szenet, fát, meggyulasztnak, mert, noha a hideg víz, ellene-ál a földi tűz melegségének: de a mennyei melegséget vastagította, hogy tüzet gyujtson. A mennyei tűz nem egyéb, hanem az isteni szeretet: amelynek gerjesztésére jött Christus e világra. Ezt a tüzet, *Aquae multae*, a világ háborúságinak vize meg nem ölthattya. Sőt miképpen az *Illyés* Próféta és *Nehemiás* áldozattyát akkor gyújtotta-fel a verő-fény sугára, mikor bévséges vízzel öntöztették: úgy az isteni jó intések akkor gerjesztik a szeretet tüzét bennünk, mikor nyavalyák és keserőségek vizével telik vagyunk. És miképpen a kovácsok, gerjesztetni és vastagítani akarván a tüzet, vízzel hintegetik: úgy az isteni szeretet, *Crescit malis*, nevededik, a világi galyibákban. És oly édes-séget szerez a keseredett ember lelkében, hogy *Inundationes maris quasi lac suget*; a keserőségek tengerét édesdeden iszsza, mint a tejet.

*

A Szent Lélek jövetelének hasznairúl.

Mikor azért Pünköszt napján tűzben jőne a Szent Lélek; mikor ő-maga-is tűznek mondatik: azt kel ebből tanulnunk, hogy azt cselekszi lelkünkben a Szent Lélek, a mit külsőképpen cselekszik a tűz a testi állatokban.

Eggyik cselekedete a tűznek az, hogy nem csak a vasat rosdátúl és egyéb érczeket hülladékoktúl! de a rétet és a szántó-földet-is haszontalan avartúl és gazoktúl megtisztítja és tisztítása-által gyümölcsözővé teszi. Azért, mikor a szorgalmas gazda, régi gond-viseltlensége-miat tövistúl és gaztúl megsoványított földét hasznossá akarja tenni: elsőben tüzet vét az avarba: ez-által tisztítja és készíti a földet az ekéhez, kaszához. Az Isten mezeje a világon meggyökerezett gonosságok tövisse-miat nem szenvedheti vala a törvény ekéjét; bé nem veszi vala a jó magot; tövisnél, bojtorjánál és töb veszedelmes gaznál egyebet nem teremt vala; tüzet bocsáta Isten Pünköst napján a világra; felgerjeszté az Apostolokat; nagy zúgó és sebessen-fúvó szellet támaszta reájok, mely a tüzet az egész világra terjesztené; és megégetvén a hamisságok, bálványozások, istentelen erkölcsök tövisét, az Evangéliom ekéjéhez készítené e világot: hogy az-után, ama menyből hozott jó mag, az Isten Igéje, belévettetnék, felnevekednék és bévségesen gyümölcsözne.

(Pünköst napján.)

*

Jusson eszetekbe, mely rút és éktelen vala a föld első teremtésében; *Inanis et vacua*; haszontalan és üres vala: az-az, magának sem vólt ereje, hogy gyümölcsözzék, Isten sem teremtett vala gyümölcsöt benne. De a Szent

Lélek reá szálván, minden ékességgel megteltyesedék: *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, az Isten Lelke vitetik vala a vizek-fellet: az-az, a mint *Basilius* a syriai bötüből olvassa, *Incubabat aquis*; mint a kotló-tyúk az ő tojását, úgy üli, melegíti és belőlle kikölti vala a füveket, halakat és égi madarakat: úgy, hogy a Szent *Cyprianus* mondása-szerént, *Aquis superfusus, ex iis tamquam gallina excludebat viventia et vivifico semine impregnabat*; a Szent Lélek vette-el magtalanóságát a földnek és víznek: ő tette tenyészővé, elevenítő magvának erejével. A mit akkor a külső és látható elementomok szépítésében cseleküvék a Szent Lélek, azont cselekedte Pünköst napján az emberek lelkével. Haszontalan és üres vala az egész világ: semmi üdvösségrevaló elevenség és érzékenség, semmi életrevaló indulat és mozdulás nem vala az emberekben: rútsággal, mocsokkal, istentelenséggel teltyes vala a föld kereksege. Egy szóval, miképpen a mi testünk lélek-nélkül, rút, bűdös, rothadandó: úgy a mi lelkünk Szent Lélek-nélkül, bűnben meghólt, botránkozásokkal bűdös és örök rothadásra vetemedett. De mivel *Spiritus est, qui vivificat*; a Szent Lélek élővé tészí a rút döögöt; mert ő, *Spiritus vivificans*, elevenítő lélek: mihent a világra bocsáttaték, mingyárt megújula, megszépüle, az üdvösséges életre, a szent és tekélletes erkölcsökre megelevenedék ő-általa a világ.

(Pünköst napján.)

A Szent Háromságról.

Hogy az Egy Istennek mi-voltárúl... szölyünk; jusson eszünkbe, hogy mikor a kép-író és kép-faragó, valakinek ábrázottjára hasonló képet akar csinálni, különböző módon viszik ezt véghez. A kép-író és a gipsal-munkálkodó el nem vészen és ki nem metél a vászonból, vagy deszkából, mellyen akar ábrázni valamit; hanem inkább, a festéket és gipsot reá rakogattya festő ecsetével; a kép-faragó pedig, a kőhöz vagy tőkéhez, semmit nem ad, hanem inkább eggyünnen-is, másunnan-is, addig metéli és faragja darabcsáit, míg ábrázat nem tetezik rajta.

... Ne gondollyuk, hogy a teremtettt-állatok szépségit egybe-hordván, azok festékivel az isteni természet szépségét kiábrázollyuk: hanem képfaragó módgyára, elszedvén a mi Istenhez nem illik, *Negando et removendo*, tagadgyuk azt ő-benne lenni, a mi hozzá nem illik: az-az ércsük, micsoda fogyatkozások nincsenek Istenben: és így, *Cognoscamus potius, quid non est, quam quid est*; nem tudván, micsoda az Isten, ottan csak azt ércsük, micsoda nem.

Végetlennek nevezi Istent a Szent Irás. Mert sem hely, sem üdő, sem érték őtet meg nem határozza: *Magnus est, et non habet finem*; oly nagy, úgymond, a kinek vége nincsen. Természete végetlen: mert szám- és vég nélkül, valami lehetséges jó, ő-benne vagyon, *Omne bonum*, minden Jó: *In ipso sunt om-*

nia; mindenek ő-benne vannak; az arany fényessége, a drága kövek szépsége, a királyi kertek, paloták ékessége. Egy-szóval; valami gyönyörűsége, dicsőssége, tisztessége, szeretetre-való, bévségesen tisztán, elegyítés-nélkül, Istenben találatik. Az ő állandósága, vagy, emberi módon szólván, ideje végetlen: mert, *Ante solem permanet nomen ejus*; a nap-előt állandójúl vólt: és ő, *Idem ipse est, et anni ejus non deficient*; vénséget és erőtlenséget nem szereznek régi idei: hanem, *Solus habet immortalitatem*; egyedül halhatatlan és fogyhatatlan. Jelen-léte, vagy helye végetlen: mert *Immensus est*; nincs hely, mely őtet megmérhesse és foghassa: *Coelum et terram implet*; az egeket és földet bétölti. Jelen vagyon minden teremtettség-állatiban: de úgy, hogy az egek egei őtet meg nem környékezhettek; hanem magassab az egeknél, mélyeb a pokolnál és ő-hozzá-képest, minden víz egy maroknyi; minden ég egy arasznyi. Bölcsesége végetlen: mert által-ért mindeneket; és, miképpen a tükör, noha minden festéket és akár-mely rút ábrázatot képezvén, meg nem mocskoltatik: úgy az Isten tisztasága a mi rútságunk értelmével meg nem rútíttatik. Tehetségében végetlen: mert az ő hatalmának határa: akarattya: *Subest ipsi cum voluerit, posse*; valamit akar, hatalma vagyon végbevitelére. *Operatur omnia in omnibus*; mindent ő cselekszik mindenekkel: *Portat omnia verbo virtutis suae*; ő hordoz mindent hatalmas ere-

jével; és, miképpen a lant nem ad zengést, hanem csak, mikor kéz illeti; miképpen a szózat nem tart, hanem csak a míg szóllunk; a házban világosság nem marad, hanem csak a míg az égő gyertya jelen van: úgy, ha Isten nem tart és velünk nem munkálkodik, semmik vagyunk, semmit nem művelhetünk.

*

A halálos és bocsánandó bűnökről.

Az isten-féltő ember, oly szorgalmatosan távoztattya az apró vétkeket, mint az igen-nagyokat: mert, valakik nagy vétkekbe esnek, kicsinyen kezdik. És, mint *Nabuchodonosor* képének arany-fejéhez, nem ragasztatott mingyárt a sár, hanem előben ezüst, azután réz és vas; de vége cserép lén: úgy a jámborságból lassan-lassan szál aláb az ember és végre sárrá lészen. Az ék, először kicsiny hasadást téssen: végre a nagy erős fát kettő hasíttya. Az eső cseppecskék, gyakor eséssel, a kemény követ megfúrják. A szű-féreg, apró harapdálásokkal, az erős gerendát elronttja... Ezen formán, a minden-napi vétkek, temérdek eseteket szereznek.

(Pünköszt-után I. vasárnap, II. predikáció.)

*

Ennek-felette; meglágyíttják és hidegítik az apró vétkek az isteni szeretetnek és szolgálatnak buzgóságát. Mert, miképpen láttyuk, hogy az igen apró hamuk úgy befedik az eleven tü-

zet, hogy sem fényességét, sem melegségét ki nem terjesztheti: azon-képpen a sok apró véték, meghomályosították az isteni szeretet fényességét, megtartóztatták melegségét. Bár valaki halálos sebben ne légyen-is, de ha sok apró sebek vannak rajta, nem járhat, nem fut-hat, nem dolgozhatik, mint a kinek ép teste vagyon. A léleknek-is így vagyon dolga: né-mellyek, az imádságban semmi vígasztalásokat nem éreznek; áítatos köny-hullatásokkal nem öntöztetnek; belső gyönyörűségekkel nem újít-tatnak; az Úr-vacsorának vételében, az Isten ígéjének halgatásában, szárazon és soványon maradnak: Tudjátok-e okát? *Muscae morientes, perdunt suavitatem unguenti.* A sok apró le-gyek a drága-illatú balzsamomnak elvészik szagát: a sok minden-napi véték a lelki jók-nak ízit megvesztegetik; a mennyei gyönyörű-ségek úttyát bégátoltyák.

*

*Mint kel az Oltári Szentség részesüléséhez
készülnünk.*

... Talám az nem fér fejedbe, mint lehessen, hogy egy test, ennyi sokaságnak osztogattatik, ily kis morsa kenyér színe-alat? Erre azt mond-hatnám; hogy csak abból, a mit naponként próbálva látunk, kivethetnéd ezt az akadékot elmédből. Mert, ez a szó, mely az én szájamban vagyon, noha egy magában, de úgy elhat ezer ember fülében, mint egygyitekében; és azzal

senki kevesebbet nem hal az én szómban, hogy ezt sokat hallják: mit csudálod tehát, ha az Isten szava, sőt *Verbum Deus*, az Ige Isten, emberré lévén, noha magában egy, de sokakra egy-aránt elérkezik? A tűkörnek egy darabocskájában, nagyságod úgy meglátcszik, mint a nagy tűkörben; és ha száz darabra töröd-is a tűkört, mindenik oly egészen ábráz, mint-ha éppen vólna: miért nehezteled tehát azt elhinni, hogy a Szentségnek mindenik morsaléka, éppen a Christus Testét magában foglallja? Bár ezeket elhadgyuk: jutassa eszedbe az Óltári-szentség a régi csudákat. Azt írja *Moyse*s a *manná-rúl*; hogy abban, szinte annyit talált sátorában a ki kevesebbet szedett, mint a ki többet; annyit ért a kevésse, mint más a sokkal: mit csudálod tehát, ha a *Sacramentom*-nak egy kis morsájában, éppen adatik a mi lelkünk étele, a Christus Teste?

(*Úr napján, I. predikáció.*)

*

A mennyei bóldogságrúl.

...Hogy böcsülletes-vóltát a bóldogok lakóhelyinek megismértesse Isten, nevezi ezt a Szent írásban Meny-orzágnak, Isten várasának, Isten házának.

Igen szép a Meny-ország; mint csak külső tekintetnek ékességéből-is megtetczik. Mert, hová lehet szeb dolog, mint a kerék kék Égnek csudálatos bóltya, mely fejünk-felet ál? Néztetek-e tiszta étszakának idején, mely sok szép

szikrázó csillagokkal ragyag, mint annyi drága gyémántokkal tűzött menyezet? A teli hódnak ezüst-színű világosságát; a tiszta napnak aranyas tűndöklését és fényességes sűgárit szemléltetek-e valamikor? Ezek, a miket szeműnkkel látunk, csak pádimontomi a bóldogok lakóhelyének: csak lábokkal tapodgyák ezeket a mennyei Szentek: ezeken-fellyűl vagyon a dücsösség helye. Azért, ha ilyen a pádimontom, gondold, minémű a derék ékesség?

...A mint régen *Tobias* jelentette, és azután Szent *János* bévségesben felírta, ennek a várasnak fundamentomi drága kövek; kapui válogatott gyöngyök; utczái és éppűleti merő aranyak; és oly fényessek, mint a cristaly. Az ilyen mondásokkal nem azt jelenti a Szent Lélek, hogy Meny-országban kövek és aranyak, gyöngyök, cristalok vannak: hanem azt akarja ismértetni, hogy a mennyei váras annyival ékesseb és gyönyörűségesb a világi lakóhelyeknél, mennyivel böcsűlletesb az arany a sárnál; a gyöngy és drágakövek a hitván téglánál: és hogy ot minden tiszta, szent, állandó világos, mint a fényes cristaly, mellyen általátézik mindenek gondolattya.

Másodszor: a mennyei bóldogság méltósága azoknak böcsűlletes társaságában ál, kikkel egyűt lészen örök lakásunk. Oh mely tekélletes gyönyörűség, ennyi sok Szentek társaságában élni! Nincs ő-közöttök semmi véték és fogyatkozás; semmi rendetlen indúlat: hanem

minnyájan olyanok, mint a rósa tövis-nélkül, a tiszta búza konkoly- és polyva-nélkül.

Harmadszor és Utólszor: első és fő böl dog-sága a Szenteknek az, hogy az isteni fényességel tellyesek és az Isten világosságában látt yák az Isten színének fényességét...

Nem-csak megszabadúl a böl dogok teste minden fogyatkozásoktúl; hanem, *Erit quasi hortus irriguus*; mint valami szép virágos kert, sok gyönyörűséges folyamokkal öntöztetik; mellyek, mint csatornákon, az érzékenségek-által, folynak a testre. A böl dogok szemének és látásának kimondhatatlan gyönyörűsége lészen a sok szép dücsöült testek nézésében; és fő-képpen a mi édes Üdvözítők emberi Testének és szent sebhelyeinek szemlélésében. A hallásnak kedve telik a Szentek szép ékes beszédiben és ama mennyei *Alleluja* énekében; amaz új nótában, mellyet a huszon-négy vének mondanak... A szaglás kimondhatatlan drága illatokkal legeltetődik... Az ízlés elrejtett mennyei *manná*-val tellyes lészen... Végezetre, az illetés, mely az egész testre terjed, tellyes lészen, minden szent és tiszta gyönyörűséggel.

(Pünköst-után II. vasárnap.)

*

Istennek szorgalmatosan kel szolgál ni.

Minnyájan látt yák és sokan csudállyák az isteni szolgálatban és lélek üdvösségre-néző dolgokban késedelmes restségét a világnak,

okát és forrását annak kevesen visgállyák. Nékem úgy tetszik, ennek oka nem egyéb, hanem hogy gyermekségüinktől-fogva hamis vélekedések óltatnak belénk és a közönséges tetczéstől elragadtatik akaratumk. A min igen kapnak az emberek, a mit szorgalmatosan, minden fáradsággal követnek, úznak, azt nagyra böcsüllyük, dícsírjük, kívánnjuk és keressük. A mit látunk, hogy utolsó dolognak és mint csak *obiter et per transennam*, könnyeden és futó-félben keresendőnek tart a sokaság, azon nem kapunk, mert nem nagyra böcsüllyük. Mivel azért, kisdedségüinktől-fogva láttyuk, hogy atyánk, anyánk, atyánkffiai, sövényes szomszédink és külső idegeneink éjjel nappal azon törődnek és nyughatatlankodnak, hogy marhát keressenek, értékek légyen, testek kedvezésével gazdagon lakjanak, tisztekre, böcsülletekre verődgyenek, bölcsek, tudósok, udvariák legyenek, kisded-korunktól-fogva azok dícsíretivel teli fülünk, kik bölcsek, gazdagok, frissek, tekintetes hivatalokkal és nagy tisztekekkel ékesek. Innen vagyon, hogy mint az uj fazékban az első szag: úgy belénk avik az a vélekedés, hogy csak az ember, a ki gazdagon és méltóságoson él. Az alázatosságot, az imádságot és egyéb áitatosságot ritkán halljuk, hogy dícsírnék az emberek; azért közönségesen ezeket nem igen böcsüllyük, nem úgy kívánnjuk és követtyük, a mint kellene.

(Pünköst-után VI. vasárnap, I. predikáció.)

Jerusalemnek és a sidóknak romlásáról.

Jaj, ki sok, ki nyilván-való példák forognak előttünk. A keresztyénség színe és virága, a szentség veleje és széki, a tekéletes Szentek seregi és vezéri *Palaestiná*-ban, *Egyiptus*-ban, *Görög*-országban, *Afriká*-ban, *Asiá*-ban fénylettek; ot vóltak a Szent püspökök gyölekezeti, az isten-félő remeték seregi, a clastromba rekeszkedett szent barátok táméntalan sokasági, a mély-tudományú bölcs emberek számtalansági, minden szent életek gyakorlási; de jaj, a Christus szent lábaival tapodtatott és fáratságos verítékével öntöztetett szent föld, az Apostolok tanításával kövéritetett szép tartomány, a Szent Mártírok vérével nedvesített nagy országok, a sok bölcs emberek predikállásával sirosított tartományok mind pogány kézre költek; keresztyén lakosi nagy részre kivágattak; a kik megmaradtak, rabságban élnek. És, hogy meszsze ne nézzünk, a mi édes hazánk szob és job része rabságra jutott; tősgyökeres nagy úri és régi nemes nemzetségek föld színéről eltöröltettek, a nyomorúlt kösség nagy részre pogány igájában nyomorog; a hátra-maradott kevés nemesség óránként fejére várja a sulykot. *Si naturalibus ramis Deus non pepercit, nec tibi parcat*; ha a sidóknak nem kedvezett Isten, néked sem kedvez, akár-ki légy; ha a sidók vétkei követed, a sidók romlását szenveded.

(Pünköszt-után IX. vasárnap.)

Nagyob dolgunk az Isten országa keresése.

... Világi állapotunkban különböző hivatalok és rendek vannak, ki fő, ki alacson közöttünk, ki egy-képpen, ki más-képpen keresi táplálását. Ha a mi rendünk és hivatalunk munkáit, mellyeket naponként cselekeszünk, jól és híven cselekeszük, minden munkánk Isten országának keresése. A *mathematicusok* a kerekded, vagy szegeletes vagy hegyes nagyság tulajdonságait vizsgálják, arra nem néznek, ha aranyon, vagy rézen, vagy sáron vannak az ilyen *figúrák*, mert *Quantitatem, non materiam considerant*, csak a mennyiségét nézik, nem azt, a miben vagyon ennek fészke. Hasonlóképpen Isten sem azt nézi, vagy böcsüll a mi cselekedetünkben, hogy tekintetes és nagy dolgokban forognak, hanem csak arra vigyáz, ha Istenhez-való igaz akarattal és néki-való kedveskedés szándékával mily-lyük-e azokat? Azért ama szegény ács vagy kovács kolompozása, ama nyomorúlt szabó vagy szőcs varrogatása, ama szántó vagy kapáló béres fáratsága, ha igaz igyekezettel Istent nézi, oly kedves, mint a királyok és nagy urak országos gond-viselése. A ki Istenért egy ital hideg vizet, egy szelet házi kenyeret jó szível ad, annyi jutalma vagyon, mint-ha sokat adna, mert az Isten, *Qualitatem, non materiam*; cselekedetünk nagyságát vagy mennyiségét nem nézi, hanem minéműségét.

(Pünköst-után XIV. vasárnap.)

A halálról.

A kik a halál képét leírták, formáját úgy rendelték, hogy abból megismértetnék miny-nyájunk állapotja. Szem-nélkül írván a halált, azt példázták, hogy a halál méltóságra nem néz, személy-válogatás-nélkül pápát, császárt, ifiat, vént, szegényt, bóldogot egy-aránt elviszen. Fül-nélkül írván, ismértették, hogy senki könyörgését, supplicálását, sivását, rivását, elő nem vészi, a bölcsek okoskodását, az ékesen-szóllók hitetésit, a prókátorok mesterséges fogását fülébe nem eresztí, senki óhajítása, senki jajgatása, senki könyörgő vagy hízelkedő szava nem fog rajta. Mezítelen írván, jelentették, hogy semmi szépségen és gazdagságon nem kap, senki kincsét és ajándékát bé nem vészi. Végezetre, kezében egy nagy kaszát vágolan írván, és a mellé ilyen mondást függesztvén, *Nemini parco*, senkinek nem kedvezek, arra mutattak, hogy valamint a kaszás a füvekben válogatást nem téssen, hanem noha eggyik magassab, másiknál, eggyik szeb másiknál, de egy-aránt mind levágja, egy rakásba hánnya, úgy a halál nem nézi, hogy emez hatalmasb vagy gazdagb, szeb vagy ifiab, erősebb vagy bölcsebb, hanem egyenlő-képpen lekaszál, földhöz vér és oly egy-arányúvá téssen mindeneket, hogy a holt csontok-közöt megválogatható külömbsege nem marad az embereknek. Azért, *Statutum est*, végezésből ment-ki, változhatatlan és múlha-

tatlan törvény, hogy egyszer minnyájan meghalljunk.

(Püstközt-után XV. vasárnap.)

*

Az isteni szeretetről.

1 Nem egyebek minden teremtettt-állatok, hanem fáklyák és égő szövétnekek, melyek gerjesztik és gyújtogatják szívünket az Isten szeretésére. Akár-mely teremtettt-állat eszünkbe jutattya, hogy ő Isten ajándéka, melyet szeretetből küld nekünk: hogy nagyobb a szeretet, melyből küldi az ajándéknál. És ezzel jó-tévő és szerető Istenünk szerelmére esztenezi késedelmességünket. Ismét: valami jószágot, szépséget, édességet kedvelünk a teremtettt-állatokban, eszünkbe jutattyák, hogy határ-felet és vég-nélkül felségesben vannak Istenünkben ezek és ennél több jók: azért egy csep vizért a bévséges forrást nem illik elhadnunk.

Ugy kel azért minden teremtettt-állatokat néznünk és szeretnünk, mint Istenünk szeretésére izgató eszközöket és kötelességünkről emlékeztető ébresztőket. Ha az egek szépségét, a nap, hold és csillagok ékességét, a patakok folyását, a mezők gyümölcsét, virágát, álló fáit, megtekintjük: úgy gondolkodjunk, hogy mind-ezek Isten szeretésére édesgetnek, mert kimutatják, mint szeretett Isten minket, kikért ezeket teremtette. Ha a föld gyümölcsével táplál, ha a levegő-ég szellőjével vi-

dámít, ha a víz nedvesít és szép halakkal bévesít, ha a tűz világosít és melegít, köszönnyük az Isten szerelmének, melyből ezek származnak, hogy minket Isten szerelmére indítsanak.

(Pünköst-után XVII. vasárnap.)

*

Bóldog Aszszony méltóságáról és tiszta fogantatásáról.

...Szemem-előtt viselvén, hogy abban az országban lakom, melynek Oltalmazó Aszszonyává rendelte Szent István király Bóldog Aszszonyt és halála óráján testamentomban hadta nemzetünknek Aszszonyunk tiszteletit, kire-nézve a mái napig költő pénzünkön, a Bóldog-Aszszony képe-körül ama szokott bötűkkel, *Patrona Hungariae*, Magyar-ország Aszszonyának vallyuk a Szent Szűzet; megemlékezvén arról-is, hogy *Váradon* lettem e világra, mely várast Aszszonyunk hagyásából épített és Bóldog Aszszony templomával ékesített Szent László király. Arra-is fordítván szemeimet, hogy gyermekségemtőlfogva számtalan jót vettem Istenemtől a Szeplőtelen Szűz könyörgése-által; noha bűneim rútsági tartóztatnak, sőt a szállástúl vissza-vonsznak; de az Aszszonyunk irgalmassága és kegyessége elő-taszít.

*

Oh áldott Szűz! Oh főpapi-fejedelmek virágozó veszszeje! Oh szentséges lajtorja, mely-

lyen nem az Angyalok, hanem az Isten Fia szállott hozzánk! Oh mennyei *Aquaeductus*, áldomások csatornája és folyó-vize! Oh bűnök lángjátúl nem perseltetett rósa! Oh Testamentom Szekrénye, melyben nem kő és vesző vagy *Manna*, hanem mennyei tár-ház kincse vagy! Te-előtted földre borúlok és nem-csak predikálásimban felvállalt fáradságomat te-kezed-által Istenemnek nyújtom, hanem elsőben, bűnös fejemnek, azután ennek a te-országodnak te-általad irgalmat kérek. Édes Aszszonyunk... Kérjed Szent Fiadat, hogy a *Magyar* nemzetben gerjessze-fel az elalutt áitatosságot, gyomlállya-ki az eretnekségeket, zabolázza a káromlókat, világosítsa a bűnbemerülteket és hozzon-ki mindeneket a bűnök és tévelygések setétségéből, hogy minnyájan egy szível, lélekkel, híven és igazán szolgáljunk teremtknek. Amen.

„AZ MAGYARNYELVNEK FOLYÁSA- SZERÉNT.“

Úgy rendeltem (a deák szók)
magyarúl írt formáját, hogy csor-
ba nem esik a magyar írásban.
hanem úgy foly, mintha a deák
szók közbevetve sem vólnának.
(Predikációk...)

Absolut általlyában-való. V. 164.

Absolutio papi ódozás. I. 463.

Absurdum éktelen. I. 519.

„ helytelen és engedhetetlen dolog. V. 139.

Abusus gonosz szokás. V. 164.

Abyssus mélységes hely. II. 741.

Academia minden tudós bölcsek sokasága. V. 478.

Accidentale nem mi-voltához tartozó. III. 333.

„ a természethez nem tartozó. V. 223.

Adorata szószólló. II. 462.

Ambitio tisztre szaggatás. VI. 75.

Anagrammatismus név-változás. II. 628.

Analogia sok egyéb helyeken-való — egyenlő ér-
telem. II. 427.

Anomia törvénytől elhajlás. VII. 109.

Apokalipsis titkos látás. II. 429.

Apologia oltalmazó írás. II. 338.

Appretiativus böcsüllő. VII. 496.

Approbal hitelessé tesz. V. 386.

Argumentatio kötés bizonság. II. 396.

Argumentum kötés beszéd. II. 368.

„ erősség.¹ V. 84.

¹ Calepinus: erősség, summa. — Szenczi Molnár A. is.

Arrogans rendetlen kevély.¹ IV. 503.
Articulus cikkely. I. 458.
Atheismus istentelenség. I. 422.
Author alkotó, parancsoló. II. 608.
Authoritas hitelre-való méltóság. II. 461.
Axioma kerek mondás.² V. 234.

Barbar vad paraszt.³

Caeremonia külső rendtartás. II. 291.
Calamus penna.⁴ VII. 238.
Cilicium szőrből kötött imeg. V. 688.
Circumscriptive helytől környékezve. V. 422.
Concupiscentia gonoszra hajló vágyódás. V. 565.
Conditio bizonyos ok alatt. V. 665.
Confirmatio bizonság-tétel. II. 473.
Consequentia utolsó béfejezésnek következtetése.⁵
 II. 608. — következő mondás. V. 81.
Conversatio nyájaskodás.⁶ VII. 145.
Contrarietas egy-más-ellen tusakodás. III. 298.
Controversia közbe-vetett versengés. III. 137.

Deceptus megcsalatkozott. V. 216.
Definitio mi-voltának és természetének magyarázata.⁷ V. 664.

Essentia természet. I. 440.
Essentiale természet tellyes vóltához tartozó. II. 752.
Evidentia a dolog valóságos nyilvánósága.⁸ VII. 324.

¹ Calepinus: kevély. — Szenczi M. A. is.

² Calepinus: méltóságos és tökéletes mondás. — Szenczi M. A. tellyes mondás.

³ Calepinus: parat (!) — Szenczi M. A. paraszt.

⁴ Szenczi M. A.: írópenna.

⁵ Calepinus: következtetés. — Szenczi M. A. is.

⁶ Calepinus: nyájasság. — Szenczi M. A. is.

⁷ Calepinus: magyarázás. — Szenczi M. A. is.

⁸ Calepinus: nyilván valóság. — Szenczinél is.

Exacte punctrul punctra. II. 676.

Examinal próbál. V. 521.

Examinator bíró. V. 514.

Experientia próbált dolog.¹ II. 654.

Explicite nyilván magyarázott. V. 509.

Fabula aggnő-beszéd. II. 454.

de Facto mindgyárt valóban. II. 578.

Fama köz-hír. VII. 760.

Fictio a maga agyának hívságos találmanya. II. 543.

Ficta verba magoktól gondolt hamis szók. VII. 410.

Figurate árnyékozó értelemben. V. 326.

„ idegen értelemmel. V. 85.

„ szokatlan és titkos jegyzés-szerént. V. 326.

Formaliter tulajdon nevezete-szerént. V. 14.

Genealogia egymás-után származás. V. 440.

Habitus külső szín. V. 72.

Historia régen lett dolgok elő-számlálása.² V. 509.

Homousion egyenlő természetű. I. 493.

Hyperbolicum meghaladgya az igazat. V. 389.

„ többet mond vóltánál. V. 389.

„ fél hazugság.³ 520.

Hypothesis lehetséges dolog. V. 219.

Immediate közbe-vetés nélkül. V. 739.

Immutabilis változhatatlan.⁴ VII. 98.

Implicite betakarva. V. 494.

Impulsus kísztetés. I. 490.

Imputatio reánk-fogás. II. 738.

¹ Calepinus: külömb külömb dolgoknak próbálása. — Szenczi M. A. is.

² Calepinus: lött dolgoknak beszéllése. — Szenczi: meg lött dolgoknak emlékezeti.

³ Calepinus: fél hazugságos.

⁴ Calepinus: el változhatatlan. — Szenczi M. A. is.

In individuo személy-szerént. II. 759.

Indulgentia bűn-váltás. V. 499.

Infernus alatt-való hely.¹ II. 743.

Instante unatlan. VII. 235.

Ironice csúfolkodva. V. 389.

Irregularis egyházi tisztre alkalmatlan. V. 544.

papságra alkalmatlan. V. 544.

Sui Juris szabad magával. VII. 576.

Jurisdictio gond-viselésre való hatalom.² III. 329.

Komedia alakos játék. I. 437.

Limitatio határozás.³ V. 611.

Lyra hegedű-szó.⁴ VII. 215.

Ex Machina nagy véletlenül. I. 417.

Magistratus gondviselő. V. 421.

Margo karéj. V. 259.

Mediate közben-vetéssel. V. 739.

Mediatrix közbe-járó. II. 528.

Metafora példa és árnyék III. 689.

Momentaneum szempillantásig tartó.⁵ VII. 342.

Monstrum csudálkozást érdemlő szörnyű éktelenség. V. 481.

Moraliter lelki értelemre. V. 440.

Obiter muló félben. V. 506.

Obsequium engedelem.⁶ V. 553.

Oneratus terh-viselő. VII. 59.

Onus nehéz terh. VII. 59.

¹ Calepinus: alattunk-való. — Szenczi M. A. is.

² Calepinus: törvényszolgáltatásra való hatalom. — Szenczinél is.

³ Calepinus: meg határozás. — Szenczi M. A. is.

⁴ Calepinus: hegedű. — Szenczi M. A. is.

⁵ Calepinus: egy szempillantás. — Szenczi M. A.: egy szempillantási.

⁶ Calepinus: engedelmes szolgálat. — Szenczi M. A. is.

Stylus szó-járás. III. 459.

tanítás módgya.¹ I. 416.

Subiectio alat-való lét. II. 751.

Successio szakadás-nélkül-való következés.² V. 425.

Suista magán-való hit. II. 661.

Superbus fellyebbező. VI. 73.

Per Synecdochen a mi egy részét illeti. V. 152.

Thuribulum temiényező. VII. 218.

Tipikus árnyékos, előképes. V. 634.

Tirannice erő-hatalommal. III. 335.

Traditio eleven tanítás. II. 282.

írás nélkül való tanítás. II. 282.

Transsubstantiatio a kenyér és bor természeti változása IV. 430.

Triumphus országos győzelem pompája.³

Tunica öltözet. VII. 118.

Ubiquitas Istennek mindenütt valósága. V. 739.

Universitas egybe-győjtetett sokaság. VII. 220.

Virtus erő.⁴ VII. 104.

Calepinusból vehette a következő szavakat: *aeternitas* = örökkévalóság. V. 739.; *character* = bélyeg. V. 526.; *circumspectio* = szorgalmatos szemlélés. VII. 288.; *difficultas* = nehézség. II. 420. *Calepinusnál*: nehézség; *fabula* = beszéd. I. 514.; *immensitas* = mérhetetlenség. V. 739.; *immortalitas* = halhatatlanság. V. 739.; *improperie* = nem tulajdonúl. I. 519.; *impossibilitas* = lehetetlenség. V. 576.; *impostor* = csalárd. I. 437.; *primatus* = elsőség. V. 147.; *profan* = szentségtelen. I. 440.,

¹ *Calepinus*: az írásnak módgya. — Szenczi M. A. is.

² *Calepinus*: valami után való következés. — Szenczi M. A. is.

³ *Calepinus*: győzelemre való dicséretes pompa. — Szenczi M. A. is.

⁴ *Calepinus*: jószágos cselek edet. (!) — Szenczi M. A. is.

istentelen. II. 440.; similitudo = hasonlatosság. VII. 96.; simplicitas = egy-ügyűség. VII. 184.; spiritus = lélek. V. 173.; substantia — állat. VII. 511.; vehementer = felettébb. VII. 235.

Szenczi Molnár Albert a következőket: affectio = indulat. VII. 516.; hypokrita = képmutató. V. 667.; machina = mesterséges csinálmány. I. 417.; phanaticus = hiúlt-fejű. I. 492.; praesens = jelenvaló idő. V. 549.; traditio = kézről-kézre adott tudomány. II. 282.; vicarius = hely-tartó. II. 748.

*

Jegyzet: A római számok úgy ebben, mint a következő fejezetben Pázmány Péter munkáinak a Budapesti Kir. Magyar Tud.-Egyetem Hittudományi Kara kiadásában, 1894-ben, az Egyetemi Nyomdában megjelent egyes köteteit, az arab számok pedig a lapokat jelzik.

Calepinus Ambrosius (1435—1511), szótáríró. Latin szótára 1502-ben jelent meg. Magyar nyelvi szempontból az 1585. évi lyoni kiadás az első, amelyben a latin-magyar nyelvi értelmezés is helyhez jut. Pázmány többször hivatkozik Calepinusra, pl.: II. 661.; V. 138.; V. 388.; V. 532.

Szenczi Molnár Albert (1574—1634) deák-magyar, magyar-deák szótára először 1604-ben jelent meg. Pázmány ismerte, pl.: III. 510.; V. 137.; V. 388.

„MAGYAR MONDÁSOK.“

*Az magyar szót az mi illeti:
mesterek lesznek ez Morgók, ha
elhitetik, hogy magyarul nem
tudok.*

(Csepregi Szégyenvallás.)

Ag fából nehéz gúst tekerni. VI., I. 433.

Ag lóból nehéz poroszkát csinálni. VI., I. 433.

A gyors hamisság le-nyomja a rest igasságot.
V. 32.

A jó ló-is botlik. II. 417.

A ki lovat vészen, a féket-is vélle vészi. I. 412.

A ki miben tudós, abban gyanós. IV. 684.

A ki a szurkot forgattya, meg-mocskollya kezét.
III. 314.

A kinek a téj száját meg-égeti, a tarhót (aludttej)-
is fújni kel. IV. 663.

Alma nem esik messze fájátúl. V. 278.

A macska addig játszik az egérrel, hogy végre el-
szaggattya. I. 412.

A mely búza-kalász alá-hajol, több szem vagyon
benne, hogy-sem az igyenesen felállóban. VI. I. 80.

Az borban lakik az igazság. II. 795.

Az éh agár nyullal, a lopó dulással és lajtrával
szokott álmadozni. II. 388.

Az köntösnek az újja, de az hitnek az régije
böcsülletesb. I. 63.

Az kuvaszból szalonnát, nem csinálhatni, akár-
mint persellyék-is. II. 796.

Az lopó-is addig kerüli az akasztó fát, hogy végre
reá-akad. I. 412.

Az okosb a járt utat a járatlanért, a bizonyost a
bizontalanért el nem hagyja. I. 546.

Az szökött szolga gonoszt mond urára. II. 795.

Az új fazékról nehéz lemosni az először belé-vett
szagot. VI., I. 433.

Belé Balás. II. 650.

Büdös és nyúló bornak poshatt káposzta czégére.
I. 22.

Csapja a csíkot a lencsével (füllent). III. 572.

Eb-ugatás menyországban nem hallik. V. 92.

Ebet szőrin, s embert beszédin szokták megis-
mérni. V. 31.

Egy bolond oly követ taszíthat a' kútban, hogy
tíz okosnak is gond azt kivonni. V. 533.

Egy fecske tavaszt nem szerez. V. 755.

Erős, mint az oláh eczet. V. 87.

Ez az árok, it szököllyél. II. 637. *Wie Rodus, wie saltu'*

Én a fúrút említém, te az bárdról szóllasz. II. 658.

Ha szábla szakadgja, pálcza megvágja (oláh).
III. 245.

Ha a szél fuvatlan nem indul, a köz hír sem ha-
mis mindenestül, hanem vagyon valami benne.
VII. 760.

Ha varga, fellyeb ne szólljon az kaptánál.

IV. 711.

Horgas tőkét nehéz igyenesíteni. VI., I. 433.

Illik hozzá, mint az aranyos kantár a számár fejéhez. II. 519.

Kakuk módra azon egy regét hüvelyez. II. 637.

Kerék az szerencse, meg-is fordulhat. V. 12.

Kérkedényben jó vitézt, sokat kodácsoló tyúokban szaporán tejót nem láttam. V. 160.

Kétfelé kap az habokhoz, mint az vízben haló ember. II. 654.

Két szék-közöt földön marad. V. 280.

Ki-ki az ő szavának bizonyos magyarázója. V. 127.

Könyű a körmérül meg-ismerni a farkast. II. 371.

Künnyeb az hazug embert, hogy-sem az sánta kuvaszt elérni. IV. 741.

Lassan járj, s hamaréb elérkezel. II. 654.

Más ember szemetén szemessek az emberek, de nem látták a hátokon való iszákot. III. 706.

Minden fának jó-vólta az ő gyümölcsén teczik-meg. II. 732.

Minden botnak végén feje. VI., I. 39.

Nagyobb csuda, ha egyszer eszterhára száll a lúd, hogy-sem ha nap-estig ott sétál a kakas. IV. 685.

Nehéz az rókát az tyúk-ételről elszoktatni. II. 795.

Nehéz a dér a békának. II. 441.

Nem oly könyű az hazugságot el-palástolni, mely könnyű elvetni. I. 67.

Nem pengeti idegét, a ki madarat akar löni. V. 57.
Nincs oly megbízhatatlan tenger, mint a népszerűség. II. 331.

Nincs oly rossz mező, mellyben valami jó füvecske nem teremne. V. 140.

Rosda nem fog aranyat. V. 741.

Sem íre, sem szelenczéje nincs. III. 173.

Sokszor egy kis felleg nagy esőt szokott vetni.
IV. 760.

Szák meglelte fóltyát. I. 37.

Szép szónak szárnya nem szegik. IV. 798.

Tettetné, hogy Antal-is bőjtöl. V. 66.

Tóbiás ebe farkán csomót köt. V. 205.

Tuggya a pap, mit hiszek és mi az igaz (oláh).
II. 274.

Ubi non est, ot ne keresd. II. 657.

Ugy illik össze, mint a bot a tegezbe. II. 403.

Ugy kel a tánczot járnom, az mint fúják nótáját.
V. 225.

Válogathat, mint a medve a vad körtvélybe.
I. 538.

Vergődik, mint a hal a harasztban. IV. 373.

*

*Dücsösség Atyának És Fiunak És Szent Lélek
Istennek,*

Amen.

RENDI A KÖNYVBEN FOGLALT CAPUTOKNAK.

I. Elöljáró levél	3
II. Pázmány Péter önmagáról	11
III. A Vallás Felől Vetélkedő.....	17
Az Keresztyén Olvasónak.	
Felelet Az Magyarai István Könyvére	21

Az Magyarai István írásának summája.

Hogy az Lutheristák hiti és vallása új és új vallás
legyen.

Calvinus mit mondjon ez dologban.

Hogy hamissan híja Magyarinus ez mi vallásunkat új
vallásnak.

Az Oltári Szentségbe tartozunk imádni az Christust.

Hogy az Jó Cselekedetek Érdeme vallásába nincs
semmi bálványozás.

Hogy kinek kinek az ő üdvösségéről való bizontalan-
sága nem bálványozás.

Hogy az megholt Szentek tiszteletibe nincs semmi bál-
ványozás.

Hogy az Képek tiszteletibe nincs semmi bálványozás.

Hogy az Országban való veszedelmeknek nem Mi va-
gyunk okai, hanem az Lutheristák.

Az Mostan Támatt Új Tudományok.....	55
-------------------------------------	----

Ez Könyvben Foglalt Tudománnak Sommája.

Hogy az Új Tudományok minden tévelygésre szabad-
ságot adnak.

Imádságos Könyv.....	59
----------------------	----

Szent Írás Intési.

Rövid Tanúság	66
---------------------	----

Mi indított engem ez írásocskára.
Miben legyen gyökere minden visszavonásnak.

Keresztyéni Felelet A Megdicsőült Szentek
Tiszteletiről 68

A Keresztyén Olvasónak Istentől Minden Jót Kí-
vánok.

Miről legyen köztünk vetekedés.

Kilencz derék bizonyossággal megmutattatik a Sz. Írás-
ból, hogy a Szentek is tudgyák és értik e világi
dolgokat.

Negyedik bizonyosság, és Gyarmathinak ez-előt-való
szaladása.

Egy keresztyén Predikátortól Iratott Öt
Szép Levél 73

Második Levél.

Alvinczi Péter Feleletinek Megrostálása.... 80

Mi okból írtam az Öt levelet nyilván kifejezett név-
nélkül.

Miért igazítottam az Öt levelet Alvinczi Péterhez. .

Mi az oka, hogy most nem örömet felelek Alvin-
czinek.

Az Nagy Calvinus Jánosnak Hiszek-Egy-
Istene 83

Istennek végezéséről és praedestinációjáról.

Posonban Lőtt Praedikatio..... 85

Isteni Igazságra Vezérlő Kalauz..... 88

Elöl-Járó Levél.

Rendi és Sommája E Könyvben Foglalt Tanusá-
goknak.

A teremtettt-állatok szép rendi, az emberi természet
indulati, az igaz okosság vezérlése Isten ismértire
viszen.

Mint kel a világi szép alkotmányokban az Isten ha-
talmát és bölcsességét szemlélni. — Az emberről.

A Christus személyének méltósága.

A mostani tudományok újsága megtetczik abból, hogy
az apostolok idejétől-fogva senki ezeket nem követte.
Mód-nélkül vádollya Károlyi és Molnár a deák bibliát.
Hinnünk kel valamit a Szent Írás-kívül.

A Christus teste valósággal jelen a sacramentomban.

Csepregi Mesterség 104

Sommája Az Könyvben Foglalt Dolgoknak.

Hamis vádolásokat nem igazán fognak az Kalauzra.

Az Calvinista Predikátorok Tüköre 109

Elöljáró Levél.

Mi adott okot ez írásocskára.

Az Igazságnak Győzedelme 113

Az Szent Istentől Alvinczi Péternek Jó Lelki Ismétel-
tetet Kívánok.

Az Tükörnek harmadik részét mint marczongja Al-
vinczi.

Csepregi Szégyenvallás 117

Elöl-Járó Levél.

Esztelenül bizonyítták a Morgók újonnan, hogy az
Kalauz hamissan említi az írásokat.

Veszedelmes tanítások nincsenek az Kalauzban.

Az Kalauzról rossz ítéletet tett egy esze-fordúlt
Decan. — Második vádolás.

Rövid Felelet 123

Kempis Tamás: Christus követéséről 124

Bizonyos Okok 125

Egy Fő Ember Levele.

Az Sz. Írásról És Az Anyaszentegyházról.. 127

Az Böcsülletes Bihar Vár-Megyének.

Mit tanított az Ecclesia Sz. Ágoston idejében a mos-
tani visszavonyásokról?

**A' Setét Hajnal-Csillag Után Bujdosó Lute-
risták Vezetője** 132

Oka És Célja Ennek Az Írásnak.

IV. Isten Trombitája	135
Vasárnapokra És Egy-Nehány Innepekre Rendelt Evangeliumokról Predikációk....	135

Ajánló Írás.

A Keresztyén Olvasóhoz Írásomnak Feltett Czéllýárúl.

A Keresztyén Predikátorokhoz Intés.

A magunk-ismerésérül.

A Jesus nevérül.

A fiúk nevelésérül.

A jószágban mindenkor nevedezni kel.

Az igaz penitencziárúl.

Az Isten igéjének halgatásárúl.

Az egész passionak rendi.

Az Imádságrúl.

Áldozó napján.

A világi nyomorúságok békeséges szenvedésérül.

A Szent Lélek jövetelének hasznairúl.

A Szent Háromságrúl.

A halálos és bocsánatos bűnökről.

Mint kel az Oltári Szentség részesüléséhez készülnünk.

A mennyei bódogságrúl.

Istennek szorgalmatosan kel szolgálni.

Jerusalemnek és a sidóknak romlásárúl.

Nagyob dolgunk az Isten országa keresése.

Az halálrúl.

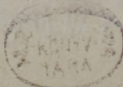
Az isteni szeretetrúl.

Bóldog Aszszony méltóságárúl és tiszta fogantatásárúl.

V. Az Magyar Nyelvnek Folyása-Szerént.....	170
VI. Magyar Mondások	177

Magyar Tudományos Akadémia

Könyvtára 1273 / 195. 2. sz.

8. **Édes Gergely:** *Eredeti oktató mesék.* Dr. *Zsigmond Ferenc* tanár vezetésével sajtó alá rendezte és kiadta a *debreceni ref. kollégium gimnáziumának* 1931—32. évi *VIII. A. osztálya.*
9. **Dugonics András** *Magyar példabeszédek és jeles közmondások* c. gyűjteményéből. Sajtó alá rendezte és kiadta *Szabó Béla* polgári iskolai igazgató.
10. **Kazinczy világa.** Szerkesztette *Vajthó László.* A *Kazinczy-centenáriumra* kiadta a *Kir. Magyar Egyetemi Nyomda.*
11. **Szent Erzsébet legendája.** *Szent Elek* legendája. *Halál himnusza.* Sajtó alá rendezte dr. *Tordai Anyos* igazgató. Kiadta a *Cissterci Rend bajai III. Béla-reálgimnáziuma.*
12. **Siralmas Panasz.** Tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Ollé István* tanár. Kiadta a *budapesti Zrínyi Miklós-reálgimnázium.*
13. **Péterfy Jenő** *dramaturgiai dolgozatai* (második sorozat.) Tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Juhász Géza* tanár. Kiadta a *debreceni fiú felső kereskedelmi iskola önképzőköre.*
14. **Vedres István:** *A Tiszát a Dunával összekapcsoló új hajókázható csatorna. (1805.)* Tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Farkas László* tanár. Kiadta a *Budapest-Székesfővárosi „Gróf Széchenyi István“ felső kereskedelmi iskola.*
15. **Bessenyei György:** *Anyai Oktatás.* Tanítványaival sajtó alá rendezte *Sebestyén Erzsébet* tanár. Kiadta a *budapesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézet.*

16. **Bessenyei György:** *Magyarság. A magyar néző.* Tanítványaikkal sajtó alá rendezték *Gazdag Lajos, Horváth L. László, Kovács Miklós, dr. vitéz Polgáry István* tanárok. Kiadta a *budapesti Mátyás király-reálgimnázium „Mátyás király“ önképzőköre.*
17. **Hajnal Mátyás:** *Az Jesus szívét szerető szíveknek ájtatosságára szíves képekkel kiformáltatott és azokrul való elmélkedésekkel és imádságokkal megmagyaráztatott könyvecske.* (1629.) Kiadta a *budapesti Szent Margit-leánygimnázium.*
18. **Péterfy Jenő** *dramaturgiai dolgozatai* (harmadik sorozat). Tanítványaival sajtó alá rendezte *dr. Lányi Ernő* tanár. Kiadta a *budapesti Bolyai-reáliskola önképzőköre.*
19. **Péterfy Jenő** *dramaturgiai dolgozatai* (negyedik sorozat). Tanítványaival sajtó alá rendezte *dr. Halász László* tanár. Kiadta a *budapesti Berzsenyi Dániel-reálgimnázium.*
20. **Pázmány világa.** Összeállította: *Brisits Frigyes.* Kiadta a *Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.*

MI A KÖNYVBARÁTOK SZÖVETSÉGE ?

Olyan társulás, mely alkamat ad jó és szép könyvek kiválasztására, megszerzésére és gyűjtésére. Olvassa a

D I A R I U M

Könyvbarátok Közlönyét, mely a könyvkultúra legjobb tájékoztatója. Mutatványszám ingyen. Kiadóhivatal: Kossuth Lajos-utca 18. sz. EGYETEMI KÖNYVESBOLT.

